



Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ROMANTİK
İLİŞKİLERİNDE SORUN ÇÖZME BECERİLERİ İLE
AFFEDİCİ ÖZELLİKLERİ**

Hazırlayan

Zeynep TÜRKÖĞLU

Danışman

Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2014

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ROMANTİK
İLİŞKİLERİNDE SORUN ÇÖZME BECERİLERİ İLE
AFFEDİCİ ÖZELLİKLERİ**

Hazırlayan

Zeynep TÜRKÖĞLU

Danışman

Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2014

KABUL VE ONAY

Zeynep TÜRKOĞLU tarafından hazırlanan Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Becerileri ile Affedici Özellikleri başlıklı bu çalışma, .../.../2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Kurtman ERSANLI

Üye: Doç. Dr. Cevat ELMA

Üye (Danışman): Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

--/--/2014

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım yüksek lisans tezinin proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki bütün bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

--/--/2014

Zeynep TÜRKOĞLU

ÖNSÖZ

Makineleşmenin ve teknolojik ilerlemelerin giderek hız kazanması ile birlikte insan yaşamında da gittikçe artan bir yalnızlaşma ve yabancılaşma baş göstermiştir. Yükselen binalar içerisinde ve yoğun iş stresi ile birlikte insan gerek kendine gerek başkalarına gün geçtikçe daha da yabancılaşmaktadır. Ancak bir yandan yabancılaşmanın getirdiği yoğun sıkıntıdan kurtulma özlemi, öte yandan insan doğasında var olduğu savlanan “toplumsal ilgi, ötekine bakım verme ve ötekinden bakım alma” gibi ihtiyaçlar ve elbette türün devamını sağlama arzusu insanı birbiriyle ilişkiye de zorlar. Bu noktada birçok şeyle birlikte insan yaşamında aşk ve romantik ilişkiler gündeme gelir. Kendine ve etrafındakilere yabancılaşan birey yaşadığı romantik ilişki ile hem kendine hem de topluma bir adım da olsa yaklaşır. Bu birliktelik içerisinde zaman zaman sorunlar, kırgınlıklar baş gösterir; fakat aşık olma, sevme-sevilme, ötekinde olma ve ötekiyle olma-bir olma/bütün olma duygusu sorunların aşılmasında yol gösterici olur.

Bu araştırmada romantik ilişkilerde sorun çözme ve affedici özellikler incelenmeye çalışılmıştır. Son yıllarda özellikle ergen romantik ilişkilerinde ortaya çıkan istismar davranışları ve yaygın biçimde görülen kadına şiddet, romantik ilişkilerde sorun çözme davranışlarının anlaşılmasını daha fazla öne çıkarmıştır. Romantik ilişkilerde sorun çözme biçimi birçok duygusal faktörle ilişkilidir. Bu faktörlerden birinin de affetme becerisi olduğu düşünülerek bu araştırmada romantik ilişkiler ve affetme arasındaki ilişkiler konu edinilmiştir. Ayrıca hem romantik ilişkilerde sorun çözme biçimi hem de affetmeyi etkilemesi olası bazı değişkenler işin içine katılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok insanın katkısı olmuştur. En başta gerek lisans gerek yüksek lisans eğitimimde güler yüzü ve anlayışını hiçbir zaman esirgemeyen, bilimsel bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım, hiç çekinmeden bana kendimi ifade etme fırsatı veren ve bu yolda beni teşvik eden çok değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ’a teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana katmış oldukları bilgi ve deneyimler için tüm bölüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Destek ve yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Melek KALKAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca elinden gelen her türlü kolaylığı sağlayan, daima içtenlik gösteren Gaziosmanpaşa Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürü Yetkin BASKIN'a, desteğini esirgemeyen iş arkadaşlarıma, veri toplama aşamasında büyük desteğini gördüğüm Sezai BAYHAN'a, yüksek lisans eğitimim boyunca gereken durumlarda bana evini açan ve tüm samimiyeti ve misafirperverliği ile beni misafir eden arkadaşım Fatma AYDINLI'ya teşekkür ederim.

Tez çalışmam kapsamında veri girişlerine destek sağlayan Şükrü ANBARPINAR'a; gerek veri girişi gerek çeviri katkıları ile bana sabır ve destek gösteren ablam Ayşe TÜRKOĞLU ANBARPINAR'a; kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan ve çeviri katkılarında bulunan Nihal UĞUR'a teşekkür ederim.

Son olarak, aldığım her kararda yanımda olan ve beni bu yolda sonuna kadar destekleyen aileme, özellikle de benim için her an fedakarlıkta bulunan iyi ki benim annem ve babamsınız dediğim canım annem ve canım babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zeynep TÜRKOĞLU

Öğrencinin Adı-Soyadı	Zeynep TÜRKÖĞLU
Anabilim Dalı	Eğitim Bilimleri
Danışman Adı	Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ
Tezin Adı	Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Becerileri ile Affedici Özellikleri

ÖZET

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerileri ile affedici özellikleri incelenmiştir. Bu amaçla İstanbul, Ondokuz Mayıs, Kocaeli, Kültür ve Kadir Has Üniversiteleri'nin çeşitli bölümlerinde eğitim gören hazırlık ve 1.sınıf öğrencilerinden 444 öğrenciye Türkçe'ye uyarlaması Bugay ve Demir (2010) tarafından yapılan "Heartland Affetme Ölçeği", Kalkan (2008) tarafından geliştirilen "Ergenler İçin Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeği" ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu uygulanmıştır.

Elde edilen verilerin analizinde; Pearson Moment Korelasyon Katsayısı, Bağımsız Örneklemeler T-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, LSD Testi, Kruskal-Wallis H Testi ve Mann-Whitney U Testi kullanılmış olup SPSS 16.0 paket programından yararlanılmıştır.

Araştırma sonucunda, öğrencilerin duygusal istismar puanları ile başkasını affetme puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanırken; kendini affetme, durumu affetme ve affetme toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Fiziksel istismar ile affetme toplam puanları ve kendini, durumu ve başkasını affetme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Soruna yönelme ile affetme toplam puanları ve kendini ve durumu affetme puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanırken;

başkasını affetme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre duygusal ve fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Soruna yönelme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kız öğrencilerin soruna yönelme becerilerinin erkek öğrencilerden daha yüksek düzeyde olduğu ortaya koyulmuştur. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre kendini ve başkasını affetme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamazken; durumu affetme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kız öğrencilerin durumu affetme düzeyleri erkek öğrencilerden daha yüksektir.

Araştırmada öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversiteye göre duygusal ve fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanamazken; soruna yönelme puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversiteye göre affedicilik puanları arasında da anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Araştırmada öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre duygusal istismar, fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamazken; soruna yönelme puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre affedicilik düzeyleri arasında ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Anahtar Sözcükler: Romantik İlişki, Sorun Çözme Becerisi, Affedicilik, Üniversite Öğrencileri

Student's Name and Surname	Zeynep TÜRKOĞLU
Department's Name	Educational Sciences
Name of the Supervisor	Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ
Name of the Thesis	Problem-Solving Skills And Forgiving Features in the University Students' Romantic Relationships

ABSTRACT

In this study, it is examined the relationship between problem-solving skills and forgiving features in the university students' romantic relationships. For this purpose, Heartland Forgiveness Scale which was adapted to Turkey by Bugay and Demir (2010), Problem Solving in Romantic Relationships Scale for Adolescents which was developed by Kalkan (2008) and Personal Information Form which was developed by the researcher are applied to the 444 preparation and 1st year students who were in different departments of İstanbul University, Ondokuz Mayıs University, Kocaeli University, Kültür University and Kadir Has University.

In the analysis of the data obtained, Pearson Moment Correlation Coefficient, Independent Samples T-Test, One-Way ANOVA, LSD Test, Kruskal-Wallis H Test and Mann-Whitney U Test have been used and SPSS 16.0 package program has been used.

As a result of study, whereas a significant correlation was determined positively between the students' emotional abuse scores and forgiveness of others scores; no significant correlation was found between the forgiveness of self, forgiveness of situation and forgiveness total scores. No significant correlation was found between the physical abuse and forgiveness total scores and forgiveness of self, forgiveness of

situation and forgiveness of others. Whereas a significant correlation was determined positively between the problem solving and forgiveness total scores and forgiveness of self, forgiveness of situation scores; no significant correlation was found between the forgiveness of others. No significant difference was found between the emotional and physical abuse scores according to the students' genders. A significant difference was found among the problem solving scores. It is revealed that female students' problem solving skills are better than male students' problem solving skills. Whereas no significant difference was found between the forgiveness of self and forgiveness of others scores according to the students' genders; a significant difference was found between the forgiveness of situation. Female students' forgiveness of situation are better than male students.

In this study, whereas no significant difference between the emotional and physical abuse scores according to the university where the students receive education; the significant differences were found between the problem solving scores. Significant differences were found between the forgiveness scores according to the alma mater.

In this study whereas no significant difference was found between the emotional abuse, physical abuse scores according to the level of socio-economic perceived by students; the significant differences were found between the problem solving scores. No significant differences between the forgiveness levels according to the level of socio-economic perceived by students.

Key Words: Romantic Relationship, Problem-Solving Skills, Forgiveness, University Students

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇ KAPAK.....	
KABUL VE ONAY	
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii

BÖLÜM 1

GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Problem	6
1.3 Alt Problemler.....	6
1.4 Denenceler.....	7
1.5 Araştırmanın Amacı	8
1.6 Araştırmanın Önemi.....	8
1.7 Sayıtlar.....	9
1.8 Kapsam ve Sınırlılıklar	9

1.9 Tanımlar.....	10
-------------------	----

BÖLÜM 2

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	11
2. ROMANTİK İLİŞKİLER, ROMANTİK İLİŞKİLERDE SORUN ÇÖZME VE AFFETME KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR	11
2.1 ROMANTİK İLİŞKİLER.....	11
2.1.1 Romantik İlişkilerin Ayırt Edici Özellikleri	13
2.1.2 Romantik İlişkileri Açıklayan Kuramlar.....	14
2.1.2.1 Karşılıklı Bağımlılık Kuramı.....	14
2.1.2.2 Yatırım Modeli	15
2.1.2.3 Bağlanma Kuramı	16
2.1.2.4 Sembolik Etkileşim Kuramı.....	17
2.1.2.5 Eşitlik Teorisi.....	17
2.2 ROMANTİK İLİŞKİLERDE SORUNLAR VE SORUN ÇÖZME	17
2.2.1 Romantik İlişkilerde Sorun Çözme.....	19
2.2.2 Romantik İlişki ve Sorun Çözme ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	22
2.2.3 Romantik İlişki ve Sorun Çözme ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	27
2.3 AFFETME İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	34
2.3.1 Affetme	34

2.3.1.1 Kendini ve Başkasını Affetme.....	35
2.3.1.2 Affetmenin Gelişimi	36
2.3.1.3 Affetmeyi Açıklayan Modeller.....	39
2.3.1.3.1 Psikodinamik Yaklaşım	39
2.3.1.3.2 Affetmede Süreç Modelleri	40
2.3.1.3.3 Bağışlamanın Sosyal Psikolojik Belirleyicileri Modeli.....	42
2.3.1.3.4 Hargrave'in Affetme Modeli.....	43
2.3.1.3.5 Aile İlişkileri İçinde Empati, Alçakgönüllülük ve Affetmenin İfadelenirilmesi Modeli.....	44
2.3.1.4 Evlilikte Affetme ve İlişki Uyumunu	45
2.3.2 AFFETME İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	46
2.3.2.1 Affetme ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	46
2.3.2.2 Affetme ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	52

BÖLÜM 3

YÖNTEM.....	56
3.1 Evren.....	56
3.2 Örneklem.....	56
3.3 Veri Toplama Araçları	57
3.3.1 Ergenler için Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeği (ERİŞÇÖ).....	57
3.3.1.1 Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.....	58
3.3.2 Heartland Affetme Ölçeği	58
3.3.2.1 Ölçeğin Türkçe'ye Uyarlanması, Geçerlik ve Güvenirlik	

Çalışması	59
3.3.3 Kişisel Bilgi Formu	59
3.4 Verilerin Analizi	60

BÖLÜM 4

BULGULAR	61
4.1 Denence 1	61
4.2 Denence 2	62
4.3 Denence 3	64
4.4 Denence 4	65
4.5 Denence 5	70
4.6 Denence 6	74
4.7 Denence 7	76

BÖLÜM 5

TARTIŞMA VE YORUM	78
--------------------------------	----

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER	87
6.1 Sonuç	87
6.2 Öneriler	88

KAYNAKÇA	91
-----------------------	----

EKLER	124
EK-1 Kişisel Bilgi Formu	124
EK-2 Heartland Affetme Ölçeği	126
EK-3 Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği	127
EK-4 Özgeçmiş	131

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Örneklem Grubunun Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Dağılımı	57
Tablo 2. Örneklem Grubunun Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Dağılımı	57
Tablo 3. Romantik İlişkilerde Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar ve Soruna Yönelme Becerisi ile Kendini, Başkasını ve Durumu Affetme Arasındaki İlişki Dağılımı	62
Tablo 4. Cinsiyete göre Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği'nden Alınan Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar ve Soruna Yönelme Alt Ölçek Puanlarına ilişkin t-testi Analizi Sonuçları.....	63
Tablo 5. Cinsiyete göre Kendini Affetme, Başkasını Affetme ve Durumu Affetme Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlara ilişkin t-testi Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 6. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar ve Soruna Yönelme Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlara Ait Betimsel İstatistikler	66
Tablo 7. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar ve Soruna Yönelme Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	67
Tablo 8. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Ergen Romantik İlişkilerinde Soruna Yönelme Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin LSD Testi Sonuçları	69
Tablo 9. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Heartland Affetme Ölçeği'nden Alınan Toplam Puanlara Ait Betimsel İstatistikler.....	71
Tablo 10. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Heartland Affetme Ölçeği'nden Alınan Toplam Puanlara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 11. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Heartland Affetme Ölçeği'nden Alınan Toplam Puanlara İlişkin LSD Testi Sonuçları.....	72

Tablo 12. Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlara Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	75
Tablo 13. Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Ergen Romantik İlişkilerinde Soruna Yönelme Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	76
Tablo 14. Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre, Heartland Affetme Ölçeğinden Alınan Toplam Puanlara Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	77

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

X: Aritmetik Ortalama

N: Kişi Sayısı

S: Standart Sapma

Sd: Serbestlik Derecesi

F: F Hesap

Kısaltmalar

KD: Karşılaştırma Düzeyi

SeçKD: Seçenekler için Karşılaştırma Düzeyi

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

ERİŞÖ: Ergenler için Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Modern toplumun kendine özgü karmaşası içinde çoğu kez kalabalıklardan bunalan insanın yaşadığı kendi başına kalma ya da yalnız olma arzusu bir yana bırakılırsa, insan genel olarak başkalarıyla bir arada olmayı isteyen bir varlıktır. Bu istek insanın aslında “erken doğan” bir canlı olmasıyla ilgilidir. Doğumunda tek başına hayata karşı direnme ve hayatta kalma olanakları olmayan insanın başkalarıyla birlikte yaşamasının bir zorunluluk olduğu; diğerleriyle beraber yaşamının insanın biyolojik kaderi olarak değerlendirilmesi gerektiği konusunda bazı yazarlar (Bowbly, 2013: 93; Hazan ve Shaver, 1990) görüş bildirmektedirler. İnsanın sadece biyolojik varlığı değil kültürel varoluşu da diğerleriyle ilişkileri içinde biçimlenir. İnsan, başkalarıyla ilişki sistemi içinde hem kendi oluşuna hem kültürel varoluşuna anlam yükler. Sosyal bir varlık olarak insan, çevresi ve ilişkileri ile bir bütündür. Kendini gerçekleştirme ve yaşamını anlamlı hale getirmesi için diğer insanlara ihtiyaç duyan bireyler, ilişkileri içerisinde sürekli olarak yeniden tanımlanır (Erden-İmamoğlu, 2009: 15). Bu süreçte bireyin kendini biricik hissettiği çeşitli kök aile ilişkileri olsa da, kök ailede diğer üyelerin varlığı dönem dönem bireyin biricik olma çaba ve hevesini kırar. Belli bir olgunluğa gelen bireyler yaşam anlam ve amaçlarını kök aile ilişkilerinin dışında kendilerini güçlü biçimde özel hissettirecek romantik ilişkilerde bulmayı denerler. Sevgililer ve evli çiftler arasında kurulduğu kabul edilen romantik ilişkiler de birçok ihtiyacın karşılanmasına dönüktür. Tüm bu yakın ilişkiler bireyler için birçok temel ihtiyaca karşılık gelir: (1) Bağlanma, sevgi ve aşk duyguları; (2) psikolojik ihtiyaçların (güç, gelişim, değişim, çatışma, cinsiyet rolleri) karşılanması ve (3) karşılıklı bağımlılık (Berscheid ve Peplau, 1983: 15-17).

Romantik ilişkilerin temel ihtiyaçlarından olan bağlanma, sevgi ve aşk duyguları aslında insan ihtiyaçları hiyerarşisi içinde Maslow’un ait olma ve sevgi ihtiyacı şeklinde

tanımladığı ihtiyaca karşılık gelmektedir. Maslow'a göre, insan; aile, okul, iş ve meslek yaşantıları içinde başka insanlarla birlikte olmakta ve insanları sevmeyi ve onlar tarafından sevmeyi istemektedir. O'na göre, sevemediği ya da sevilmediği bir ortamda yaşamak insana acı verir. İnsan yaşamı boyunca sevgi peşinde koşar. Anlaşabileceği ve sevgi duyabileceği gruplar içinde bulunmayı ve sorunlarının çözümünde bu gruplardan destek görmeyi tercih eder (Özen-Gülaçtı 2010: 147). Bu türden grup ilişkileri geliştiremeyen ya da bireysel ilişkilerini bu türden ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeteri kadar güçlü temelde biçimlendiremeyen bireyler yalıtılmışlık yaşar ve yalnızlık duygusuna kapılır. Yalnızlık, bireyin diğerleri tarafından anlaşılmadığı, onlara yabancı kaldığı ya da onlar tarafından reddedildiği ve/veya özellikle sosyal bütünleşme duygusu ve duygusal yakınlık kurmak için olanaklar sunan arzu edilen etkinlikleri gerçekleştirmek için uygun sosyal partnerlerin yokluğu durumunda yaşanan, süregelen duygusal zorlanma (Rook,1984: 1391) olarak tanımlanmakta ve uzun süreli yalnızlıkların psikolojik sorunlarla pozitif bir ilişki içinde olduğu iddia edilmektedir (Hojat, 1982: 141; Goswick ve Jones 1981: 239; Schill, Toves ve Ramanaiah, 1981: 257-258; Cacioppo ve ark. 2006: 1054). Yalnızlığın sadece yaşlanmanın bir sonucu olmadığı, hatta bazı durumlarda duygusal yalnızlığın ileri yaşlardan çok ergenler ve genç yetişkinler arasında sık bir biçimde ortaya çıktığı (Jones ve Carver, 1991; akt.: Çeçen, 2007: 181) bilinmektedir. Keza Erikson (1968: 132) “Kimliğinden emin olmayan genç kişi, yakın ilişkilere girmekten kaçınacak ya da kendini gerçekten vermekten uzak tatsız yakın eylemlere atılacaktır.” ifadesi ile de bireyin yakın ilişki kuramaması durumunda yalnızlığın bu dönem için bir tehdit unsuru olduğunu ortaya koymuştur.

Sevgi, bakım alma, ilgi görme gibi ihtiyaçlarla doğan ve sevgisizlik, yalnızlık gibi tehditlerle karşı karşıya olan birey, bu tehditlerden kendisini uzak tutmak için yakın ilişkiler arama eğilimine girer. Yakın ilişki arayışı sadece genç yetişkinlerin romantik ilişki arayışı değildir. Bu arayış, çok erken yaşlarda başlamakta ve yaşam boyunca devam etmektedir. Yakınlık, bir ilişki içinde olduğumuz kişi olabilmemiz ve diğer kişinin de bunu yapabilmesi olarak tanımlanabilir, “olduğumuz kişi olabilmek” bizim önemli konuları konuşabilmemiz, bizim için duygusal önemi olan konularda açık tavır alabilmemiz ve bir ilişki içinde kabul ve hoşgörü sınırlarımızı belirgin bir biçimde çizebilmemiz anlamına gelmektedir, “diğer kişinin de aynı şeyi yapmasına izin vermek”

onun gerçek düşünceleri, duyguları ve inançlarıyla duygusal bağı kurmak, onu değiştirme, inandırma ya da düzeltme gereğini duymamak demektir (Lerner, 1994: 10-11).

Yakın ilişkilerin insanlar üzerindeki etkileri ile ilgili bazı araştırmalar; sağlıklı yakın ilişki içerisindeki bireylerin her birine önemli ihtiyaçlarını doyurabileceği bir ortam sağlayarak onların iyi olmalarına katkıda bulunacağını belirtmişlerdir (Epstein ve Baucom, 2002; akt.: Kirby, Baucom ve Peterman, 2005: 313). Bu araştırmalara paralel bir görüş de Heather ve Furman (2001: 570-572) tarafından; yakın ilişkilerin bireyin hem bağlanma gereksinimini, hem kişilik gelişimini, hem de psikososyal gelişimini destekleyeceği şeklinde ifade edilmiştir. Yakın ilişkilerin önemini vurgulayan bir başka araştırmada ise ergenlik dönemindeki yakın arkadaşlıkların ergenin benlik değerini artırdığı, sosyal becerilerinin gelişmesi için fırsat yarattığı, bireysel gelişimini daha doğru biçimde değerlendirmesine yol açtığı ve sağlıklı ergen gelişimi için önemli görülen gruba ait olma gereksinimini karşıladığı ifade edilmiştir (Sayıl, Uçanok ve Güre, 2002: 155). Kasatura da (1998: 77) “Ergen, benlik gelişimini gerçekleştirile-bilmek için kendisini duyarlı ve düşünceli olmaya götürecek yakın arkadaşlık ilişkileri yaşamalıdır” ifadesi ile bu görüşü desteklemiştir. Yani yakın ilişkiler ile ilgili araştırmalar yakın ilişkilerin başta benlik saygısı olmak üzere birçok açıdan bireye faydalı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yakın ilişkiler kurup, sürdürmemenin, fiziksel ve psikolojik riskler taşıdığı yönünde görüşler de vardır (Bartholemew,1990; Clarkson; 1997; akt.: Sakarya, 2008: 17; Demir ve Tezer, 1995: 243-244). Kişilerin yakın ilişki kurma özelliklerinin psikolojik sağlıkları ve psikolojik bağışıklık sistemiyle önemli ölçüde ilişkilendiği, sağlıklı yakınlıklara elverişli olmayan ortamlarda büyüyen çocukların yetişkinliklerinde önemli psikolojik sorunlarla karşılaşabilecekleri noktasına varılmaktadır (Sakarya, 2008: 20). Buss (1992: 480-481) birbirini anlayan ve karşılıklı duyguları paylaşmada istekli olan insanlar arasında kurulan yakın ilişkilerin (bunlar anne, baba, sevgili ya da arkadaş ilişkisi olabilir) bireyin kendisine ilişkin bilgiler bütünü olan kişiliğinin gelişmesinde önemli bir yer tuttuğunu savunmaktadır.

Ergenlik dönemindeki kişiler arası ilişkilerin, kimlik gelişiminin önemli bir parçası olduğunu ve ergenin, farklı ilişkileri deneyerek, gelecekteki yetişkinlik rollerinde başarılı olmasında bu sürecin oldukça önemli olduğunu vurgulayan Erikson (1968:

132), romantik ilişkileri ve ilk aşkları da önemli görerek bu durumun cinsel olmaktan daha ziyade sosyal bir iletişim yolu olduğunu, “Çünkü pek çok genç konuşmayı ve karşılıklı özdeşleşme sorunlarını dile getirmeyi kucaklaşmaya tercih eder.” sözleriyle dile getirmiştir. Ergenlik dönemi ilişkilerinin yetişkin ilişkilerini etkileyen yanlarının fark edilmesinden sonra konu üzerine eğilen birçok araştırmacı (Furman ve Wehner,1997: 22; Hansen, Christopher ve Nangle,1992; akt.: Grover, Nangle, Serwik ve Zeff, 2007: 495), ergen romantik ilişkilerinin duygusal yakınlık sağlamada, akran statüsünün geliştirilmesinde, cinsiyet rollerinin deneyimlenmesinde ve cinsel etkinlik gibi başlıca gelişimsel işlevlerde önemli rolü olduğunu savunmaktadır. Furman (2002: 178), üniversite yıllarında kurulan romantik ilişkilerin yetişkinlik döneminde kurulacak yakın ilişkilerin niteliğini ve bireyin eş seçimini belirlediğini ifade etmektedir. Hamamcı ve Duran’ın (2010: 90) gençlik döneminde yaşanan romantik ilişkiler yoluyla elde edilen deneyimler, çiftlerin gelecek dönem ilişkileri için bir çekirdek yapı oluşturur, ifadesi de bu görüş ile paralellik taşımaktadır. Özabacı (2004: 50) ise eş seçmeyi ve evlilik kararına ulaşmayı kolaylaştıran bu sürecin en önde gelen yararının, bireylerin hem kendilerini hem de başkalarını tanıması olduğunu belirtmiştir.

Özabacı’nın (2004: 50) da belirttiği gibi bireyin hem kendisini hem de başkasını tanıdığı romantik ilişkide kişi birtakım beklentiler ve ihtiyaçlar içerisine girmektedir. İlişki içerisinde partnerlerin benzer beklenti ve ihtiyaçları olduğu gibi zaman zaman bu ihtiyaçlar farklılık gösterebilmektedir. İhtiyaçların farklılaşması ile de partnerler arasında sorunlar ortaya çıkabilmekte ve romantik ilişki bireyin idealize ettiği şekilde olmaktan çıkmaktadır. Lise yıllarından sonra belki de ilk kez ailesinden ayrı kalan ve üniversite yaşamına uyum sağlamaya çalışan ergen yeni bir sorunla karşı karşıyadır. Partneri ile sorun yaşayan ergen ne tür tepkiler vermektedir? Sorunlar karşılıklı özveri ile mi çözülmektedir, yoksa istismara uzanan tepkiler olmakta mıdır? Bu süreçte bireylerin ilişkileri için yaptıkları yatırımlar onları sorun çözme becerilerini öğrenmeye sevk eder. Fakat ergenler arasında yaygın bir sorun olan şiddet, istismar ve uygun sorun çözme yollarını bilmeme, önlemler alınmadığı takdirde bireyi ve toplumu tehdit eder hale gelmektedir. Ergenlerin romantik ilişkilerinde maruz kaldığı, ancak utanma, ayıplanma, korku gibi sebeplerle çoğunlukla gizlediği bu davranışların yerine sağlıklı sorun çözme ve çatışma çözme davranışlarının kazandırılması “Çatışma Çözme Eğitimi”, “Flört İlişkilerinde Şiddet ve İstismarı Önleme Programı” gibi önleyici

müdahalelerin önemini ortaya koymaktadır. Bu eğitim ve önleme programlarındaki değerlendirme sürecinin önemli bir parçası, ergenlerin romantik ilişkilerinde kullandıkları sorun çözme yöntemlerinin ve istismar davranışlarının ortaya çıkarılmasıdır (Kalkan, 2008: 136). Partner ilişkilerinde ergenlerin sorun çözme stratejilerinin farklılaştığı, soruna yönelen bireyler kadar istismara yönelen bireylerin de olduğu; sevilmezlik ve çaresizlik algısının ilişkide duygusal ve fiziksel istismara yol açtığı bir araştırmacı (Kaygusuz, 2013: 155) tarafından gösterilmiştir. Başka bazı araştırmacılara göre de (Kalkan ve Ersanlı, 2008: 1) istismar ve şiddet, ülkemizde evli çiftler arasında bile hala gizlenmekte ve yok sayılmaktayken, ergen romantik ilişkilerindeki şiddet ve istismarın anlatılanlardan daha fazla olduğu tahmin edilebilmektedir. Yetişkinlikteki evlilik ilişkilerinde görülen şiddet ve istismar davranışlarının, çoğunlukla ergenlik dönemi romantik ilişkileriyle başladığı ve benzerlik gösterdiği bilinmektedir (Lichter, McCloskey 2004: 354, O’Keeffe, Brockopp ve Chew, 1986: 468).

Şiddet ve istismar olgusunun olmadığı ve partnerler arasında zaman zaman ortaya çıkan ufak tefek uyuşmazlıkların da olduğu bilinmektedir. Kaldı ki ilişkilerde çatışmanın olmaması mümkün değildir ve özünde çatışma geliştiricidir. Çatışma sürecinde yaşanan olumsuz duyguların ve bu duygulara neden olan kırıncılıkların karşılıklı olarak bilince çıkarıldığı ve bireylerin diğerinin yaptığı olumsuz davranışı bağışlayabildiği oranda ilişkiler güçlenmektedir. Bunun anlamı ilişkilerin affetmeyle ve affedilen davranışın diğer kişiyi cesaretlendirmede olduğu durumlarda affetmenin iyileştirici olduğudur. Bu durum da gündeme affetme kavramını getirmektedir. Yapılan çalışmalar affetmenin; aile, arkadaş ve romantik ilişkiler gibi kişiler arası ilişkilerin kalitesini ve doyumunu yükselttiğini (Berry ve Worthington, 2001: 454; McCullough, Fincham ve Tsang, 2003: 556; Fincham ve Beach, 2002: 250; Thompson ve ark., 2005: 313) ayrıca öfke, kaygı ve depresyon (Brown, 2003: 770; Brown ve Phillips, 2005: 627; Maltby, Macaskill ve Day, 2001: 881; Toussaint ve diğ., 2001: 250; Thompson ve ark., 2005: 313) gibi olumsuz tepkilerde azalma sağladığı, yüksek benlik algısı ile ilişkili olduğunu (Toussaint ve diğ., 2001: 256), bireyin fiziksel ve psikolojik iyilik halinde yükselmeye sebep olduğunu (McCullough ve Witvliet, 2002: 451; Tse ve Yip, 2008: 365) ve kişiler arası uyumu geliştirebileceğini (Tse ve Yip, 2008: 365) göstermektedir. Başarılı evliliklerde ilişki doyumunun ve evliliğin uzun ömürlülüğünün devam etmesini ve evliliğin sürmesini

sağlayan etkenlerden biri, eşlerin affetmeye istekli olması olarak görülmüştür (Fenell,1993; akt.: Alpay, 2009: 3).

Romantik ilişki, sorun çözme ve affetme kavramlarının her birisi ruh sağlığının gelişimi ile doğru orantılıdır. Günümüzde, karşı cinsle duygusal ilişkilerde yaşanan sorunlar, bu sorunların ortaya çıkardığı sonuçlar, romantik ilişkilerin toplumsal farklılıklarına karşın medya ve internet kullanımı ile son derece yaygın olan kültürler arası etkileşim, özellikle toplumsal uyum ve kabulün birey için kritik olduğu bu dönemde yapılacak bilimsel çalışmaları kaçınılmaz hale getirmektedir (Collins, 2003: 2). Sosyal gelişim için önemli bir dönem olan ergenlikteki romantik ilişkiler, son yıllarda klinik ve gelişimsel araştırmalarda çok yönlü olarak araştırılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar, ergenlik romantik ilişkilerinin önemsiz olduğu yönündeki düşüncelerin geçersizliğini ortaya koymaktadır (Collins, 2003: 2).

Yukarıda ele alınan araştırma ve kuramsal yazına bağlı görüşler, özellikle son yıllarda partnerler arası ilişkilerde yaşanan sorunların ve istismarın yaygınlığı da göz önüne alındığında, romantik ilişkilerde sorun çözme biçimlerinin bireylerin affedici özellikleriyle ilişkili olup olmadığı üzerine odaklanması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle de araştırmanın temel problemi “romantik ilişkilerde sorun çözme ve affedici özellikler” olarak ele alınmıştır.

1.2 Problem

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerileri ile affedici özellikleri arasında ilişki var mıdır? Ayrıca, romantik ilişkide sorun çözme becerileri ve affedici olma üzerinde cinsiyet, okunulan üniversite ve algılanan sosyo ekonomik düzeyin etkisi nedir? sorularına cevap aranmıştır.

1.3 Alt Problemler

Yukarıda belirtilen problemin incelenebilmesi için şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi ile kendini, başkasını ve durumu affetme arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Cinsiyete göre affedicilik alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi öğrenim görülen üniversiteye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Öğrenim görülen üniversiteye göre affedicilik anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre affedicilik anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.4 Denenceler

1. Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi ile kendini, başkasını ve durumu affetme arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
3. Cinsiyete göre affedicilik alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık vardır.
4. Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi öğrenim görülen üniversiteye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
5. Öğrenim görülen üniversiteye göre affedicilik anlamlı bir farklılık göstermektedir.
6. Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
7. Algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre affedicilik anlamlı bir farklılık göstermektedir.

1.5 Araştırmanın Amacı

Son yıllarda romantik ilişkilerde görülen şiddet olayları, çatışmalar, istismarlar romantik ilişki üzerine daha fazla çalışma yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu sorunları yaşayan bireylerin bu durumlarla karşılaştıklarında ne tür özellikler gösterdikleri ve sorunları çözme düzeylerinin nasıl olduğunun anlaşılmasının önemli olduğunu düşünülmektedir. Ayrıca bireylerin yakın ilişkilerinde yaşadıkları birtakım anlaşmazlıklar gündeme geldiğinde affetme becerilerini kullanma düzeylerinin de önemli bir etken olduğu görüşümdedir. Bu nedenle bu çalışmada üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerileri ve affedici özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.6 Araştırmanın Önemi

Erikson'un Psikososyal Gelişim Teorisindeki evrelerden Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş) ve Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (21-30 yaş) Evreleri açısından bakıldığında üniversite öğrencileri Kimlik Kazanım Evresinin son aşamasında ve Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık Evresinin de ilk dönemlerinde yer almaktadırlar. Bu dönemdeki bireyler için sosyalleşme, yakın ilişki, romantik ilişki, dostluk, arkadaşlık gibi ilişki türleri büyük önem taşımaktadır. Bu evreleri sağlıklı şekilde tamamlayan bireyler birtakım sosyal ilişkiler içerisinde bulunmaktadır. Bu ilişkilerden olan romantik ilişkiler bu yaş bireyleri için önemli bir yer tutmaktadır.

Yetişkinlik dönemi romantik ilişkilerinin gelişiminde de önemli etkiye sahip olan ergenlik dönemi romantik ilişkileri (Shulman ve Scharf, 2000: 100), aynı zamanda ruh sağlığının da belirleyicilerindedir (Rizzo, Daley ve Gunderson, 2006: 476). Yetişkinlikteki evlilik ilişkilerinde görülen şiddet ve istismar davranışlarının, çoğunlukla ergenlik dönemi romantik ilişkileriyle başladığı ve benzerlik gösterdiği bilinmektedir (Lichter, McCloskey, 2004: 354, O'Keeffe, Brockopp ve Chew, 1986: 468). Bu nedenle bu dönemde ergenin ilişki içerisinde yaşadıklarına verdiği tepkiler önemsenmelidir. Romantik ilişki içerisinde olan bireyler affedici davrandıklarında ya da sorun karşısında farklı tepkiler verdiklerinde ortaya neler çıkmaktadır? Affediciliğin sorun çözme üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisi var mıdır? Bu gibi soruların

cevabı hem romantik ilişkilerde yaşanan istismar olgularında daha sağlıklı sorun çözme biçiminin ne olduğunun görülmesi açısından hem de affediciliğin bu davranışlarla ilişkilerini incelemek açısından önem taşımaktadır.

Yapılan araştırmalarda affetmenin bireylerin psikolojik iyilik halini artırdığı belirtilmektedir (McCullough ve Witvliet, 2002: 451). Literatür incelemesinde Türkiye’de affetme üzerine fazla çalışma olmadığı ve romantik ilişkilerde sorun çözme biçimiyle affedici olma arasındaki ilişkiyi sınavan araştırmaya rastlanamaması bu konuya odaklanmanın alana katkı sağlayacağını düşündürmüştür. Bu çalışma daha önce birlikte çalışılmayan bir konuyu ele alması bakımından önemli görünmektedir.

1.7 Sayıtlılar

Bu araştırmanın sayıtlıları şöyledir:

1. Araştırmanın örnekleminde yer alan kişilerin kendilerine uygulanan Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeğini, Heartland Affetme Ölçeğini ve Kişisel Bilgi Formundaki soruları içtenlikle yanıtladıkları varsayılmaktadır.
2. Araştırma örneklemindeki kişilerin araştırmaya gönüllü olarak katıldıkları düşünülmektedir.

1.8 Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Araştırmanın evreni 2012/2013 eğitim öğretim döneminde üniversitede öğrenim gören hazırlık ve 1.sınıf öğrencileri ile (21 yaş ve aşağısı) sınırlıdır.
2. Araştırmada romantik ilişkilerde sorun çözme düzeyi, Kalkan’ın geliştirdiği (2008) Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeğindeki özellikler ile sınırlıdır.
3. Araştırmada Affedicilik Düzeyi ise Thompson ve arkadaşlarının (2005) geliştirdiği ve Türkçe’ye uyarlaması Bugay ve Demir (2010) tarafından yapılan Heartland Affetme Ölçeğindeki özellikler ile sınırlıdır.
4. Bu araştırmada toplanan veriler araştırma sırasında romantik ilişki içerisinde olan öğrencilerle sınırlıdır.

1.9 Tanımlar

Romantik İlişki: Karşılıklı farkında olunan ve ilgi ifadelerinin eşlik edebileceği “özel bir yoğunluk”la dikkat çeken, devam eden gönüllü bir etkileşim olarak tanımlanmaktadır (Collins, 2003: 2).

Affetme: Kişinin kendisine ve çevresine zarar veren olumsuz duygulardan vazgeçerek zarar gören ilişkiyi düzeltmek amacıyla öfke ve intikam alma gibi olumsuz duyguları, hoşgörü ve empati duygularıyla değiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır (McCullough, Pargament ve Thorensen, 2000: 9).

Sorun Çözme: - Romantik ilişkide partnerlerin sorun karşısında birbirlerini anlamaya çalışma, duygularını ifade etme, birbirlerinin gereksinim, duygu ve düşüncelerine yönelme davranışlarıdır (Kalkan, 2008: 136).

- Var olan durumla, erişilmek istenen amaç arasındaki farkın algılandığı ve bu durumun neden olduğu gerginliği ortadan kaldırmaya yönelik çabaları içeren bilişsel ve davranışsal bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Öğülmüş, 2001: 10).

BÖLÜM 2

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde romantik ilişkiler, sorun çözme ve affedicilik ile ilgili bilgiler verilmekte, bu konuda yapılan yurt içi ve yurt dışı araştırmalar incelenmektedir.

2. ROMANTİK İLİŞKİLER, ROMANTİK İLİŞKİLERDE SORUN ÇÖZME VE AFFETME KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

2.1 ROMANTİK İLİŞKİLER

Toplumsal bir varlık olan insan için ilişki kurmak her zaman önemli olmuştur. Doğumla birlikte başlayan ve yaşamın son evresine kadar devam eden süreçte insan birtakım ilişkiler içerisindedir. Bebeklikte ebeveynle kurulmaya başlayan ilk ilişki çocukluk yıllarında aynı cins arkadaşlıklara yerini bırakırken bu durum ergenlik döneminde gencin kendi bedenini keşfetme arzusu ve yaşadığı kimlik bunalımı ile birlikte yerini karşı cins arkadaşlıklarına bırakır. Karşı cinse yönelen genç, bu dönemde ikili ilişkiler yaşamaya da başlar. Değişen bedenini kabul etmeye çalışan ergen için karşı cins tarafından beğenilmek ve ilgi görmek kimlik kazanma evresinde de ona olumlu katkılar sağlar.

İlişkiler üzerine ilk çalışmaları yapan Sullivan (1953) ve Erikson (1968: 135-136) ergenlik ve onu takip eden dönemde yakın ilişkilerin psikolojik sağlık açısından önemini vurgulamışlar ve kendilerinden sonra gelen araştırmacılara sağlıklı insan ilişkilerinin geliştirilmesindeki faktörler konusunda ipuçları vermişlerdir. Sonraki yıllarda gelişimsel yaklaşım içinde romantik yakınlık ihtiyacı irdelenmiştir. Bu bağlamda romantik yakınlık ihtiyacı, romantik eş ile yüksek düzeyde duygusal yakınlık kurma; güven, anlayış, kendini açma ve aşk duygularını birlikte paylaşma olarak ele alınmıştır (Connolly, Craig, Goldberg ve Pepler, 2004: 189). Buna rağmen, romantik

ilişki ve romantik yakınlık kavramları kesin olarak tanımlanamamaktadır. Romantik ilişkiler konusunda çalışan birçok araştırmacı kavrama farklı anlamlar yükleyebilmektedirler. Örneğin; Sternberg, (1986: 119) romantik ilişkileri, çoğunlukla kişinin özgürce seçtiği, tutku, bağlanma ve yakınlıkla betimlenen bir birliktelik olarak kavramlaştırırken, Furman, Brown ve Feiring (1999: 3), birbirleriyle bağları olduğunun farkında olan iki birey arasında gönüllü olarak devam eden, sıklıkla cinsel bir bileşeni de içeren, genellikle yoğun ya da tutkulu bir çekiciliğin olduğu bir ilişki ve etkileşim örüntüsü olarak ele almaktadır. Collins (2003: 2) ise, romantik ilişkiyi; karşılıklı farkında olunan ve ilgi ifadelerinin eşlik edebileceği “özel bir yoğunluk”la dikkat çeken, devam eden gönüllü bir etkileşim olarak tanımlar. Tracey, Shaver, Albino ve Cooper’a (2003: 3) göre romantik ilişki her bireyin deneyimlediği bir ilişki türüdür. Romantik ilişki, Overbeek, Ha, Scholte, Kemp ve Engels (2007: 524) tarafından psikolojik yakınlık hissi, hayranlık ve cinsel çekim olmak üzere üç unsurun bileşiminden oluşan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Bu kavramsallaştırmalarda dikkat çeken başlıca unsurlar; gönüllülük, fedakarlık, duygusal ve cinsel çekim, yakın hissetme ve ilişkinin özel oluşudur.

Romantik ilişkilerin genellikle 15 yaş civarında başladığı ve bu birlikteliğin genellikle ortalama dört ay sürdüğü (Feiring, 1996: 182); romantik ilişkilerin orta ergenlikte (15-19 yaş) yaşamın merkezi haline geldiği ve bu yaşlarda ergenlerin ilişkilerini daha fazla ciddiye aldıkları (Sorensen, 2007: 1) ifade edilmektedir. Çalışmaların bir kısmı, ergenlik boyunca arkadaş ve aile üyelerinin ergenler için önemli figürler olarak kalsalar da yaşla birlikte, destek sağlama ve yakınlık hedefi bakımından romantik ilişkilerin öneminin arttığını göstermektedir (Shulman ve Scraff, 2000: 100).

Kimlik keşfinin yaşandığı, bilişsel, sosyal ve duygusal değişikliklerin meydana geldiği üniversite yıllarında yaşanan romantik deneyimler bireyin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Ergenlik dönemi ve beliren yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkilerle ilgili yapılan araştırmaların sonuçları (Connolly ve Konarsky, 1994: 400; Furman ve Schaffer, 2003: 15), bu dönemde yaşanan yakın arkadaşlıkların ve ilişkilerin gençlerin, yetişkin yaşamına daha iyi uyum sağlamak için gerekli davranışları geliştirmede, sosyal kabul sağlamada, kim oldukları ve kim olabileceklerini sorgulayabilmeleri açısından çok önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Mc Cabe (1984) ile

Paul ve White (1990) bu dönemdeki romantik ilişkilerin, ergenin grup içindeki diğer ergenleri model olarak ya da kendisi diğer ergenlere model olarak toplumsallaşma sürecinin bir parçası olacağını belirtmişlerdir (Akt.:Büyükpapuscu, 2011: 14).

Üniversite gençliği üzerinde yapılan araştırmalar, karşı cins arkadaşlığının eş seçimini büyük bir oranda etkilediğini göstermiştir. Karşı cins ilişkilerinde yaşanan problemler, bireylerin ilerde kuracakları ailede yaşanacak problemlere benzer olduğundan, romantik ilişkiler evlilik ilişkileri için bir tür deneyim kazanma yeridir ve bu ilişkilerdeki deneyim eş ilişkilerine transfer edilir. Bundan ötürü bu dönemdeki ilişkilerin özenle sürdürülmesi ve iyi değerlendirilmesi gerekmektedir (Özabacı, 2004: 50).

2.1.1 Romantik İlişkilerin Ayırt Edici Özellikleri

Her karşı cins ilişkisinin romantik ilişki olduğu söylenemez. Bir ilişkinin romantik ilişki olarak nitelendirilebilmesi, tarafların karşılıklı olarak birbirlerinin çıkarlarını koruması ve onu mutlu etme isteğine bağlıdır. Romantik ilişkilerde, karşılıklılık ve gönüllülük esas olup, samimiyetin varlığı vazgeçilmezdir. Temeli güvene dayanan samimiyet, insanın diğerine hiç kimseye vermediği bir sırrını açması, özel kişisel bilgi alışverişi ile oluşan sevgi alışverişidir. Romantik ilişkilerin önemli bir ölçütü de, mahremiyettir ve bu mahremiyet, karşılıklı güven ve samimiyetle birbirlerine kendilerini açan çiftler arasında oluşan özel paylaşımları içerir (Erden-İmamoğlu, 2009: 23). Her ilişki gibi romantik ilişkiler de bazı değişkenlerden etkilenir. Fiziksel yakınlık, inanç, yaş, seviye, eğitim, coğrafi bölge, güzellik-yakışıklılık gibi değişkenler ilişkiyi olumlu etkileyen değişkenlerdendir (Hortaçsu, 1997: 12).

Literatür incelendiğinde romantik ilişkilerin bir durumdan ziyade bir süreç olarak ele alındığı görülür. Romantik ilişkileri başlatan başlıca öğeler; kendilik algısı, kendilik bilgisi, davranışsal yakınlık, bilişsel ve duygusal yakınlık ve romantik sözcükler olmak üzere beş kategori içinde toplanmaktadır (Eryılmaz ve Atak, 2009: 1094-1095). Bilgin (1995: 85), bunu dört öge içinde açıklamayı denemektedir. Ona göre; (1) fiziksel yakınlık, (2) fiziksel görünüş, (3) kişisel benzerlik ya da tamamlayıcılık, (4) karşılıklı olumlu yaklaşım olduğunda romantik ilişkilerin başlaması kolaylaşmaktadır. Bireyler arasında romantik ilginin gelişimi ile ilgili olarak ise ebeveynlerden ayrılma, bireyselleşme ve özerklik kazanma nitelikleri üzerinde durulmaktadır (Gray, 1992: 59).

Furman ve Wehner (1997: 22) ise romantik ilişkilerin bağlanma, duygusal yakınlık, bakım ve cinsel davranış sistemlerinin bileşiminden oluşmakta olduğunu ileri sürmektedir.

2.1.2 Romantik İlişkileri Açıklayan Kuramlar

2.1.2.1 Karşılıklı Bağımlılık Kuramı

Thibaut ve Kelly (1959) tarafından geliştirilen kurama göre; karşılıklı bağımlılık, etkileşim içindeki bireylerin eşin tercihleri, güdülleri ve davranışlarını temel alarak birbirlerinin deneyimlerine göre ya da birbirlerinin deneyimlerini etkileyerek davranma tarzı, aynı zamanda da davranma derecesi olarak tanımlanır (Thibaut ve Kelley, 1959: 24; Rusbult ve Arriage, 1997: 221). Kuram çiftler arasında etkileşime odaklanmaktadır. Etkileşim çiftlerin sadece mevcut davranışlarını ya da kazançlarını etkilemez, bununla birlikte gelecekteki olası davranışlarını da belirler. Etkileşimin niteliğini belirleyen ise ödül-bedel arasındaki ilişkidir. İlişkideki ödüller bireyin elde ettiği hoşnutluklar, doyumlar ve memnuniyet iken bedeller ise kişinin ilişki için harcadığı çaba, kaygı ve çatışma gibi etkenlerdir (Erden-İmamoğlu, 2009: 39; Ünlü, 2004: 102; Le ve Agnew, 2003: 38).

Karşılıklı bağımlılık kuramında ödül ve bedelleri değerlendirme için karşılaştırma düzeyi (KD) ve seçenekler için karşılaştırma düzeyi (seçKD) kavramları kullanılır. Karşılaştırma düzeyi (KD), bireyin önceki yaşantı ve deneyimleri ile çevresindeki gözlemlerine dayanarak oluşturduğu bir standarttır. Birey, ilişkisinden elde ettiği sonuçların bu yarattığı standardı geçip geçmemesine göre ilişkisini değerlendirebilir. Kurama göre kazanç, ilişkiden elde edilen ödül ile ilişki için ödenen bedel arasındaki farktır. Dolayısıyla kazanç doyum anlamına gelmektedir. Yani, bireyin ilişkiden elde ettiği kazançlar, standardın altındaysa birey ilişkiyi doyumsuz olarak değerlendirir. Karşılaştırma düzeyi, bireyin yeni ilişki ve deneyimleri ve partnerlerinden aldığı sonuçlara göre değişmekte olup, düzeyi genelde yükselme eğilimindedir (Hovardaoğlu, 1996: 34). Seçenekler için karşılaştırma düzeyi ise, mevcut ilişki dışında bireyin şu andaki ilişkisini alternatif bir bireyle yaşaması durumunda alacağını düşündüğü doyum düzeyidir. Seçenekler; alternatif bir ilişki, aile üyeleri, arkadaşlar olabileceği gibi yalnız

kalma da olabilir. Birey şu anki ilişkisinden elde ettiği kazançları, alternatif bir ilişkidenden alacağı kazançtan daha yüksek olarak değerlendirirse ya da başka seçeneği olmadığını düşünürse, ilişkiyi sürdürme eğiliminde olacaktır (Bilecen, 2007: 20). Buna karşılık, bireyin mevcut ilişkisinden elde ettiği kazançlar, seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altına düşerse, birey ilişkiyi bitirme ya da değiştirmeyi tercih edecektir (Büyükşahin, 2006: 15).

2.1.2.2 Yatırım Modeli

Rusbult (1980: 172) tarafından geliştirilen kuram; karşılıklı bağımlılığın söz konusu olduğu ilişkilerde bağlanımın oluştuğunu ve bağlanım belirleyicileri olduğunu ileri sürer. Bu belirleyiciler, ilişki doyumu, seçeneklerin niteliği ve yatırım miktarıdır. Modelin temel varsayımına göre; ilk olarak bireyin doyum düzeyi arttıkça, ilişki bağlanım düzeyi de artacaktır. Modele göre, bağlanımın ikinci belirleyicisi, seçeneklerin niteliğidir. Bu da bireyin mevcut ilişkisi dışındaki seçenek ilişkileri (başka biriyle beraber olma, yalnız olma gibi) değerlendirmesiyle ilgilidir. Model, bireyin seçeneklerin niteliğini olumlu değerlendirmesinin, düşük ilişki bağlanımıyla bağlantılı olduğunu ileri sürmüştür (Rusbult, Wieselquist, Foster ve Witcher, 1999; akt.: Büyükşahin, 2006: 33).

Modelin üçüncü belirleyicisi olan yatırım miktarı ilişkiye doğrudan konulan kaynaklar ile bu kaynakların değeri ve büyüklüğü ile ilişkilidir. Rusbult (2004) bu yatırımların içsel ve dışsal olarak iki tür olduğunu söyler. İçsel yatırım zaman ayırma, duygusal çaba ve kendini açma gibi doğrudan ilişkiye yapılan yatırım ile ilgili iken; karşılıklı arkadaşlıklar, paylaşılmış anılar, maddi yatırımlar, ortak yaşantılar, etkinlikler ve nesnelere ise ilişkiyle ilgili dışsal yatırımlar olarak değerlendirilir. İlişkiye yatırım miktarı, ilişkinin önemi ve büyüklüğüne göre değişir. Eğer bir ilişki için bedelden çok kazanç ya da ödül elde ediliyor ve benzer ilişkilere kıyasla beklenenden daha fazla olumlu öznel duygular yaşıyorsa yaşanan ilişki birey için doyum sağlayıcıdır. İlişkide beklenenden daha fazla ödül elde edilmesi ya da ödenen bedelin beklenenden daha az olması durumunda da doyum artmaktadır. İlişkide istenilen doyumun elde edilmemesi durumunda, birey alternatif seçenekler aramaya başlayacak ve alternatifleri kıyaslayarak ilişkiye yatırım yapılıp yapılmayacağını belirleyecektir (Erden-İmamoğlu, 2009: 40).

2.1.2.3 Bağlanma Kuramı

Bowlby ve Ainsworth (1992: 772-773) çocuklar ve onların yetişkinlerle olan ilişkilerini ve çocuk ile birinci derecede bakımını üstlenen kişi arasındaki ilişkiye eğilerek çocuğun bakıcıdan ayrılması durumunda gösterdiği tepkileri incelemişlerdir. Bu tepki tarzları göz önüne alınarak, güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan olmak üzere üç farklı bağlanma biçimi geliştirdiğini savunmuşlardır. Onlara göre bebeklikte ortaya çıkan bağlanma biçimleri yetişkinlikte de bireylerin romantik ilişkilerine yansımaktadır.

Yetişkinlikte bağlanma biçimleri ilk olarak Main, Kaplan ve Cassidy tarafından yaklaşık 20 yıl önce incelenmeye başlanmış, yetişkinlerin çocuklarına olan tutumlarını ve şu an ki romantik ilişkileri ile şu an ebeveynleriyle olan ilişkilerini belirlemek için yarı yapılandırılmış bir görüşme olan Yetişkin Bağlanma Görüşmesi adını verdikleri ölçeği geliştirmişlerdir. Araştırma sonunda güvenli, kayıtsız, saplantılı ve çözümlenmemiş (korkulu) olmak üzere dört yetişkin bağlanma kategorisi ortaya çıkarmışlardır. Güvenli bağlanan yetişkinlerin kendilerini değerli ve sevilebilir algılayarak yakın ilişki kurmakta ve sürdürmekte zorlanmadıkları; kayıtsız (kaçınmacı) bağlanan yetişkinlerin, kendilerini değerli ve sevilebilir gördükleri ancak diğerlerine karşı olumsuz değerlendirmelere sahip oldukları ve hayal kırıklığına uğramamak ve reddedilmemek için yakın ilişkilerden kaçındıkları belirlenmiştir. Saplantılı bağlanan yetişkinlerin ise kendilerini değersiz bulurken diğerlerini olumlu değerlendirdikleri bu yüzden diğerlerinin onayı ve kabulünü kazanmaya çalışarak ilişkilerle aşırı meşgul oldukları ortaya konmuştur. Korkulu bağlanma biçiminde ise kişinin kendini değersiz gördüğü gibi diğerlerini de olumsuz değerlendirdiği ve kendini sevmeye layık görmediği gibi karşısındaki kişinin de istediği samimiyeti veremeyeceğini düşündüğü ortaya konmuştur (Erden-İmamoğlu, 2009: 32). Hazan ve Shaver (1994: 70) da güvenli bağlanan insanların güvenli bir geçmiş yaşantılarının olduğunu yani bağlanmanın benzer yönlerinin çocukluktaki birincil bağlanma figürleri ile ilişkiiden kaynaklandığını ve bunun da romantik ilişkilerinde olumlu bir karşılıklı bağımlılık ilişkileri kurmalarına neden olduğunu ifade etmiştir ve kaygılı-kararsız bireylerin tutarsız geçmiş yaşantıları olduğunu, bu bireylerin yakınlık durumlarını tehdit olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir. Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu (2006: 67) ise romantik ilişkilerde güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin kaygılı-kararsız ve kaçınmacı stillere sahip bireylere

göre daha fazla oranda ilişkiye bağlılık, uyum, doyum, yakınlık yaşadıkları ve yatırım yaptıklarının görüldüğünü belirtmişlerdir.

2.1.2.4 Sembolik Etkileşim Kuramı

1960'ların sonlarına doğru Mead ve Weber tarafından geliştirilen Sembolik Etkileşim Kuramına göre, insan yaşamı bireyler arasındaki anlamlı etkileşimler ile yönlendirilmektedir. Bu çerçeveyi genişleten Blumer'e (1959) göre birey bir davranış sergiliyorsa sergilediği davranış o birey için bir anlam taşımaktadır. Bu anlam sosyal etkileşim ve insanların birbiri üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır ve insanların birbirleriyle sadece tepki vererek etkileşime girmediklerini aynı zamanda birbirlerinin hareketlerini yorumlama ve tanımlama çabaları ile de etkileşime girdikleri ileri sürülmektedir (Akt: Erden-İmamoğlu, 2009: 41).

2.1.2.5 Eşitlik Teorisi

Eşitlik teorisi Adams (1965) tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre, birey kendini eşit olmayan bir ilişki içinde bulduğunda ya da ilişkisinin eşit olmadığı yönünde bir izlenim geliştirirse stres yaşar. Eşitsizlik yaşanması arttıkça stres düzeyi de artar. Tarafların birinin diğerini kullanması ya da ayrımcılık yapması taraflar arasında adaletsizlik duygusu oluşmasına neden olmaktadır. Algılanan bu adaletsizlik duygusu ise tarafların ilişkiden tatminsizlik duymasına neden olmaktadır. Bu tatminsizlik zaman içerisinde bireylerin bağlanımını olumsuz etkilemekte ve ilişkilerin sonlanmasına neden olmaktadır (Erden-İmamoğlu, 2009: 40-41).

2.2 ROMANTİK İLİŞKİLERDE SORUNLAR VE SORUN ÇÖZME

Bireyin çevresiyle baş etmesinde onun sorun çözme becerisinin oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Farklı biçimlerde ele alınsa da genel olarak sorun denildiğinde, sağlıklı bir işlevsellik için bireyden bir tepki gerektiren fakat kişinin karşılaştığı engeller yüzünden o an için etkili bir tepkinin olamadığı günlük yaşamla ilgili bir durum veya iş (D'Zurilla, Nezu ve Maydeu-Oliveras, 2004: 12) anlaşılmaktadır. Kişiler arası sorunlar ise, Öğülmüş (2001: 10) tarafından etkileşimde bulunan taraflardan en az birinin, mevcut etkileşim biçimi ile ideal etkileşim biçimi arasındaki farkı algıladığı, bu fark

yüzünden gerginlik hissettiği, gerginliği ortadan kaldırmak için girişimlerde bulunduğu, ancak girişimlerinin engellendiği bir durum olarak tanımlanmaktadır.

Sorun çözme konusunda farklı görüşler öne sürülmektedir. Heppner ve Krauskopf (1987: 375); kişinin kendisi ve çevresi kaynaklı gereklilik ve zorluklara uyum sağlayabilmesi için gerekli olan bilişsel ve duyuşsal işlemler silsilesi ve davranışsal tepkileri sorun çözme olarak tanımlarken, D'Zurilla, Nezu, Maydeu-Oliveras (2004: 12) tarafından; birey, çift veya bir grubun gündelik yaşamda karşılaştıkları sorunlara etkili çözüm yolları bulmak için giriştikleri amaç yönelimli bilişsel-davranışsal süreç olarak tanımlanmaktadır. Bazı kaynaklarda ise sorun çözme; bireyin amacına ulaşmasını engelleyen durumu ortadan kaldırması için çaba göstermesi ve çabaların amaca ulaşması olarak tanımlanmıştır (Finkelman, 2001; Grant J, Elliot T.R., Giger J,N.: 2001, Ulupınar: 1997; akt.: Küçük, 2006: 20). Öğülmüş (2001: 10) kişiler arası sorun çözme sürecini; kişiler arası sorununun farkında olan bireyin olanla olması gereken durum arasındaki farkın yol açtığı gerginlikten kurtulmak isteği ile farklı yollara başvurarak bu gerginliği ortadan kaldırmaya yönelik çabalarını içeren bilişsel ve davranışsal süreç olarak tanımlamıştır.

Sorun çözme; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal öğelerin yanı sıra 'uyum' yeteneğini de gerektirdiğinden ruh sağlığının da işareti olarak görülmektedir ve araştırmacılar sorun çözmenin ruh sağlığı ile ilişkisine dikkat çekmektedirler (Yıldız, 2003: 6; Eskin, Ertekin, Harlak ve Dereboy, 2008: 383). Nezu (1985; akt.: Eskin, 2009: 87), Fallon (2000) ve Bedel ve ark.(1998) (Akt.: Akpınar, 2008: 2) tarafından sorun çözmede güçlük yaşayan kişilerin sorunlarını daha etkili biçimde çözen kişilerden daha fazla psikolojik sıkıntılar yaşadığı, bu bireylerin günlük stresli olaylarla etkili bir şekilde baş edemediği, öfke kontrolünü sağlayamadığı, aile bireyleri ile işbirliğine giremediği ve hastalık semptomlarıyla baş etme, ilaç kullanma, düzenli kontrol gibi önemli bileşenleri göz ardı ettikleri belirtilmiştir. Olumlu benlik algısına sahip bireylerin sorun çözme konusunda daha işlevsel oldukları (Özkök, 2005 Üçok ve ark. 2006, Favrod ve ark. 1999; akt.: Akpınar, 2008: 11), özgüven duygusu, objektif bakış açısı, yaratıcı düşünce, sakinlik, girişkenlik gibi özelliklerin (Güçlü, 2003: 276) sorun çözme becerisi üzerinde etkili olduğu ve keza ahlaki ve kültürel değer yargıları, olaylar karşısında takınılan tavır ve olayları algılama gücünün (Kösterelioğlu, 2007: 24) sorun çözme becerisine etki

ettiği iddia edilmiştir. Karip (2003) ve Öğülmüş (2004) (Akt.: Özcan, 2007: 14), kişilerarası sorunlara olumsuz tutum ile yaklaşıldığı takdirde başarılı olma olasılığının son derece düşük olduğunu savunmaktadırlar. Yenilikçi, tercih ve kararlarını açıkça belirten, sorumluluk duygusuna sahip, esnek düşünen, cesaretli ve maceracı, farklı fikirler ortaya koyan, kendine güvenen, ilgi alanları geniş, mantıklı ve nesnel davranan, rahat ve duygusal, etkin ve enerji dolu, yaratıcı, üretici ve eleştirel bir yapıya sahip olma gibi özelliklere sahip bireylerin daha etkili sorun çözdükleri (Koberg ve Bagnal 1981; akt.: Akpınar, 2008: 12-13) aynı zamanda da yaşamda karşılaştıkları sorunları çözebilen kimselerin baş etme ve psikolojik uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu (Eskin, 2009: 25) iddia edilmektedir. Bu yüzden 1960'lardan bu yana sorun çözme becerilerini geliştirmeyi hedefleyen çeşitli programlar düzenlenmekte ve bunların işlevselliği sınanmaktadır.

2.2.1 Romantik İlişkilerde Sorun Çözme

Doğası gereği insan ilişkileri tümüyle sorunsuz ve problemlerden uzak değildir. Romantik ilişkiler de dahil olmak üzere kişilerarası ilişkilerin her biçiminde kaçınılmaz olarak bazı sorunlar, çatışmalar ya da doyumсуzлuklar ortaya çıkar (Çırakoğlu ve Tezer, 2010: 30). Ergen romantik yakınlıklarında sorun çözme becerisinin eksikliğinden ya da gençlerin sorunları doğru yönlendirememelerinden kaynaklanan şiddet ve istismar gibi olgular sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden romantik ilişkilerin gidişatının önemli oranda sorun çözme becerileriyle ilişkili olduğunu bilerek hareket etmek ve kişilerin sorun çözme stratejilerini değerlendirmek önemlidir.

Kalkan (2008: 136), romantik ilişkide sorun çözmeyi; romantik ilişkide partnerlerin sorun karşısında birbirlerini anlamaya çalışma, duygularını ifade etme, birbirlerinin gereksinim, duygu ve düşüncelerine yönelme davranışlarıdır biçiminde tanımlamıştır. Ancak bu tanım, bir ilişki sorununu olumlu biçimde çözümlmek için girişilen çözüm stratejileri için geçerlidir ve bu ilişkilerde her zaman gerçekleşmediği için uygun olmayan sorun çözme biçimleri de görülebilmektedir. Çünkü insanlar, sorunları çözmek için farklı yöntemler kullanırlar. Bu yöntemler kişilerin bulunduğu ortama, kişisel özelliklerine, aldığı eğitime, disipline, model aldığı ebeveynlerine, öğretmenlerine kısacası yaşamında onu etkileyen kişiler ve etkenlere göre değişir (Özcan, 2007: 13). Bir sorunla karşılaşan bireyler bazen; problem çözme sürecine başvurmak yerine sorunu

görmezden gelme, başkasının yönlendirmesine izin verme, saldırgan bir tutum benimseme, düşünmeden davranma ve zamana bırakma gibi yöntemleri benimseyebilmektedirler (Güner, 2007: 22). Bireylerin sorunlar karşısında gösterdikleri davranış onların kişisel özelliklerine ve cinsiyet değişkenine göre de değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin; Türkiye’de yapılan bir çalışmada kişilerarası çatışma süreçlerinde içsel kontrol odağı yüksek olan bireylerin yüzleşme davranışlarını, dışsal kontrol odağı yüksek olan bireylerin ise kaçınma davranışlarını tercih ettikleri bulunmuştur (Hisli-Şahin, Basım ve Çetin, 2009: 158). Çelişkili durumlarda karar verme yetilerinin cinsiyetler arasında farklılık gösterip göstermediğini araştıran çalışmalarda, erkeklerin sorun çözerken içinde bulunulan çerçeveyi göz önüne aldıkları, kadınların ise çoğunlukla sorunun içinde bulunduğu çerçeveden bağımsız çözümlere yöneldikleri gözlenmiştir (Goldberg E., 2001: 426).

Karşılaştığı zorluk ve problemlerle nasıl baş edeceğini bilemeyen bireyin, kolaylıkla umutsuzluk ve çaresizlik duygularına teslim olduğu (Eskin, 2009: 89) bilinmektedir. Bireyin karşılaştığı sorunlar karşısında umutsuzluk gibi olumsuz duygulara kapılmaması için Öğülmüş (2001: 28), çatışma çözme için bireylerin bazı becerilere sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu beceriler; yönelim (oryantasyon) becerileri, algısal beceriler, duygusal beceriler, iletişim becerileri, yaratıcı düşünme becerileri ve eleştirel düşünme becerileridir. Taylan (1990: 9) insanların yaşamlarını etkili bir biçimde sürdürebilmeleri için sorun çözme becerilerini kullanmalarını gerektiğini belirtmektedir. Williams (1988: 452) sosyal destek, empati, yakınlık ve anlayış gibi öğeleri barındıran bir ilişkide çiftlerin sorunlarla karşılaşmalar bile işlevsel çözüm yollarını kullanarak sorunlarıyla başa çıkabileceklerini ifade etmektedir. Ancak çiftlerin bir sorun çözme yöntemi olarak şiddet, istismar, baskı gibi olumsuz yaşantılara başvurduklarını da gözlemler, araştırmalar ve istatistikler ortaya koymaktadır (Kalkan ve Ersanlı, 2008: 1).

Uygun sorun çözme yollarını bilmeyen ergenler şiddet ve istismara yönelmektedir. Romantik partnerleri tarafından sözel, duygusal ve fiziksel istismara maruz kalma açısından ergenler risk altındadır (Sorensen, 2007: 2). Ergenler arasında yaygın bir sorun olan şiddet, istismar ve uygun sorun çözme yollarını bilmeme, önlemler alınmadığı takdirde bireyi ve toplumu tehdit eder hale gelmektedir (Kalkan, 2008: 132).

Ergenlerin romantik ilişkilerinde yaşadıkları sorunlar karşısında gösterdikleri sözel istismar davranışlarının ergenlerin çocukluk döneminde aile içi istismara maruz kalmaları, ebeveyn-eş şiddetine tanık olmaları ile ilişkili olduğu ve bu davranışı model aldıkları ifade edilmektedir (Malik, Sorenson, Aneshensel, 1997: 292).

Yazılı ve görsel basında, romantik ilişki yaşayan ergenlerin partnerlerine fiziksel, cinsel ya da duygusal istismarda buldukları haberleri sıkça yer almaktadır. Ergenlik döneminde yaşanan duygusal istismar sonucunda benlik algısında azalma ve stres, depresyon ve anksiyete gibi ruhsal hastalıklar yaşama olasılığı mevcuttur (Alantar, 1989; akt.: Şimsek, 2010: 32). Ergenlik döneminde yaşanan istismar; kişisel, sosyal ve genel uyumsuzluk (Yalçın, 2007: 89; Tosuntaş-Karakuş, 2006: 158), akademik başarısızlık (Kars, 1996: 87; Azizoğlu, 2009: 147), kendini kabul düzeyinde düşüş (Aydın ve İşmen, 1996: 130) gibi birtakım problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Araştırmalar flört ilişkilerinde şiddet ve istismara uğrayan ergenlerin umutsuzluk, depresyon, düşük benlik saygısı, madde kullanımı, korunmasız cinsel ilişki, silah taşıma, intiharı düşünme, intihar girişiminde bulunma gibi sorunlu ve riskli davranışlara eğilimli olduğunu göstermektedir (Ackard, Neumark-Sztainer ve Hannan, 2003: 39; Howard ve ark., 2005: 324; Howard, Wang ve Yan, 2007: 319; Howard ve Wang, 2003: 1; Silverman, Raj ve Clements, 2001: 574). İstismara uğrama üzerine yapılan çalışmalarda (Close 2005: 7; Howard ve Wang, 2005: 372; Raiford ve ark., 2007: 830; Silverman ve ark., 2001: 572; Smith, White ve Holland, 2003: 1104) kızların daha fazla istismarla karşılaştığı ve istismar davranışlarının ergenler arasında ciddi bir sorun olduğu ve halk sağlığını tehdit ettiği ortaya konulmuştur. Oysaki ergenlerin bir gruba ait olmasını kolaylaştıran, yakınlık, paylaşma, anlaşma ve kendini açma becerilerinin gelişmesine yardımcı olan (Feiring, 1996: 182) romantik ilişkilerin şiddet ve istismardan uzak olması, bu ilişkilerin birey üzerindeki olumlu etkilerinin görülmesine yardımcı olacaktır. Ortaya çıkan olumsuz etkileşim ve çatışmaların bireylerin gerek şu anki gerek gelecek dönemki ilişkileri için yapıcı hale gelebilmesi amacıyla partnerlerin ilişkileri için olumlu olabilecek sorun çözme yollarını kullanabilmeleri beklenmektedir. Mutlu bir ilişkinin; sakin olmayı öğrenme, savunma ya da saldırı şeklinde olmayan dinleme ve konuşmayı öğrenme, kendini partnerin yerine koymak ve onun ne hissettiğini anladığını yansıtmak ve bu üç kural için çalışmak, çabalamak ve pratik yapmak üzere dört anahtar olduğunu belirten Gottman

(Akt.: Atak ve Taştan, 2012: 542), belirttiği bu yöntemlerle aslında ilişkide sorun çözme becerisini olumlu olarak etkileyecek faktörleri de ortaya koyarak ilişkide olumlu etkilerin görülmesine katkı sağlayacak davranışları belirtmektedir. Genç yaşta yaşanan romantik ilişkilerde uygun müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi, olumsuz çatışma davranışlarının ilişkiye ve bireylerin duygusal durumuna verebileceği zararı önlemede yararlı olacaktır (Creasy, 2002: 366).

2.2.2 Romantik İlişki ve Sorun Çözme ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Romantik ilişkiler konusu yurtdışında çok yönlü araştırılmış zengin literatüre sahip bir konudur. Bu çalışmaların bir kısmı, romantik ilişkilerle kişilik özellikleri arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Örneğin; Feiring (1996: 181) tarafından olumlu kişilik özelliklerine sahip kişilerin romantik ilişkilerde tercih edildiği; bu özellikler arasında yakın desteğin oldukça önemli olduğu ve bunu sosyal statünün takip ettiği ortaya koyulmuştur. Romantik ilişkilerde taktik davranışlarla kişilik özellikleri arasında da ilişki olduğu ve dışadönüklerin yalvarma, zorlama; içedönüklerin ise alçaltma taktiğini uyguladıkları, uyumlu özellikler gösterenlerin birlikte olmaktan zevk alma ve baskı taktiğini kullandığı; duygusal dengesizlik gösterenlerin çekilme ve deneyime açık kişiliklerin ise mantıklılık taktiğini uyguladıkları saptanmıştır (Buss, 1992: 497).

Sippola, Buchanan ve Kehoe (2007: 515) ise yaptıkları çalışmada, akranlar arasındaki kişilerarası yeterlikler ve romantik ilişkilerdeki yanlış kendilik algısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlar, erkeklerin kızlarla kıyaslandığında daha yüksek seviyede yanlış kendilik algısına sahip olduklarını göstermiştir. Kızlar için, aynı cinsiyetten akran ilişkilerinde duygusal destek alanındaki yeterlik, romantik ilişkilerde daha düşük seviyede yanlış kendilik hisleriyle ilişkilendirilmiştir. Erkekler için, kendi cinsiyetinden olan akranlarla kendini açma ve etkide bulunma alanlarında yeterlik, romantik ilişkilerde daha düşük seviyede yanlış kendilik algısıyla ilişkilendirilmiştir. Haugen, Welsh ve McNulty'nin (2008: 709) ergenlerin romantik ilişkilerinde empatik yeterliklerini incelediği çalışmada empatik yeterliğin yaşla ya da ilişkinin uzunluğuyla değişmediği sonucuna varılmıştır. Romantik ilişkilerin psikolojik sağlık ve kişilik üzerindeki etkisine bakan araştırmalar, ergenin kimlik ve ilişki becerisi geliştirmesinde,

cinsel istek ve dürtüleriyle başa çıkmasının önemli olduğu (Feldman ve Gowen, 1998: 692), romantik ilişkilerde açık iletişimin, yüksek güvenin kimlik gelişimini olumlu biçimde etkilediği (Sorensen, 2007: 1; Furman ve Schaffer, 2003: 3) yine ilişki niteliğinin özsaygı, cinsel gelişim, yakın ilişki sürdürme becerisi ve romantizm gibi kişisel değerlerin şekillenmesinde etkili olduğu (Barber ve Eccles, 2003; akt.: Sorensen, 2007: 1; Pettijohn, Naples ve Mcdermott, 2010: 164) bildirilmektedir.

Bağlanma biçimleri ve romantik ilişkiler ile ilgili yapılan çalışmalar (Chappel ve Davis, 1998: 327) güvenli bağlanma biçimine sahip olan partnerlerin diğer bağlanma stiline sahip olanlardan daha fazla olumlu duygular uyandırdığını ve romantik eş olarak daha fazla tercih edildiğini göstermiştir. Ayrıca, güvensiz bağlanma stiline ve romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançların düşük ilişki doyumuna yol açtığı saptanmıştır (Stackert ve Bursik, 2003: 1419).

Hojjat'a (2000: 607) göre, romantik ilişkilerde kadınlar daha çok çatışma çıkaran, erkekler ise çatışmadan kaçan konumdadırlar. Cramer (2000: 337) tarafından, ilişkiden alınan doyumla olumsuz çatışma stili ve çatışmanın çözülememesi arasında ve yine ilişki süresi ile çatışma tarzı arasında da ilişkinin olduğu ortaya koyulmuştur. Cramer'in (2002: 75) bir başka araştırmasında ilişkide çatışmayı çözmek için kullanılan olumsuz yöntemlerin ilişkideki doyum sorunun çatışılan konunun öneminden daha iyi yordadığı bulunmuştur. Chen ve diğerleri (2006: 411) romantik ilişkilerdeki çatışmaların gelişimsel yönü ve habercilerini incelemiştir. Elde edilen bulgular, eş çatışmalarının 19-25 yaş arasında arttığını, daha sonra yavaş yavaş düştüğünü göstermiştir. Anne-babanın boşanmış olması, düşük sosyo ekonomik düzey, tek çocuk olma, birlikte yaşama ve çocukların olmasının eş çatışmasının artmasında ilişkili olduğu gözlenmiştir.

Akılcı olmayan inançlarla romantik ilişkiler arasında ilişki arayan çalışmalar (DeBord, Romans ve Krieschok, 1996: 263) yüksek düzeyde akılcı olmayan inançlara sahip kişilerin ilişki uyum düzeylerinin düşük olduğunu; problem çözümü ile eş uyumu arasındaki ilişkiyi araştıran bir başka araştırma ise (Shulman ve Knafo, 1997: 696-697) bağımsız tip olan partnerlerin eş uyumlarının daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Ergen romantik ilişkileri ve bu ilişkilerin sonraki arkadaşlık ilişkileri üzerine etkisi ile ilgili Connolly, Furman ve Konarski (2000: 1395) tarafından yapılan araştırma, ergenlerin hem arkadaşlarla hem de romantik eşlerle olan ilişkilerinin niteliksel özelliklerinin daha sonra yaşanacak olan romantik deneyimlerin niteliksel özelliklerinin habercisi olduğunu ortaya koymuştur. Connolly ve diğerleri (2004: 185) tarafından, romantik etkinliklere katılmanın ergenlerin gelecekte romantik ilişkiye sahip olmaya karşı olan ilgilerini arttırdığı belirtilmiştir.

Cinsiyetlerin romantik ilişkiler konusundaki beklentileri üzerine Brendgen ve arkadaşları (2002: 77) tarafından yapılan araştırmada, erkeklerin fiziksel çekiciliği daha fazla önemseydiği bulunmuştur. Sprecher ve Toro-Morn (2002: 131), romantik ilişkiler hakkındaki inançların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Aynı zamanda, çalışmaya katılan bireylerin sahip oldukları kültür, ırk ve sosyal sınıf gibi farklılıkları da dikkate almışlardır. Çalışmanın sonucunda, bazı ilişki inançları üzerinde ırk, kültür ve sosyal sınıflar açısından farklılaşma bulunurken özellikle Amerikan alt kültürlerinde romantik ilişki inançlarında cinsiyete dayalı farklılıklar bulunmamıştır. Giordano, Longmore ve Manning (2006: 272) kızların belirgin bir biçimde erkeklerden daha uzun süreli ilişkiden bahsettiklerini bulmuşlardır. Bu çalışmada erkeklerin partnerlerini yeteri kadar iletişim kurmayan kişiler olarak nitelendirdikleri saptanmıştır. Başka bir çalışmada (Carlson ve Rose, 2007: 267), kadınların romantik ilişkinin iyi gidip gitmediğine yönelik kaygılarının erkeklerden daha fazla olduğu, bu durumun da kadınlar için stresli durumlara yol açabileceği, duygusal uyumlarını olumsuz yönde etkileyerek özsayıgı düzeylerini azaltabileceği öne sürülmüştür. Regan ve Joshi (2003: 13) ise, ergenlerin uzun süreli ideal bir romantik ilişkideki eşleri ve kısa süreli cinsel eşlerinde aradığı özellikleri karşılaştırmıştır. Hem kız hem erkekler cinsel eşlerinde, fiziksel cazibe ile ilgili özellikler (çekici fiziksel görüntü, seksi görüntü gibi) ve cinsel istek (cinsel tutku, cinsel yeterlik gibi) ile ilgili özelliklerden söz etmiştir. Tersine, romantik eşi değerlendirirken, akıl ve diğer zihinsel çekici özellikler (zeka, espri gibi) üzerinde daha fazla durmuşlardır. “Mükemmel” eş değerlendirmesinde ise cinsiyetler arasında farklılık bulunmamıştır.

Ergen romantik ilişkileri ve bu ilişkilerde anne babanın etkisi, rolü ve ebeveynle etkileşim üzerine yapılan çalışmalarda Furman ve Shomaker (2008: 771) romantik ilişkilerin anne, ergen ya da arkadaşlık ilişkilerinden farklı bir doğası olduğunu, romantik eşlerin, annelere göre daha az etkili iletişimciler olduklarını ve daha düşük düzeyde duygusal karşılık verdiklerini, ergenlerin romantik ilişkilerinde, anneleriyle olan ilişkilerinde olduğundan daha fazla destek ve daha az olumsuz etkileşim algıladıklarını belirlerken; Scharf ve Mayseless (2008: 837) tarafından anne babayla olan ilişkilerin, romantik ilişkilerin farklı yönleriyle az ya da çok ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ve anne babayla olan ilişkilerin olumlu yanları (kızların anneleriyle tartışmalarında özerklik sergilemelerinin dışında) romantik ilişkilerin olumlu yanlarıyla ilişkilendirilmiştir. Daddis ve Randolph'un (2010: 309) çalışmalarında ise; özellikle ergen kızların romantik eşleri ile ilgili bilgileri ebeveynleri ile paylaşmaya daha yatkın olduğu ve bu bilgileri daha çok anne ile paylaştıkları, ayrıca yaş büyüdükçe cinsellik ile ilgili konularda bilgi paylaşımlarının azaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Goldstein (1999: 1803) tarafından çatışma iletişimi ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışmasının yapıldığı araştırmada kişilerin çatışma çözmede kullandıkları iletişim yaklaşımlarını ölçmek amacıyla, “yüzleşme”, “özel/genel davranış”, “duygusal ifade”, “yaklaşma/kaçınma” ve “kendini açma” alt ölçeklerinden oluşan bir ölçek geliştirmiştir. Geliştirilen ölçeğin güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür, kültüre duyarlılık bulunmuştur.

İlişkilerde ortaya çıkan sorunların çözülmesinde ve sorun çözme stratejilerinde nelerin etkili olduğuyla ilgili de zengin bir literatür vardır. Bu konuda kültürel etkilere odaklanan çalışmaların birinde (Gilani, 2001: 1) farklı kültürlerdeki anne ve kızların çatışma yönetim biçimleri incelenmiştir. Pakistanlı ve İngiliz kızlarının anneleriyle çatışma çözme biçimlerine odaklanan çalışmada, Pakistanlı kızların çatışma ilişkisi içinde olmadığı, annelerine daha bağlı olduğu ve annelerinin görüşlerinden daha az ayrıldığı, İngiliz kızların ise Pakistanlı kızlara göre daha fazla çatışma durumu ifade ettiğini ve bireysel bir görüşe sahip oldukları bulunmuştur. O'keefe ve Treister (1998: 195), etnik ve sosyo ekonomik farklılıklar olan genel lise öğrencilerinden şiddet mağdurları arasında kadın ve erkeklerin şiddet deneyimini araştırmıştır.

Sorun çözümede cinsiyet etkisine yönelik Black'in (2000: 499) araştırmasında, kızlara göre erkeklerin tartışmaya karşı daha kaçınmacı tutum sergiledikleri, ancak, erkeklerin arkadaşlıklarında kızlardan daha çok çatışmadan bahsettiği saptanmıştır. Bu çalışmada çatışma çözüm stratejisi olarak yakınlık kurmayı kızların erkeklerden daha çok tercih ettiği gözlenmiştir. O'keefe (1997: 546) tarafından, erkeklerin partnerlerine şiddet uygulama davranışının daha çok olduğu ve alkol kullanan erkeklerin partnerlerine şiddet uygulamayı haklı gördükleri, ilişkilerinde daha çok çatışma yaşadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Kadın katılımcılardan kadınların erkeğe şiddet uygulamasını haklı, erkeklerin kadınlara şiddet uygulamasını ise haksız bulanların ilişkilerinde daha çok şiddet uyguladıkları ortaya konmuştur. Foshee ve diğerleri (2007: 498) tarafından ergenler için flört ilişkilerindeki şiddet tipolojileri incelenmiştir. Araştırma sonunda ölçekte şiddet olarak tanımlanan davranışların katılımcı kız ve erkekler tarafından şiddet davranışı olarak görülmediği öğrenilmiştir. Kadın öğrenciler için anlık kararlar, partneri tarafından istismar edilmeye bağlı olarak dört tip tanımlanmıştır. Bir tipin daha çok erkekler tarafından yapıldığı bulunmuştur.

Sorun çözümede uygun strateji geliştirilmediğinde genellikle devreye bir sorun çözme biçimi olarak şiddet ve istismar girmektedir. Özellikle ergenlerin romantik ilişkilerinde bir sorun çözme biçimi olarak şiddet ve istismarı öne çıkardığı bilinmektedir. Örneğin; Vezina ve diğerleri (2006: 319) Çocuk Koruma Sistemindeki ergen kızların şiddete maruz kalma deneyimleri ve bu deneyimlerin benlik kavramlarını nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Bulgular, bu kızların flört ilişkilerinde en kötüsü ağır yaralanma (%24.4) mağduriyeti, en iyi de psikolojik saldırganlık (%81.5) mağduriyeti yaşadığını göstermektedir. Veriler yaralanma içeren ağır şiddete maruz kalan gençlerin benlik kavramının olumsuz olduğunu göstermiştir. Bu kızların, genel görünümlemlerini daha olumsuz görmekte, daha çok duygusal sorunlar yaşamakta oldukları, daha çok psikopatolojik belirtiler gösterdikleri ve daha düşük mesleki ve eğitimsel amaçlara sahip oldukları bulunmuştur.

Erickson, Gittelman ve Dowd (2010: 143) pediatri acil servisine başvuran gençler arasında partner şiddetini tanımlanmaya ve ilişkili faktörleri belirlemeye çalışmışlardır.

Araştırma sonunda partner şiddetine maruz kalma oranı %36.6 bulunmuştur. Alkol kullanımı, alkol ya da ilaç kullanan partnerle arabanın içinde olma, cinsel yolla bulaşan hastalık öyküsüne sahip olma, akranlarıyla kavga etme olmak üzere bu dört faktörün ergenlerin flört şiddetine maruz kalması için %99 etkili olduğu bulunmuştur.

Porter ve Williams (2011: 3210) üniversite öğrencileri arasında şiddeti incelemişlerdir. Araştırma sonucunda işitmeyen ya da sabit duyan öğrenciler ve gay, lezbiyen, biseksüel ve diğer cinsel yönelimli öğrencilerin fiziksel ve psikolojik istismar düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Etnik azınlık olanların cinsel istismar riski önemli ölçüde fazla bulunmuştur. Tüm cinsel yönelimler için etnik azınlık üyesi kadınların daha çok tecavüze uğradığı tespit edilmiştir. Kadın heteroseksüel öğrencilerin tecavüze uğraması daha muhtemeldir.

2.2.3 Romantik İlişkiler ve Sorun Çözme ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde romantik ilişkiler ile ilgili çalışmalar 1990'lı yılların ortalarında başlamıştır. Bu çalışmalar daha çok farklı özelliklere sahip bireylerin romantik ilişki kurabilme becerileriyle ilişkisi üzerine odaklanmıştır. Örneğin; Odacı'nın (1994: VII-VIII) öğrencilerin romantik ilişkiler kurabilme, yalnızlık ve benlik saygısı düzeyleri ile bu düzeyler arasındaki ilişkiyi incelediği araştırma bulgularına göre; anabilim dalları ve sınıflar arasında yalnızlık, benlik saygısı ve başkaları ile romantik ilişkiler kurma düzeyleri açısından anlamlı farklılıklar olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak; benlik saygısı ve romantik ilişkiler kurabilme arasında pozitif, yalnızlık ve benlik saygısı arasında da negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Çanakçı (2000: VI) tarafından da hiç flört ilişkisi yaşamamış olanların, her zaman flört ilişkisi olanlara göre daha düşük benlik saygısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Flört ilişkisi yaşamakta olan öğrencilerin önceden flört ilişkisi yaşamış olanlara göre ise daha düşük benlik saygısına sahip oldukları görülmüştür. Büyükşahin-Çevik'in (2007: v) araştırmasında, öğrencilerin karşı cinsten arkadaşının olup olmaması, romantik bir arkadaşının olması ve ailenin müdahale etmesine göre benlik saygısı ölçeğinin bazı alt ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Yücalan (2007: ii-iii) tarafından, üniversite öğrencilerinin yakın ilişki düzeylerinin oldukça yeterli olduğu; ilişkisel benlik saygısı ve ilişki doyumu düzeylerinin yüksek olduğu, ilişkisel saplantılı düşünme düzeylerinin normal ve ilişkisel

depresyon düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kız öğrencilerin ilişki doyumu, yakın ilişki ve ilişki benlik saygısı düzeyinin erkeklere göre daha yüksek; ilişki depresyon düzeylerinin ise daha düşük olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin baskın ben durumları ile yakın ilişkileri arasında önemli bir farklılık bulunmamıştır.

Yapılan başka bir çalışmada ergenin flört ettiği birinin olmasının, kendisine ilişkin memnuniyet duygusunu arttırdığı görülürken; ilk flört ettikleri yaş ile insanlarla kolay arkadaşlık kurması arasındaki ilişkiye bakıldığında; yaş ilerledikçe, karşı cinsle arkadaşlık kurmanın zorlaştığı görülmüştür. Ayrıca, karşı cinsle kolay arkadaşlık kuranların % 56.30'unun flört ettikleri birinin olduğu tespit edilmiştir. Anne-babanın birbiriyle olan ilişkisinin de ergenin romantik ilişkilerini etkilediği görülmüştür. Ergenlerin kaç kişiyle flört ettiği ile anne-babasının birbiriyle anlaşması arasındaki ilişkiye bakılmış ve anne-babası birbiriyle anlaşamayan ergenlerin yüksek oranda (%68.6) bugüne kadar dört ve üzerinde flört ilişkisi yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu oranın, anne-babasının birbiriyle anlaşanlarda %54.5'e düştüğü görülmüştür. Aile içi anlaşmazlığın, ergenin çok sayıda duygusal arkadaşlık kurma eğilimini arttırdığı görülmüştür (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005: 100-103).

Anne babanın romantik ilişki üzerindeki etkisiyle ilgili bazı çalışmalarda (Varan, 2004: 414; Eryavuz, 2006: 144) çocuklukta algılanan kabul ve reddin yetişkinlikte eşlere karşı algılanan kabul ret ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca anne kabul ve reddinin ileriki ilişkileri etkilediği belirtilmiştir. İlişkisinden memnun olmayan deneklerin, ilişkisinden memnun olanlara göre, hem çocuklukta ebeveynleri tarafından hem de bugünkü yaşamlarında eşleri (veya sevgilileri) tarafından daha fazla red algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Beşikçi (2008: vi-vii) ise, anneden algılanan kabulün romantik ilişkiye bağlanım üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğunu ve bu etkiye ana baba onayının aracılık ettiğini göstermektedir. Anneden algılanan kabuldeki artış algılanan ana baba kabulünde artışa neden olmakta ve bunun sonucunda bireyin ilişkiye bağlanımı artmaktadır.

Romantik ilişkilerde kişilik özellikleri üzerine yapılan çalışmada romantik ilişkilerde dışadönüklük, deneyime açıklık, öz disiplin, yumuşak başlılık kişilik özelliklerine sahip bireylerin ilişki başlatma ve sürdürme konusunda daha girişken ve başarılı oldukları, daha az kaygı yaşadıkları, ilişkilerinden daha fazla doyum aldıkları ve ilişkilerinin kendi

kontrolünde geliştigine inandıkları ortaya konulmuştur; buna karşın nevroitik bireylerin romantik bir ilişkide daha fazla kaygı yaşadıkları, kendilerine daha az güvendikleri ve ilişkilerinde başkalarının görüşlerine önem verdikleri anlaşılmıştır (Aydoğdu, 2010: iii). Yapılan bir diğer araştırmada ergenlerin romantik ilişkilerini başlatma ve sürdürme nedenlerinin duygusal yakınlık, romantik eşlerinin kişilik özellikleri, iyi anlaşma, romantik eşlerinin güzel-yakışıklı olması ve gelecekte evlenmeyi düşünmeleri olduğu; ergenlerin romantik ilişkilerini bitirme nedenlerinin ise yalan söyleme, anlaşmazlık, sadakatsizlik, duygusal yakınlık eksikliği, romantik eşlerinin anlayışlı olmamaları, gelecekte evlenmeyi düşündükleri kişi olmadıklarını anlamaları ve kıskançlık duygusu olduğu görülmüştür (Gülden, 2011: iv-v). Daha önce romantik bir ilişki yaşamayıp, şimdi romantik bir ilişki yaşayan öğrencilerin aşk bir yol bulur, ilk ve tek ile idealleştirme inançlarının diğer gruplardaki öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğu Küçükarslan (2011: ii) tarafından ifade edilmiştir.

İlişki doyumunu yatırım modeli değişkenleri açısından inceleyen Büyükşahin (2006: 256-257) tarafından, ilişki doyumu düzeyini en iyi yordayan değişkenlerin, ilişkide güvende hissetme ve eşe duyulan güven olduğu belirtilmiştir. Seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyini ise, gelecek zaman yönelimi, tutkulu aşk ve ilişki kaygısının negatif olarak yordadığı gözlenmiştir. İlişkiye yapılan yatırım düzeyini ise, ilişkiye bağlılık, gelecek zaman yönelimi, özgeci aşk ve bağımlılık değişkenleri yordamaktadır. Ayrıca saplantılı ve güvenli bağlanma stiline sahip olanların ilişki doyum düzeylerinin en yüksek olduğu saptanmıştır. Büyükşahin (2001: 144-145) tarafından yapılan başka bir araştırmada ise, yakın ilişkisi olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin, korkulu bağlanma stiliyle bağlı olmalarında farklılık gösterdikleri bulunmuştur. Yakın ilişkisi olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve stres belirtisi göstermeleri yönünden fark bulunmamıştır. Ayrıca, romantik beraberliği olmayan öğrencilerin duygusal yalnızlığı daha fazla hissettikleri bulunmuştur. Son olarak stresle başa çıkma stilleri açısından sadece iyimser stilde başa çıkma yönünden yakın ilişkisi olan ve olmayan gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Romantik ilişkide kullanılan zorlama, kaçınma, uzlaşma ve işbirliği stratejilerinin bağlanma stillerine göre farklılaştığını belirterek; kadınların erkeklere göre uzlaşma stratejisini daha fazla tercih ettiğini ifade eden Bahadır (2006: 134-135), duygu

durumunu düzenleme beklentisi en yüksek olan grubun güvenli bağlanma grubu olduğunu belirtmiştir. Erkeklerin olumsuz duygudan uzaklaşarak duygu durumlarını düzenleyebileceklerine ilişkin beklentileri kadınlara göre daha yüksektir. Bağlanmanın kaygı boyutu çatışma çözme stratejilerinden zorlama, kaçınma, uyma ve işbirliğini doğrudan anlamlı düzeyde yordamaktadır. Kaygı düzeyinin uzlaşma stratejisini anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür. Kaçınma boyutunun, kaçınma, uyma ve uzlaşma stratejilerini doğrudan yordama düzeyi anlamlı bulunmuştur. Bu boyutun zorlama ve işbirliği stratejilerini yordama düzeyi ise istatistiksel olarak anlamlı değildir.

İlişki doyumu üzerine yapılan çalışmalar ile “oyun gibi aşk” ve “kaygılı bağlanma” stili ile ilişki doyumu arasında olumsuz yönde bir ilişki saptanırken (Beştav, 2007: iii); romantik ilişki doyumunun; yaşam doyumunu, ilişkinin niteliğini olumlu değerlendirme, ilişkiye hiç başlamamış olmayı isteme, ilişkiye bağlılık, ilişkide yaşanan sorun düzeyi, ilişkiye odaklanma ve partnerin çekiciliğini anlamlı olarak yordadığı ortaya koyulmuştur (Demirtaş, 2010: vi-vii; Bilecen, 2007: 113).

Öner (2000: 527) romantik ilişkilerde gelecek zaman yöneliminin farklılığını ortaya koyduğu çalışmasında; romantik ilişkilerde gelecek zaman yönelimi yüksek olanların ilişki doyum düzeyleri düşük bulunurken, genel ilişkilerinde gelecek zaman yönelimi yüksek olanların ilişki doyumları yüksek bulunmuştur. Kalkan (2008: 94-95) tarafından yapılan araştırmada romantik ilişkilerde gelecek zaman yöneliminde aileye ilişkin faktörlerin etkisi ele alınmıştır. Araştırmada büyük çocuk ve tek çocuk psikolojik doğum sırası romantik ilişkilerde gelecek zaman yönelimi ile pozitif yönde ilişki ortaya koyarken, ortanca çocuk ve küçük çocuk psikolojik doğum sırası negatif ilişki göstermektedir.

Sarı (2008: iv-v) romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançların bazıları cinsiyete göre farklılık göstermediği bulgusuna ulaşarak; yaş arttıkça “aşırı beklentiler” alt ölçeği üzerinden alınan puanların azaldığını, bağlanmanın “kaygı” boyutu arttıkça “aşırı beklentiler”, “zihin okuma”, “farklı düşünmek”, “fiziksel yakınlık ” ve cinsiyet farklılıklarına ilişkin akılcı olmayan inançlarda da artma eğiliminin olduğunu belirtirken; Turan (2010: II) benlik saygısı ve yalnızlık değişkenlerinin ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmada önemli faktörler olduğu, ancak cinsiyet, yaş ve romantik ilişki yaşama durumunun önemli faktörler olmadığını ortaya koymuştur. İlişkilerin yönü

incelendiğinde; benlik saygısı düzeyi düştükçe ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtma düzeyinin önemli bir biçimde arttığı, yalnızlık düzeyi düştükçe ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtma düzeyinin önemli bir biçimde azaldığı görülmektedir.

Yılmaz (2011: 90), sosyal karşılaştırma yönelimi fazla olanların mevcut partner tarafından cinsel sadakatsizliğe uğrama ihtimalini daha fazla öne çıkardıklarını, Çırakoğlu (2006: vi-vii) ise, kontrol odağının terk etme, dile getirme ve ihmal puanlarını anlamlı biçimde etkilediği ve dışsal kontrol odağına sahip olanların terk etme ve ihmal puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğunu, içsel kontrol odağı olanların ise anlamlı biçimde yüksek dile getirme ortalamasına sahip olduklarını göstermiştir. Barutçu (2009: vi) romantik ilişkilerin bitiminde yaşanan ayrılığa uyumu etkileyen bazı etmenleri incelediği çalışmasında, ayrılık kararını kendi alan grup ile ayrılık kararını kendi almayan grup arasında ve ayrılık kararını birlikte alan grup ile ayrılık kararını kendi almayan grup ortalamaları arasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu göstermiştir.

Helvacı'nın (2012: iii) üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerde sorun çözme biçimleri, romantik ilişkilerde sosyal ilgi ve aşk biçimleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada; Oyun Gibi Aşk biçimi ile Fiziksel ve Duygusal İstismar arasında pozitif ilişki bulunurken; Fiziksel İstismar ile Tutkulu Aşk arasında, Duygusal İstismar ile Özgeci Aşk, Arkadaşça Aşk ve Tutkulu Aşk arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Sorun Çözme ile Özgeci Aşk, Arkadaşça Aşk ve Tutkulu Aşk arasında pozitif ilişki; Oyun Gibi Aşk arasında negatif ilişki bulunmuştur. Ancak Sahiplenici Aşk, Arkadaşça Aşk, Tutkulu Aşk biçimlerinde, Sosyal İlgi ve Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar ve Sorun Çözmede cinsiyete göre anlamlı fark bulunamamıştır. Kılınçer'in (2012: vi) üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde maruz kaldıkları istismar davranışlarını incelediği araştırmanın sonuçlarına göre; benlik saygısı, kaçınmacı bağlanma boyutu, cinsiyet, yaş ve ilişkinin süresinin romantik ilişkide maruz kalınan istismarın anlamlı yordayıcıları olduğu saptanırken; kaygılı bağlanma boyutu, akademik başarı ve anne-baba birliktelik durumu romantik ilişkide maruz kalınan istismarının anlamlı olarak yordamadığı saptanmıştır. Araştırmada psikolojik değişkenlerin romantik ilişkide maruz kalınan istismarı açıklama gücünün demografik değişkenlerden daha etkili olduğu ortaya konmuştur.

Çetin (2008: ii), dışadönüklük ve uyumluluk özelliklerinin, tüm çatışma çözme yaklaşımlarını yordadığını; gelişime açıklık ve öz disiplin kişilik özelliklerinin çatışma çözme süreçlerinde önemli rol oynadığını, ancak nörotiklik kişilik özelliği ile çatışma çözme yaklaşımları arasında bir ilişki olmadığını saptamıştır. Kendilik algısı, çatışma çözme yaklaşımlarından yüzleşme yaklaşımının önemli bir yordayıcısı olmuştur. Kontrol odağı ise düşük seviyelerde çatışma çözme yaklaşımlarını açıklamaktadır. Cinsiyetin çatışma süreçlerinde hangi yaklaşımın benimsendiğini açıklamada, önemli bir kişilik özelliği olduğu ortaya çıkmıştır.

Basım, Çetin ve Meydan (2009: 57), iletişim süreçlerine odaklanan kişiler arası çatışma çözme yaklaşımları ile kişisel bir değişken olan kontrol odağının bu yaklaşımların benimsenmesinde herhangi bir rolünün olup olmadığını incelemiştir. Elde edilen bulgular; özellikle iç kontrol odaklı kişilerin yapıcı ve olumlu çözüm süreçleri açısından yüzleşmeye daha çok önem verdiklerini, genel davranış sergilediklerini, çatışmaya yaklaştıklarını, kendilerini daha çok açtıklarını ve duygularını daha fazla sergilediklerini göstermektedir. Bununla birlikte demografik değişkenlerden cinsiyetin de çözüm yaklaşımlarının benimsenmesinde önemli rol oynadığı ve kadınların çatışma süreçlerinde daha fazla yüzleştikleri, kendilerini daha çok açtıkları ve daha fazla duygusal ifadeler sergileyerek çözüme yönelik daha aktif ve etkili davranışlarda buldukları ortaya çıkmıştır.

Tosuntaş-Karakuş'un (2006: iii), 12-14 yaş grubu ergenlerin algıladıkları duygusal istismar düzeyi ile sosyal beceri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırma sonucunda, ergenlerin sosyal beceri düzeyleri olan olumlu ve olumsuz sosyal davranışlarının, algılanan duygusal istismar seviyeleriyle ilişkili olduğu tespit edilirken; Yalçın (2007: iii) tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgularda; ergenlerin annelerinden ve babalarından algıladıkları duygusal istismar düzeyi arttıkça, kişisel, sosyal ve genel uyumları düşmektedir. Anne babanın eğitim düzeyi, yaşı, çalışıp çalışmama durumu, araştırma grubunun kardeş sayısı, cinsiyeti ve yaşı gibi değişkenlerle ergenlerin anne babalarından algıladıkları duygusal istismar arasında ilişki bulunmamıştır. Ancak sosyo-ekonomik düzeylerini ortanın üstünde algılayan ergenlerin, algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ile annesi lise mezunu olup da çalışan ergenlerin annelerinden

algıladıkları duygusal istismar düzeyleri yüksek bulunmuştur. Ayrıca babaları üvey olan ergenlerin babalarından, duygusal istismar algılamazken, öz annelerinden duygusal istismar algıladıkları bulunmuştur. Benzer şekilde anneleri üvey olan ergenlerin, annelerinden, duygusal istismar algılamazken, öz babalarından duygusal istismar algıladıkları araştırma bulgularındandır.

Şimşek (2010: i), erkek ergenlerin kız ergenlere göre davranış problemlerini daha fazla sergilediklerini belirlemiştir. Kız ergenlerin annelerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyi, erkek ergenlerden daha yüksek bulunurken, erkek ergenler duygusal istismarı öğretmenlerinden kız ergenlere göre daha yüksek düzeyde algılamaktadırlar. Kız ve erkek ergenler arasında babadan algılanan duygusal istismar açısından anlamlı farklılaşma olmadığı saptanmıştır. Cinsiyet etkisi kontrol edildiğinde, öğretmenden algılanan duygusal istismarın ve anneden algılanan duygusal istismarın ergenlerde davranış problemlerini anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir. Öztep (2010: iii) ise, duygusal istismara uğramış ergenlerin dış denetim odağına daha yakın ve daha kaygılı, duygusal istismara uğramamış ergenlerin ise iç denetim odağına daha yakın ve daha az kaygılı olduklarını bulmuştur. Algılanan istismar, cinsiyete göre değişmemektedir. Ancak ergenler tarafından algılanan istismar, anne ve babanın eğitim durumu, aile tutumları ve ailenin gelir düzeyine göre değişmektedir.

Duran (2010: i) tarafından Evlilik Öncesi İlişki Geliştirme Programının romantik ilişki yaşayan üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri, çatışma iletişim tarzları ve ilişki istikrar üzerine etkisi incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre Evlilik Öncesi İlişki Geliştirme Programının çiftlerin iletişim becerileri ve ilişki istikrarını geliştirmede etkili olduğu, ancak çatışmaya ilişkin olumlu iletişim tarzlarını geliştirmede etkili olmadığı bulunmuştur.

Kaygusuz (2013: 154) tarafından romantik ilişkilerde ortaya çıkan sorunların çözülmesindeki stratejilerle akılcı olmayan inançların ilişkili olup olmadığını irdelemek ve bu inançların romantik ilişkilerde fiziksel ve duygusal istismarı ve problem çözmeyle anlamlı biçimde yordayıp yordamadığını anlamak amacıyla gerçekleştirilen çalışmada; akılcı olmayan inançlardan çaresizlik temel inancı ile fiziksel ve duygusal istismar

arasında olumlu anlamlı, çaresizlik inancının problem çözmeyle olumsuz anlamlı korelasyonu olduğu ve sevilmezlik inancı ile fiziksel istismar ve duygusal istismar arasında anlamlı olumlu korelasyon olduğu, sevilmezlik inancı ile problem çözme davranışı arasında anlamlı olumlu korelasyon olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

2.3 AFFETME İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

2.3.1 Affetme

Affetme insanın en çetrefil hallerinden biri olmasına rağmen, yardım mesleklerinin büyük teorisyenlerinden Freud, James, Adler, Horney ve Frankl affetme kavramını göz ardı etmişlerdir (Rotter, 2001: 174) ve bu kavram hakkında teorik formülasyonlar sınırlıdır. Ancak yakın zamanlarda üzerine yoğun ilgi başlamış; affetme müdahalesinin anlaşılmasını kolaylaştırmak için önerilen bazı teorik model ve öneriler ortaya konulmuştur (Enright & The Human Development Study Group, 1991; Enright, 2001; Enright & Fitzgibbons, 2000; Ferch, 1998; Gordon, Baucom, & Snyder, 2000; Malcolm & Greenberg, 2000; Worthington, 1998; akt.: Bugay ve Demir, 2012: 96). Bu durumu, Gable ve Heidth (2005: 104), son zamanlarda pozitif psikoloji yönünde çalışmaların hız kazanmasına ve affetmenin de pozitif psikoloji hareketlerinde ele alınan sosyal bir faktör olmasına bağlamaktadır.

Affetme kavramı araştırmacılar tarafından da farklı anlamları düşünülerek değişik biçimlerde tanımlanmıştır. Bu tanımlar içerisinde Enright ve Fitzgibbons'nin (2000) affetme tanımı yaygın olarak kabul görmektedir. Bu tanıma göre affetme, bireyin hata yaptığı düşünülen kişiye karşı geliştirdiği öfke, kızgınlık ve öç alma gibi olumsuz duygulardan bilerek ve isteyerek vazgeçmesi ve bu tepkilerin yerine merhamet, cömertlik ve yardımseverlik gibi olumlu tepkiler geliştirmeye çaba sarf etmesi olarak ele alınmaktadır (Akt.: Bugay ve Demir, 2011: 8). Fitzgibbons (1986: 630) affetmeyi, insanların öfkelerinden ve bilinç dışı öfkenin sonucu oluşan suçtan uzak olan terapötik bir güç şeklinde tanımlarken; North (1987: 499) affetmeyi, hata yapan birisini genellikle değerli olarak görüp ona iyi niyetli yaklaşarak ahlaka uygun biçimde ve merhametli olarak davranmak şeklinde ele almaktadır. Enright ve Gassin'e (1992: 101) göre

affetme, bir kişi tarafından derinden incitilen bir kişinin diğerine karşı hissettiği olumsuz duygu ve bilişlerden uzaklaşarak diğerine karşı hissettiği savaşı durdurması ve insan olduğu için ona koşulsuz kabul armağanını vermesidir. Hargrave ve Sells (1997) affetmeyi, hata yapan kişiye karşı olan kızgınlık ve  alma duygusunu bırakarak, ilişkileri yeniden tamir etme ve içsel duygusal yaraların iyileşmesi süreci olarak görmektedir (Akt.: Mc.Cullough, Pargament, Thoresen, 2000: 8). McCullough, Worthington ve Rachal (1997: 321) kişilerarası affetmeyi, suçlu kişiye karşı olumlu bir değişim olarak açıklamaktadırlar. Literatürdeki tanımlamalardan da anlaşıldığı gibi affetme, kişinin diğer kişiye karşı hissettiği olumsuz duygulardan arınması, ona karşı olumluluk sergilemesi ve aslında kendini de bağışlamasıdır.

2.3.1.1 Kendini ve Başkasını Affetme

Enright (1996: 115), kendini affetmeyi; kişinin yaptığı yanlışı kabul ederek kendine duyduğu kızgınlığı istekli olarak terk edip bunun yerine kendine karşı merhamet, cömertlik ve sevgi gibi olumlu duygular hissetmesidir, şeklinde tanımlamıştır. Hall ve Fincham (2005: 622) ise, kişinin zararlı ilişkili uyarıcıdan daha az kaçındığı, kendinden  almasının azaldığı ve kişinin kendine iyi davranmaya başladığı güdüsel değişim olarak tanımlamışlardır.

Fincham, Hall ve Beach (2006: 422-424), kendini affetme ile kişiler arası affetme arasında fark olduğunu vurgulamaktadırlar. O'na göre, kendini affetme kavramında yapılan hata, davranış, düşünce ve duygu boyutunda görülürken, kişilerarası affetme, sadece davranış olarak görülmektedir. Kendini affetmede, kişinin kendisi ve diğerine yaptığı hata affedilirken, kişilerarası affetmede suçlu kişi affedilmektedir. İntikam, kendini affetmede kişinin kendisine yönelikken, kişilerarası affetmede zarar veren bireye yöneliktir. Kişilerarası affetmede, uzlaşmanın gerekli olmadığı ancak kendini affetmede kişinin kendiyile uzlaşması gerektiği vurgulanmaktadır. Benlikle uzlaşma, kişinin ileride değişim göstermek için gerçek bir çabaya girme isteği göstereceğini kabul etmesidir. Eğer kişi kendini affetmezse, kişiler arası affetmede olduğundan daha kötü sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; Maltby, Macaskill, ve Day (2001: 881), kendini affetmede yetersizlikle depresyon, kayđı ve nörotisizm arasında olumlu ilişkilerin bulunduğunu belirtmektedirler.

2.3.1.2 Affetmenin Gelişimi

Enright ve the Human Development Study Group (1994) Piaget'nin affetmeye dair görüşlerini aktarmışlardır. Piaget, affetmenin gelişimsel bir süreç olduğunu ve affetmek için olgunlaşma, “nesne”nin manipülasyonu (kişinin affetmeyi uygulaması), sosyal girdi (dini ve kültürel değerlerin affı desteklemesi) ve dengeleme (affetme evresinde yaşanan stres, karmaşa vb. özelliklerin affetme ile denge halini alması) gibi bazı özelliklerin oluşması gerektiğini belirterek affetmenin çocukluğun sonuna doğru ortaya çıktığını ifade etmektedir (Akt.: Taysi, 2007: 41). Piaget (1932: 323), geç çocuklukta affetmenin ortaya çıkış nedeni olarak çocuğun bağımlı düşünceden bağımsız düşünceye geçişinin neden olduğunu belirtmektedir. Gerçek affetme, ergenlik öncesi gelişmekte ve karşılıklılık temelinde ‘sana nasıl davranılmışsa öyle davran’ düşüncesine dönüşmektedir.

Bu görüşlere karşıt olarak, Enright, Gassin ve Wu (1992: 99), affetmenin ahlaki ilkesi altında karşılıklılığın değil sevginin olduğundan bahsetmişlerdir. Enright, Santos ve Al-Mabuk (1989), affetmenin ahlaksal gelişimi için bir model geliştirmişlerdir. Yazarlar, Kohlberg'in ahlak evrelerine benzer olarak affetmenin de ahlaki gelişim evreleri olduğundan bahsetmişlerdir. Bu model; intikamcı bağışlama, telafi olarak bağışlama, beklentisel bağışlama, yasal olarak beklentisel bağışlama, sosyal ahenk olarak bağışlama ve sevgi olarak bağışlama olmak üzere altı biçimden oluşmaktadır (Akt.: Taysi, 2007: 41-42).

Farklı yazarlar farklı biçimde ele alsalar da, affetme ile kişilik özellikleri arasında bağlantı arayan pek çok araştırmacı (Berry, Worthington, Parrott, O'Connor, & Wade, 2005: 213; Brown, 2003: 770; Walker & Gorsuch, 2002: 19) vardır ve öte yandan araştırmacılar tarafından (Maltby, Day, Barber, 2005: 8; Worthington, 1998: 74) affetmeyi engelleyen kişilik özellikleri, affetmeye dair yapılan hatalar da ele alınmaktadır.

Akthar'a göre affetmede zorlanan kişiler olabileceği gibi, erken affeden kişiler de mevcuttur. Affetmede yetersizlik gösterenlerin intikam hislerinin yoğunluğundan bahseden Akthar, erken affedenlerin ise kendilerine zarar veren kişilere bağımlı olduğu görüşündedir. Sahte affetmeyi olumsuz duyguların üstesinden gelmeden diğerini affetme durumu olarak ele alan yazar, başkalarından affetme beklentisi içinde olan bireylerin bilinçaltında kötü olduklarına ilişkin duygularla başa çıkmada zorlandıklarını ve keza, affetme isteğinde yetersizlik ve pişmanlıkların sosyopati ve narsizme ilişki olduğunu savunmaktadır (2002: 189-194). Exline ve ark. (2004: 895) yaptıkları araştırmada, narsizmi yüksek olan kişilerin düşük olanlara göre daha az affettikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Brown (2004: 576), daha fazla intikam arayan bireylerin, affetmede düşük eğilimli ve narsizmi yüksek kişiler olduğu bulgusunu ortaya koymuştur.

Sastre, Vinsonneau, Chabrol ve Mullet (2005: 768), araştırmalarında affetmede isteksizlik ve intikam almanın paranoid kişilik bozukluğu ile güçlü ilişkisine dikkat çekmişlerdir. Affetmenin pek çok kişilik değişkeni ile ilişki olduğunu belirten ve affetme ile nörotisizm arasındaki ilişki ile ilgili araştırma yapan araştırmacılar tarafından başkalarını affetme ile nörotisizm arasında olumsuz bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur (Walker & Gorsuch, 2002: 1134; Neto ve Mullet, 2004: 17; Exline ve ark., 2004: 903). Affetme ile olumsuz kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerden farklı olarak, Maltby, Day, ve Barber (2005: 3) tarafından, affetme ile mutluluk arasındaki ilişki üzerine yaptıkları araştırmada, affeden, zarar verene karşı daha olumlu davranan ve hisseden kişilerin daha mutlu olduklarını bulgusuna ulaşılmıştır.

Affetme becerisi ile ilgili araştırmalar genel olarak affetmenin; aile, arkadaş ve romantik ilişkiler gibi kişiler arası ilişkilerin kalitesini ve doyumunu yükselttiğini (Berry ve Worthington, 2001: 454; McCullough, Fincham ve Tsang, 2003: 556; Fincham ve Beach, 2002: 250; Thompson ve ark., 2005: 313) ayrıca öfke, kaygı ve depresyon (Brown, 2003: 770; Brown ve Phillips, 2005: 627; Maltby, Macaskill ve Day, 2001: 881; Toussaint ve diğ., 2001: 250; Thompson ve ark., 2005: 313) gibi olumsuz tepkilerde azalma sağladığı, yüksek benlik algısı ile ilişkili olduğunu (Toussaint ve diğ., 2001: 256) bireyin fiziksel ve psikolojik iyilik halinde yükselmeye sebep olduğunu

(McCullough ve Witvliet, 2002: 451; Tse ve Yip, 2008: 365) ve kişiler arası uyumu geliştirebileceğini (Tse ve Yip, 2008: 365) göstermektedir.

Birey üzerinde bu kadar çok etkiye sahip olan affetmenin de suçlunun özür dilemesi, kurbanın suçluyla empati kurması, ilişkiye bağlanma ve zararın şiddeti gibi bazı değişkenler tarafından etkilendiği bazı araştırmacılar tarafından ortaya koyulmuştur. Örneğin; Ohbuchi, Kameda, ve Agarie (1989: 219) tarafından yapılan araştırmada suçlu özür dilediğinde, kurban şiddetli öfke göstermemiştir. Ayrıca, Ohbuchi, Kameda ve Agarie (1989: 219) ile Scobie ve Scobie (1998: 386) özürde zararın şiddetinin önemli olduğunu ifade ederek, zararın şiddeti arttıkça kurbanın daha fazla özür beklediği ve bu özürün daha büyük veya karmaşık olması gerektiğini belirtmişlerdir. Benzer biçimde, McCullough (2000: 48) ise içten dilenen özürün ve içten ifade edilen pişmanlıkların zarar görenin affetmesine daha fazla katkıda bulunacağını savunmaktadır. Affetme üzerinde etkili olduğu düşünülen bir diğer kavram empatidir. Empati, Worthington (1998: 63) ile McCullough ve arkadaşlarının (1998: 1588) modelinde affetmenin en yakın belirleyicisi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, USA Today Magazine (April, 2000) de, doyumun yüksek olduğu evliliklerde, karşılıklı olarak incinme durumunda, özürün ardından, eşin affedildiği ve bu affetmede etkili olanın ise 'empati' olduğu vurgulanmaktadır (Alpay, 2009: 44). Empati kavramından farklı olarak affetmeyi olumlu etkilen bir kavramın da bağlanma olduğu bazı araştırmacılar tarafından ortaya koyulmuştur (McCullough ve ark., 1998: 1593; Karremans, Van Lange, Ouwerkerk, ve Kluwer, 2003: 1011). Bazı araştırmacılar ise zararın şiddetinin affetme üzerindeki etkisini yordayan araştırmalar gerçekleştirerek zararın şiddeti arttıkça affetmenin azaldığını yani bu değişkenin affetme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ve inciten kişi ve incinen kişinin zararın şiddeti ile ilgili farklı bakış açısına sahip olduklarını ortaya koymuşlardır (Boon ve Sulsky, 1997: 29; Kearns&Fincham, 2005: 321). Kachadourian, Fincham, Davila ve Brook (2005: 334) tarafından yapılan araştırmada da eşe karşı ikircikli tutumlar arttıkça affetmenin azaldığı ancak bu durumun zarar gören eşin zarar olayını çok sık düşünmesiyle (rumination) birlikte görüldüğü bulunmuştur.

2.3.1.3 Affetmeyi Açıklayan Modeller

2.3.1.3.1 Psikodinamik Yaklaşım

Affetme kelimesi Freud'un bütün çalışmalarında ancak beş kez görülmekte ve bu çalışmalarda da Freud bilimsel bir anlamdan uzak olarak affetmeye yer vermektedir. Freud'un aynı çalışmalarında ceza kelimesi ise 253 kez geçmektedir (Guttman, Jones, & Parrish, 1980; akt.: Akhtar, 2002: 176). Bu psikodinamik kuramın affetme ile oldukça az ilgilendiğini göstermektedir. Nitekim Horwitz (2003: 485-486), affetme kavramının, ilişkilerin devamlılığını sağlamasına ve zihinsel sağlığa katkılarına rağmen, psikanalitik literatürde göz ardı edildiğini ifade etmiştir. Psikanalistlerin, zihinsel çarpıtmalarla zarar görmüş yakın ilişkileri onarmaya girişmiş olduklarını ancak, yakın ilişkilerin kalıcılığı ve devamlılığına engeller oluşturan ve aile üyeleri, arkadaşlar ve iş arkadaşlıklarının arasına acı dolu ayrılıklar ve mesafeler koyan affetmenin genel sonuçlarıyla ilgilenmediğini belirtmiştir.

Psikodinamik literatürde affetmenin ortaya çıkması, öfkeden ve kızgınlıktan vazgeçmek olarak tanımlanmaktadır. Affetme, 'gitmesine izin verme' becerisidir (Alpay, 2009: 15). Psikodinamik yaklaşımda, anne-bebek ilişkisi açısından affetmenin gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır. Affetmenin psişik gelişimi, anne-bebek ilişkisine dayanmaktadır. Anne, bebeğinin kendisini kullanmasına izin vermekte ve onun, bitmek tükenmek bilmeyen isteklerine cevap vermektedir. Bebeğin anneyi kullanması ve bu isteklerine kızsız bile annenin bebeği affedici bir tutum içinde kabul etmesi, bebeğe affetmeyi öğretmektedir. Melanie Klein'in nesne ilişkileri kuramı affetme kapasitesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Kurama göre bebek ve anne arasındaki ilişkide hem sevgi hem de nefret vardır. Başlangıçta bebekler anneleriyle fantezi içinde ilişkiye girerler. Bebek kendi parçalarını nesnenin parçaları olarak görür. Bu, durumun şizoid yanındır ve doğumla başlar. Kendi saldırganlığını memeye (anneye) yansıtır ve memeden korkar. Bebek ayrıca sevgiyi de anneye yansıtır. Bu da memeye yöneliktir ve pozisyonun paranoid kısmını oluşturur. Klein bu dönemi, paranoid-şizoid pozisyon olarak adlandırır. Bebek, paranoid-şizoid pozisyondan ikinci pozisyon olan depresif pozisyona geçer. Depresif pozisyonda iyi ve kötü nesnelere birleşir, insanlar parça nesnelere yerine

bütün nesnelere olarak algılanmaya başlar. Anneyi bütün bir insan olarak görerek çocuk annenin engellemeleri için affetme kapasitesini geliştirirken anneye karşı işlediği suçlar için affedilmek ister. Çocuğun anneyi bütün bir kişi olarak görmesi, annenin önemli yönleriyle özdeşleşmesini sağlar. Çocuk, annenin hem kendisine hem diğer insanlara bakım veren tutumuyla özdeşleşir. Çocuk, ayrıca annenin kendi ebeveynlerine ve çocuklarına onarıcı davranışlarıyla da özdeşleşir. Çocuk kutuplaşmış düşüncelerden, iyi veya kötü gibi, uzaklaşıp insan etkileşimlerini bir süreklilik içinde görmeye başlar. Çocuğun kutuplaşmış düşüncelerden uzaklaşmaması sevgi ve nefret duygularında ayarlama yapmasını ve diğerleriyle ilgili sorunlarla baş etmesini engeller (Goldfarb, 2005: 54-55).

Yine psikodinamik yaklaşımda psikoseksüel gelişim basamakları, bebeğin affetmeyi öğrenmesine katkıda bulunmaktadır. Anal evrede, çocuk ‘dışkı’sını keşfetmekte ancak dışkı kendisi için iyi olmadığından onu terk etmesi gerekmektedir. Bu durum genel anlamda, ‘gitmesine izin verme’ kapasitesini geliştirmektedir. Bağışlama terapilerinde, öfkenin ve intikamın ‘gitmesine izin verme’ becerisi kazandırılmaktadır. Ödipal dönemde, çocuk anne babasının kendisine cinsel olarak ihanet etmelerini affetmekte, anne ve babanın da, çocuğu, aralarına girdiği için affetmeleri gerekmektedir (Akthar, 2002: 187).

2.3.1.3.2 Affetmede Süreç Modelleri

Affetme literatüründe, en yaygın model süreç modelidir (Orathinkal, Vansteenwegen ve Burggraeve, 2008: 21). Mc Kay ve diğerleri (2007: 14), 1970 yılı sonu ve 1980 yılları ortalarında, affetme sürecinin ve psikoterapide affetmeyi artırma sürecinin şekillenmeye başladığını belirterek, bu dönemde, affetmede süreç modellerinin geliştirilmeye başladığını ifade etmişlerdir. Bu modellerden en bilineni olan, Enright’ın (1996: 122) Affetme Süreç Modelidir. Enright (1996: 113) affetmeyi “birinin, onu haksız yere inciten başka birine karşı, sevgi, cömertlik ve merhamet gibi hak edilmeyen hislerin teşvik edilmesiyle, kızma, olumsuz yargılama ve ilgisiz davranma gibi hisleri isteyerek terk etmesi” olarak açıklamaktadır.

Affetme Süreç Modeli başkalarını ve kendini affetme alt boyutları için iki farklı şekilde oluşturulmuştur. Ancak, modelin bu iki farklı alt-boyut için önerdiği müdahale evreleri

ve basamakları ortak özelliklere sahiptir. Bu modelde, hem başkalarını hem de kendini affetme sürecinde de dört evre bulunmaktadır. Bu evrelerden ilki olan, keşfetme evresinde kişi yaşadığı olayın ve yapılan hatanın kendisi ve başkaları için ne anlama geldiğini düşünmektedir. Karar evresinde, kişi kendini affetmenin ne olduğunu ve ne işe yarayabileceğini anlamaya çalışmaktadır. Çalışma evresinde, kişi yaptığı hatanın sorumluluğunu aldıktan sonra farklı bir bakış açısıyla kendini yeniden anlamaya çalışır. Kendini affetme sürecinin son evresi olan derinleşme evresinde ise, kişi kazanmış olduğu yeni bakış açısıyla öfke ve kızgınlık gibi kişinin sağlık durumunu olumsuz olarak etkileyebilecek duygulardan bilinçli olarak vazgeçmektedir. Bu son evrede birey yaşadığı bu olumsuz yaşantıdan kişisel gelişimi için yararlı olabilecek yeni ve olumlu hedefler ve anlamlar çıkarmaktadır. Enright'ın başkasını affetme benzer özellikler göstermekte; ancak başkasını affetme modelinde empatik anlayışın önemi daha fazla vurgulanmaktadır. Bu evrelerin, kişiden kişiye ve kişinin karşılaşmış olduğu hatanın özelliklerine göre değişebileceği belirtilmektedir (Enright ve Human Development Study Group, 1991; akt.: Bugay ve Demir, 2012: 97).

Süreç modellerinden biri olan öfke yönetiminde, Fitzgibbons (1986: 630-632), affetmenin bilişsel ve duyuşsal özelliklerini kullanmıştır. İntikam arzusundan vazgeçmedikçe ve affetmek için bilinçli bir karar vermedikçe öfke çözülmeyecektir. Bağışlama terapisinde, ilk süreç 'anlama'dır. Zararı meydana getirenin duygusal gelişimini anlamlandırmaktır. Danışana öfkeyle baş etmesi için 'affetme egzersizleri' önerilir. Bu egzersizlere ek olarak öfkeyle baş etmeyi kolaylaştırmak için terapide acı verici olayları tekrarlayıp kişinin öfkesini yüksek sesle ifade etmesi istenir. Fitzgibbons'dan sonra Hope (1987: 241-242), affetme kavramını terapi sürecinde ilk defa işleyerek, terapistin danışanlara affetmeyi geçmişte yaşanan acılardan kurtulma ya da yaşanmış acıyı kabul etmek olarak gösterdiğini belirtir. Hope, terapide affetmenin beş aşamadan oluştuğunu vurgulayarak Doris Donneley (1982) tarafından ortaya konulan affetme sürecinin; acıyı kabullenme, affetmeye karar verme, affetmenin zor olduğunu anımsama, kendini affetme ve affetmenin sonuçlarını gözden geçirme aşamaları biçiminde ele alındığını söyler.

Human Development Study Group (1991: 493) affetme için bir süreç modelinden bahsetmiştir. Süreç modelinde, dört evre bulunmaktadır. İlk evre olan ortaya çıkarma

evresi, kişinin yaşadığı acının ve haksızlığın kişinin hayatını tehdit edip etmediğiyle ilgilidir. İkinci evre karar evresidir, bu evre, kişinin affetmenin ne olup ne olmadığını düşündüğü bir evredir. Çalışma evresi üçüncü evredir, kişi zarar veren kişiyi yaptığı hatanın ötesinde bir insan olarak görmeye ve ona karşı merhamet duymaya başlar. Son evre olan derinleştirme evresinde, suçlu kişi hakkında geliştirilen içgörü, kişinin kendisi ile ilgili bazı soruları ortaya çıkarır. Kendisi de geçmişte başkaları tarafından affedilmek istedi mi? Affedilmeyi nasıl deneyimledi? Bu soruların cevabı diğer evrelerde daha derin bir döngüye neden olacak ve kişi affetmeyi daha iyi öğrenecektir (Enright & Fitzgibbons, 2000; akt.: Taysi, 2007: 25-27).

Gordon ve Baucom (2003: 181-183) ise evlilik ve aile terapisi içinde affetmeyi bir süreç olarak ele alan bir model ileri sürmüşlerdir. Bu modelde affetme, evlilikte görülen travmalarla (ihanet) baş etmede bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Model üç evreden oluşur; ilk evre etki evresidir; eşler, ihanetin etkilerini fark etmeye başlar. İhanete uğrayan güçsüzlük yaşar, intikam ve öfke belirir. Sonraki evre, anlama evresidir; bu evrede ihanet eden eşin davranışlarının anlaşılması için ihanetin neden ortaya çıktığının keşfedilmesi gerekir. Bu arada ihanete uğrayan eş, bu keşifle kendini daha az güçsüz ve kontrolsüz hissetmeye başlar. Üçüncü evrede anlama devam eder. Bu evre, ilişkiye daha objektif bakışı getirir. Zarar gören, ilişkiye devam edip etmeme kararı verir. Gordon ve Baucom (2003: 194), bu modeli sınamak üzere bir araştırma yapmışlar ve sonuç olarak, en düşük affetmenin ilk evredekilerde, en fazla affetmenin de son evredekilerde olduğunu göstermişlerdir. Ayrıca ihanet tanımlamasında bir cinsiyet farklılığı yoksa da, bir ilişkide erkeklere göre daha fazla kadın ihanet yaşamıştır. Araştırmacılar bu durumun, kadınların ilişkilerinde daha fazla zedelendikleri veya erkeklerin ihaneti daha gönülsüz kabul ettikleri için ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

2.3.1.3.3 Bağışlamanın Sosyal Psikolojik Belirleyicileri Modeli

Model McCullough, Worthington ve Rachal (1998: 1587-1588) tarafından öne sürülmüştür. Model, affetmeyi güdüsel bir sistem içinde açıklamaya çalışır. Modelde, iki olumsuz duyuş iki güdüsel sisteme karşılık gelir. İlk duyuş, incinme duygusudur, kişi bir saldırıyı algılar ve suçlu kişiden kaçınma davranışı gösterir. Bu duyuşa karşılık gelen güdü, suçlu kişiyle yeniden temas kurmaktan kaçınmadır. İkinci duyuş, haklı

öfkedir, kişi suçlu kişiden intikam almayı veya ona zarar gelmesini ister. İkinci duyuşa karşılık gelen güdü intikam almaya yöneliktir. Bu iki güdüsel sistem, affetmeme durumunda işler yani kişi suçlu kişiden kaçmıyorsa ve intikam almak istiyorsa affetmemiştir.

Modelde, affetmenin en yakın belirleyicisi, kişinin zarar veren eş ve zararlı ilgili düşünce ve duygularıyla ilişkili sosyal bilişsel değişkenlerdir. Bunlardan en önemlisi duyusal empatidir. Diğer önemli sosyal bilişsel değişken, yapısını (hata/zarar/olay) çok sık düşünmektir. Affetmeyi belirleyen sosyal bilişsel değişkenlerin en sonuncusu yüklemelerdir. Affetmenin, sosyal bilişsel değişkenlere göre daha az yakın belirleyicisi zararın kendisidir. Zarar, zararın şiddetini, suçlu kişinin özür dilemesini ve suçlunun affedilme isteğini kapsar ve affetmenin belirleyicileri olarak görülür. Diğer iki değişkene göre affetmeye biraz daha uzak olan bir başka değişken, suçun işlendiği kişiler arası ilişkinin niteliğidir. İlişkideki kişilerin yakınlık düzeyi affetmenin ortaya çıkmasında önemlidir. Affetmeye en uzak olduğu düşünülen değişken ise kişilik özellikleri veya bilişsel süreçlerdir. Bu modeli desteklemek için yapılan çalışmada affetmenin alt boyutları olarak düşünülen kaçınma ve intikam, ilişki doyumu, bağlanma, yakınlık, özür, empati ve zarar veren olayı çok sık düşünme ile yüksek ilişki göstermiştir (McCullough, Worthington ve Rachal, 1998: 1586).

2.3.1.3.4 Hargrave'in Affetme Modeli

Hargrave, affetmeyi aile terapisi bağlamında tanımlamıştır. Aile içinde zarar gören kişi zarar veren kişiye karşı öfke ve hiddet duymakta ve ayrıca ilişkinin olumsuz bir durum almasından ötürü kendini suçlayıp utanç hissetmektedir. İlişkiye güvenleri zedelendiği için bundan sonra güvenilir ilişkiler kurmanın zor olduğunu düşünüp kaos yaşayabilmektedirler. Bu modele göre, aile içinde ortaya çıkan affetme süreci temize çıkarma ve affetme kategorileri altında ele alınmaktadır. Temize çıkarma evresinde, zarar gören kişi zarar veren aile üyesini onun içsel süreçleriyle anlamaya çalışmaktadır. Affetme, aile içinde, zarar görenin aradaki güveni yeniden oluşturması adına zarar verene telafi için fırsat vermesi ve ilişkinin nasıl daha güvenilir olması gerektiği hakkında birlikte karar vermeleri sonucu oluşmasıyla ortaya çıkmaktadır (Hargrave ve Sells, 1997: 44).

2.3.1.3.5 Aile İlişkileri İçinde Empati, Alçakgönüllülük ve Affetmenin İfadelenirilmesi Modeli

Worthington (1998: 60-61), modelinde affetmeyi aile ilişkisi içinde açıklamıştır. Ona göre, affetme olması için incitenin olması gerekmektedir. İncitme fiziksel, ahlaksal veya psikolojik sınırları çiğnemektir. İncitme sonrası incinen kişi, kendini ya kaçınarak ya da saldırarak savunur. Worthington'a göre kaçınma, kişinin ilişkiye değer vermediğini ve acıları çözmek istemediğini göstermektedir. Saldırı durumu ise kişinin ilişkiye değer vermediğini ve intikam alma niyetinde olduğunu ifade etmektedir. Her iki durum sonucu yakınlık azalmaktadır.

Model üç ögeden oluşur; empati, alçakgönüllülük, affetmenin ifadelendirilmesi. Modelin özünde empati vardır yani inciten kişiyle empati kurulmadıkça affetme gerçekleşmemektedir. Buna rağmen affetmek için empati kurmak yeterli değildir. İnciten kişiyle aynı bakış açısından bakmak başarlılsa bile kişi hala olumsuz ve aldırma olarak görülebilmektedir. Alçakgönüllülük, insanların hata yapabildiklerini gösterir, inciten kişi de insandır ve incinen kişinin kendisi de hata yapabilmektedir. 'Bana ne yaptın' demekten çok 'benim de incittiğim kişiler oldu' demektir (Worthington, Wade, 1999: 405). İncinen kişi öfke odaklı tepki yerine alçakgönüllülükle tepki verebilir. Son basamak affetmenin ifadelendirilmesidir. İncinen kişi, duygu boyutunda affettiğini hissedebilir ancak kişinin affettiğini söylemesi gibi affetmenin açık davranış haline gelmesi, affeden kişiye daha gerçekçi gelmekte ve affetme daha güçlendirilmektedir (Worthington, 1998: 64).

Worthington'a göre, birçok affetme modeli bilişseldir ancak aile terapisindeki bilişsel ve davranışsal teknikler kolaylıkla incinmeyi düzeltmemektedir. Worthington, duygusal incinmenin düzeltilmesi durumunda, bilişsel ve davranışsal değişimin ortaya çıkacağını savunmaktadır. Empati yokluğu veya empati işlevinde bir güçlük, narsizmin yolunu açmaktadır. Narsizm, affetmeyi zorlaştıran kişilik özelliklerinden biridir. Affetmenin sosyal bilişsel belirleyicileri ile ilgili modelde, empati ve affetme arasında ilişki bulunduğu vurgulanmıştır (McCullough, Worthington ve Rachal, 1997: 321; McCullough, Worthington ve Rachal, 1998: 1586).

2.3.1.4 Evlilikte Affetme ve İlişki Uyumu

Worthington ve Dıblasio (1990: 219-221), affetmenin yakın ilişkilerde ve genellikle bozulan evlilik ilişkilerinde kullanılabileceğini belirtmektedir. DıBlasio (2000: 149); Fitzgibbons (1986); Gordon, Baucom (2003: 194) tarafından evlilikte ortaya çıkabilecek sorunların tümüyle sona erdirilmesi mümkün olmadığından, affetmenin, evlilikte eşler arasında çıkan sorunların çözümünde bir müdahale yöntemi olarak kullanıldığı savunulmaktadır. Fincham da (2000: 2), eşlerin birbirini incitmesi sonucu ortaya çıkan yabancılaşmayı sona erdirmek için en önemli baş etme yollarından biri olarak affetmeyi görmektedir.

McCullough, Worthington ve Rachal (1998: 1588) affetme ile ilişki uyumu arasında birkaç yolla ilişki olduğunu varsaymaktadırlar. İlişki uyumu yüksek olan ilişkilerde affetme daha kolay olmaktadır. Affetmenin daha kolay olmasının nedenlerinden biri, ilişkiye daha fazla yatırım yapan eşlerin ilişkilerini daha fazla korumak istemeleridir. İkincisi, uyumlu çiftlerde, ilişkinin devamını sağlamak için acılara daha fazla göz yumulmaktadır. Üçüncüsü, bu tür ilişkilerde eşlerin ilgileri birleşmektedir. Dördüncüsü, uyumlu ilişkilerde, kişiye bir maliyeti bile olsa eşin yararına yönelik davranılmasını sağlamaktadır. Beşincisi, uyumlu ilişkilerde eşlerin paylaştıkları daha fazla bir geçmiş vardır ve bu yüzden eşler empati kurmak için daha fazla kaynağa sahip olmaktadır. Altıncısı, uyumlu bir eş, eşi tarafından kendisine yapılan haksızlığın kendi iyiliği için olduğunu daha fazla düşünebilmektedir. Sonuncusu, uyumlu ilişkilerde zarar veren eşler daha kolay özür dilemekte ve pişmanlık belirtmektedirler.

Birçok araştırmacı tarafından affetme ve ilişki uyumu üzerine çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; Fincham, Paleria, ve Regalia (2002: 33), Ripley ve Worthington (2002: 459) evli çiftlerde ilişki uyumunun, affetme ile olumlu bir ilişki içinde olduğunu ve affetmeyi kolaylaştırdığını belirtmişlerdir; evli çiftlerle yaptıkları bir çalışmada, affetme ile ilişki uyumu ve iletişim arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur. Benzer bir çalışma da Kachadourian, Fincham ve Davila (2004: 340) tarafından yapılmıştır, çalışmalarında affetmenin ilişki uyumuyla olumlu, zararı çok sık düşünmeyle olumsuz ilişki gösterdiğini açıklamışlardır. McCullough (2000) yaptığı bir çalışmada, iki farklı zarar

veren olaya karşı affetme düzeylerini araştırmıştır. Suçlunun eşine karşı yaptığı şimdiye kadar ki en büyük zarara ve en son zarara ilişkin affetme düzeyleri bağlanma ve ilişki doyumunu ile ilişkili bulunmuştur (Akt.: Paleari, Regalia ve Fincham, 2005: 375).

2.3.2 AFFETME İLE İLGİLİ YAPILAN ARAşTIRMALAR

2.3.2.1 Affetme ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Affetmenin gerek bilim çevresinde gerek halk üzerindeki anlamı, etkileri ve teorik yapısını anlayabilmek adına farklı örneklemler grupları üzerinde bazı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Örneğin; Younger, Piferi, Jobe ve Lawler (2004: 841-842) tarafından sokaktaki kişinin affetme kavramı ile ne anladığını, sokaktaki kişiyle bilim insanının affetme kavramlarının ilişkili olup olmadığını anlamak için bir araştırma yapılmıştır. Genç katılımcıların %42'sine göre affetme, 'kabul, olayın üstesinden gelmek', bütün katılımcıların %33' ne göre 'olumsuz duygulardan ve öfkeden vazgeçmek' olarak bulunmuştur. Worthington, Lin ve Ho (2012: 690-691) affetmenin kavramsallaştırılmasının kişinin dünya görüşü ve kültürel özellikleri ile bağlantılı olduğunu ve daha fazla olumlu kişilerarası etkileşimler gerektiren affetmenin kavramsallaştırılmasının affetmenin uygulanması yararına olmasıyla ilgili olduğunu ortaya koyarken; Akl ve Mullet (2010: 187), affediciliğin  yönü olan kalıcı kırgınlık, incitici durumlara duyarlılık ve koşulsuz af üzerinde inceleme yapmışlardır. Ayrıca çalışmada ilişkilerdeki affedicilik, kavram olarak Tanrı'nın affediciliği ve kişilerin ailelerinden hatırladıkları affetme atmosferi üzerinde çalışılmıştır. İnsanların kavramsallaştırmaları Tanrı'nın affinin  yönü olduğu ile tutarlı idi; a) kırgın Tanrı, duyarlı Tanrı, affedici Tanrı. b) ailelerin affi  simetri etrafındaydı; kırgın aile, duyarlı aile ve koşulsuz affeden aile. Son olarak kalıcı kırgınlık her şeyden önce tanrının veya ailenin ngrlmezliğiyle ilgilidir ve kırgın aile diye adlandırılan faktörle de ilgilidir. Affetmenin kavramsallaştırılması ile ilgili araştırmalardan farklı olarak Orathinkal, Vansteenwegen ve Burggraeve tarafından (2008: 25), yaş, eğitim, meslek statüsü, sahip olunan ocuk sayısı ve birlikteliğin süresi değişkenlerini, ilk evliliğini sürdüren ve

yeniden evlenmiş bireylerde inceleyerek, yaş ve evlilik süresi ile affetmenin ilişkili olmadığını; kadınların affetmeye daha eğilimli olduğunu, ilk kez evlilik yapanlarda çocuk sayısının affetmede yordayıcı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca eğitim düzeyinin de affetme ile pozitif bir ilişki içinde olduğu ortaya konmuştur. Karramens ve Van Lange (2004: 221), üniversite öğrencilerinde, affetmenin ilişki sonrası tepkileri yordayıp yordamadığına bakmışlardır. Affetme düzeyinin, ilişkide işbirliği yapmayı, uyma ve fedakarlık yapma isteğini, zarar verenin bağlanma düzeyinden bağımsız olarak yordadığı saptanmıştır. Affetmenin bu teorik sınırlarını anlayabilmeyi kolaylaştırmak adına pratiklik sağlayacak olan Heartland Affetme Ölçeği Thompson ve ark. (2005: 358) tarafından kendini affetme, diğerlerini affetme ve durumu affetme boyutlarını içeren biçimde hazırlanmıştır.

Affetmenin bu kavramsallaştırılma çalışmalarının yanı sıra, affetmenin beyin, beden ve duygular üzerindeki etkileri üzerine odaklanan bazı araştırmalar vardır. Örneğin; Witvliet, Ludwig ve Vander Laan (2001: 121-122) çalışmalarında, katılımcılar incitici deneyim anımsadılar ve affetme davranışında bulduklarını hayal ettiler. Affetme durumunu hayal etme anında ortaya çıkan duygusal ve fizyolojik tepkiler incelenerek; kişinin affetmeme düşüncesini hayal ettiği anda kalp ve kan basıncı hızında yüksek değişiklikler olduğu, kaştaki kas gerilimin yükseldiği görülmüştür. Yaratıcı affetme hayallerinin ise elektro nöromyografi, deri iletimi ve kalp hızının daha düşük olduğu bir kardiovasküler sistem ortaya koyduğu ve daha sağlıklı psikolojik reaksiyonlarla ilgili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Witvliet, Ludwig ve Bauer (2002: 219) ise yaptıkları bir çalışmada, katılımcılardan; gerçekten yaşanmış bir zarar olayını hatırlamaları, kurbandan kendilerini affetmesini istediklerini hayal etmeleri, kurbanın affetmeyi reddettiğini ve öfke duymaya devam ettiğini hayal etmeleri, kurbanın kendilerini affettiğini hayal etmeleri ve son olarak kurbanın ve suçlunun uzlaşım ilişkisine devam ettikleri bir durumu hayal etmeleri ve nasıl duygular yaşadıkları anlaşılmasına çalışılmıştır. Gerçek zarar olayıyla, hayali affetme istedikleri durum karşılaştırıldığında, suçlu kişiler, hayali durumda kendilerini daha az üzgün, suçlu ve utanç içinde hissetmişlerdir fakat puanlar fazla düşük değildir. Kurbanın affetmeyi reddettiği ve kin duyduğu durumda, suçlu kişilerin üzüntü, korku, öfke, suçluluk ve utanç duygularında artma görülmüştür. Suçlular, kurbanın affettiği ve uzlaşım olduğunu hayal ettikleri durumda yüksek düzeyde kontrol, umut, empati ve minnet duymuşlardır. Zeichmeister

ve Romero (2002: 675), katılımcılardan, kurban veya suçlu oldukları bir olayı hatırlamalarını istemişlerdir. Suçlunun bakış açısından kendini affetmeyi, kurbanın affetmesi arasında bir ilişki bulunamamıştır. Kendini affeden suçlu kişiler, daha fazla özür dileyen ve durumu düzeltmeye çalışan kişilerdir. Suçlu kişinin bakış açısı, kendini affetme fonksiyonuyla değişiklik göstermektedir. Kendini affeden kişiler, kurbanın aşırı tepki verdiğini, olayı kışkırttığını, kurbanın zarar hakkında öfke duyduğunu ve suçlunun kurbanla sonradan gelişen bir ilişkiye sahip olduğunu daha fazla belirtmişlerdir. Kendini affeden kişiler, kurbanın suçu bölüştüğünü düşünmektedirler. Suçluların, zarara bu şekilde bakmalarının bir açıklaması, kurbanla aralarındaki zarara ilişkin eşitsizliği bilişsel yollarla en aza indirmek olduğu belirtilmektedir. Bassett ve ark. (2006: 111) yaptıkları bir çalışmada, öğrencilerden yakın ilişkide oldukları birini incittikleri bir olayı hatırlamalarını ve zarar vermeyle ilgili duygularını belirtmelerini istemişlerdir. Üzüntü ve suçluluk deneyimlerine yönelik eğilimler ölçülmüştür. Üzüntü iki faktöre ayrılmıştır, bunlardan biri olan davranışsal üzüntü, kurbanına verilen zarar ve bu zararı gidermeye yönelik çaba ve arzular olarak görülmüştür.

Bazı yazarlar özür dilemenin affetmeyi kolaylaştırdığını araştırmaları ile desteklemişlerdir. Örneğin; Fehr ve Gelfand (2010: 42-43), ilgili ve ayrıntılı özür dilemelerin bir kurban için yarım yamalak yapılan özür dilemelerden daha önemli olduğunu gösterirken; Leunissen, Cremer ve Reinders-Folmer (2011: 215) tarafından kurbanın güven ihlalini affetmeye hazır olduğu ölçüde suçlunun özür dileme isteğinin işlevini yerine getireceği ifade edilmiştir. Ayrıca Gauche ve Mullet'in (2005: 559) çalışmasında, psikolojik saldırganlığa göre fiziksel saldırganlığın affedilmesinde özür ve niyet faktörünün daha etkili olduğu belirtilmiştir.

Webb, Dula ve Brewer (2012: 38), üniversite öğrencilerinde affetme ve saldırganlık üzerine bir araştırma yaparak; dindarlık, kendini ve başkalarını affetme ve tanrı tarafından affedildiğini hissedememenin saldırganlık çeşitlerinin düşük seviyesiyle ve genellikle orta düzey etki boyutuyla ilgili olduğunu ifade ederken; Seaton ve Beaumont (2013: 1), üniversite öğrencilerinin kimlik stilleri ve affetme arasındaki bağlantılar üzerine bir araştırma yapmışlardır ve normatif kimlik işleme tarzının, ruhsal af ile ilgili, yaygın çekingen tarzın ise olumsuz ruhsal af ile ilgili olduğunu ve bilgilendirici stillin ruhsal af ile olumlu, intikam motifi ile olumsuz ilgili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Affetme için kişilik ve kişilik özelliklerinin önemli olduğunu ortaya koyan Ballester, Sastre ve Mullet (2009: 608), affetmenin; açık sözlülük ve hoşluk, kızgınlığın sürdürülmesi ile olumsuz ve nevrotizm koşullarına duyarlılık ile pozitif ilişkili olduğunu belirtmiştir. Maltby, Day ve Barber (2004: 1629), affetmenin nevrotiklik-başa çıkma faktörüyle olumsuz bir şekilde ilişkiliyken olumlu duygu ve yaşam doyumu gibi olumlu zihinsel sağlık sonuçlarıyla olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu ifade ederken; Freedman ve Knupp (2003: 135) affetme eğitiminin psikolojik iyi olma üzerinde etkisi olduğunu gösteren bir araştırma gerçekleştirmiştir. Rye ve diğerleri (2005: 880), boşanma ve önceki eşin davranışı nedeniyle incitici bir deneyim yaşayan boşanmış yetişkinler üzerindeki affetme girişiminin etkisini deneysel bir uygulamayla araştırmışlardır. Sonuçlar deney grubundaki bireylerin önceki eşi affetme konusundaki eğilimlerinin diğer gruptaki bireylere göre daha yüksek olduğunu ve depresyon düzeylerinin de kontrol grubundakilerle kıyaslandığında önemli ölçüde düşüş gösterdiğini ortaya koyarken; Reed ve Enright (2006: 920), bir romantik ilişkide psikolojik olarak kötüye kullanılan kadınların affedici davranmalarının, öz saygıyı artırdığını ve depresyon ve travma sonrası stresi azalttığını göstermiş; Fayyaz ve Besharat (2011: 89) ise, normal bireylerin klinik depresyonda olmayan bireylerden daha affedici olduğunu ortaya koymuştur. Klinik depresyonda olanlar ve klinik olmayan depresyonda olanlar arasında affetme ile ilgili herhangi bir farklılık bulunamamıştır. Affetmenin, insanları öfke, nefret ve intikam gibi olumsuz etkilerine karşı koruduğu ve depresif olmaktan alıkoyduğu görülmüştür. Maltby, Macaskill ve Day (2001: 881), diğerlerini affedememenin erkeklerin dışa dönüklük düzeyleriyle olumsuz şekilde ilişkisi olduğunu ve kadınların sosyal disfonksiyonu ve psikotizmi ile olumlu şekilde ilişkisi olduğunu ifade ettiler. Bununla birlikte, diğerlerini affedememe üniversite öğrencisi örnekleminde depresyon düzeyiyle olumlu şekilde ilişkiliydi.

Coyle ve Enright (1997: 1042) tarafından yapılan çalışmanın bulguları da affetme girişiminin katılımcıların affetme düzeylerini artırırken öfke, anksiyete ve keder gibi bazı olumsuz duyguları azalttığını ortaya koyulmuştur. Lawler ve diğerleri (2005: 157) tarafından affetmenin düşük kan basıncı düzeyi ve düşük kalp hızı dahil fiziksel sağlıkla olumlu bir şekilde ilişkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, affetme yorgunluk ve somatik şikayetler gibi semptomlarla olumsuz bir şekilde ilişkiliyken uyku kalitesinin öz bildiriyle olumlu bir şekilde ilişkiliydi. Thompson ve diğerleri

(2005: 313) çalışmalarında affetmenin bilişsel esneklik, olumlu etki ve distroksiyonla olumlu şekilde ilişkili olmasına rağmen ruminasyon, intikam ve düşmanlıkla olumsuz bir şekilde ilişkili olduğunu bulunmuştur. Bununla birlikte, affetmenin düşük düzeyde depresyonun, öfkenin, anksiyetenin ve yüksek düzeyde yaşam doyumunun yordayıcısı olduğunu ifade ettiler. Ysseldyk, Matheson ve Anisman (2007: 1573) yüksek düzeyde affetmenin ve düşük düzeyde intikamcılığın psikolojik sağlıkla (düşük düzeyde depresyon, yüksek yaşam doyumu) ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Ruminasyonun arabuluculuk rolü açısından, sonuç affetme ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin kısmen düşüncelere dalma stili aracılığıyla meydana geldiğini ortaya koydu. Burnette ve ark. (2009: 278) bağlanma kuramı çerçevesinde empati, ruminasyon, depresif belirtiler ve affetme arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Sonuçlar, güvensiz bağlanma ve düşük düzeyde affedicilik arasında bir bağlantıya büyük ölçüde yüksek anksiyete ve uzun uzadıya düşünmenin etkisini doğruladı; ancak, kaçınma düzeyi yüksek bireylerde de yetersiz empati görülmüştür. Ayrıca ruminasyonun ve empati eksikliğinin depresif semptomlara katkıda bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Tsang, McCullough ve Fincham (2006: 448), üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, affetmenin zarar verene karşı yeniden bağlanma ve yakınlık arasındaki ilişkiyi uzunlamasına incelemişlerdir. Zarar sonrası, zamanla katılımcıların kaçınma ve intikam güdülerinde azalma görüldükçe ve zarar verene karşı iyimserlikleri arttıkça, yakınlık ve bağlanmalarında artma bulunmuştur. Barber, Maltby, ve Macaskill (2005: 253), kendini affetmede zorluk çeken kişilerin daha fazla öfkeyle ilgili anıları düşündüklerini bulmuşlardır. Başkalarını affetmede zorluk çeken kişilerinde, intikam düşünceleriyle daha fazla meşgul oldukları görülmüştür.

Cardi ve ark. (2007: 804), kadınların benlik saygılarının affetmede etkili olduğunu, yüksek benlik saygısı olanların yönergelere daha olumlu tepki verdiklerini ortaya koymuşlardır. Flanagan ve arkadaşları (2012: 1221) olumsuz akran deneyimlerinde başa çıkma metodu olarak affetme ile ilgili bir çalışma yapmışlardır. Affetme, çatışma çözüm stratejileri ile ilgili danışmanlık ve destek arayanlarla pozitif ve intikam arayanlarla negatif ilişkili bulunmuştur. Ayrıca benlik algısı ile olumlu yönde sosyal kaygı ile de olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur.

Yurt dışı araştırmalar içerisinde sıklıkla çalışılan bir kavram olan kendini affetme ile ilgili ilk çalışmalarını gerçekleştiren Mauger ve diğerleri (1992: 170), diğerlerini ve kendini affetme eksikliğinin depresyon, anksiyete ve negatif öz saygı gibi psikopatolojilerin miktarını artırmayla büyük ölçüde ilişkili olduğunu ortaya koyarken; Bauer ve diğerleri (1992) tarafından ise affetmenin ilk aşamasının kendi hatalarının farkına varma ve kendisi ve kurbanları üzerinde affetmenin etkisinin farkına varmaya sahip olmak olduğu ortaya koyulmuştur. İkinci aşama utanç, suç ve yalnızlık gibi olumsuz duyguları olan katılımcılar tarafından tanımlandı. Katılımcılar bu negatif duyguların üstesinden gelmek için kendini acıma duygusunu yatıştıran kederlerini suçlamayı tercih ettiklerini ortaya koydular. Son aşama negatif duygusu olan kendini kabul etmek ve yeni bir öz algı yaratmaktı (Akt.: Bugay, 2010: 58).

Jacinto (2007: 1) kendini affetme, uyuma yönelik başa çıkma adaptif manevildini uygulamalar, sosyal destek, keder ve zihinsel olarak iyi olma ile affetme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Yapılan analizler sonucunda kederde azalma, uyuma dönük başa çıkma ve sosyal destek ile kendini affetme arasında önemli olan ilişkiyi ortaya koyarken; Hodgson ve Wertheimer (2007: 931), duygulara yönelmenin ve duyguları netleştirerek onları onarmak istemenin yüksek kendini affetme davranışı ile ilişkili olduğunu vurgulamışlardır.

Hall ve Fincham (2008: 174) kendini affetme sürecinin zamanla temel çizgisini nasıl değiştirdiğini araştırdılar. Bu amaçla, temel çizgiden itibaren 7 haftalık bir srenin üzerinde 148 niversite öğrencisinin kendini affetme düzeyini ölçtüler. Kendini affetmede varyasyonların 6 kez değişen değişkenlerde dalgalanmayla ilgili olduğunu ve kendini affetme yönü tarafında ortaya konulan şeyin ötesinde zamana göre ve kendini affetme düzeyinin yükseldiğini buldular. Bununla birlikte, kendini affetmenin suçluluk, algılanan trangresyonun şiddeti ve daha fazla güce yönelik uzlaştırıcı davranışla olumsuz bir şekilde ilişkiliyken kurbandan ve daha fazla bir gten ve kurbanı karşı uzlaştırıcı davranıştan algılanan affetmeyle olumlu şekilde ilişkili olduğunu ifade ettiler.

Woodyatt ve Wenzel (2013: 225), yaptıkları araştırmada hem kendini cezalandırıcı hem de sözde kendini affedici cevapların kişi içi ve kişilerarası restorasyon için hiçbir faydası olmadığını ve bazı olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Worthington ve

arkadaşları (2013: 1), kişinin kurbanla ilişkisinin ruhsal, dinsel/tinsel ölçeklerden daha çok kendini affetme ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur.

Pelucchi ve arkadaşları (2013: 1) bir romantik ilişki içinde partnere karşı işlenen incitici davranışta kendini affetmeyi incelemiştir. Çalışmada ikili bir perspektif kullanılmıştır. Suçlunun kendini affetmesi ve partner ile ilişki memnuniyeti ile ilişkili olup olmadığı için iki boyutlu olarak tasarlanmıştır. Hem kadınlarda hem erkeklerde soruna neden olan partnerlerden kendine karşı daha olumlu olan ve daha az olumsuz olan romantik ilişkide daha çok memnun edildi. Mağdur partnerler ise soruna neden olan partnerin kendine karşı daha az olumsuz duygu ve düşünceleri olduğunda ilişkiden daha memnun oldular.

2.3.2.2

Affetme ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Bugay ve Demir'in (2011: 9) de belirttiği gibi yurt dışında affetme ile ilgili son yıllarda birçok araştırma yapılmasına ve affetme kavramının yapısını açıklamaya yönelik bazı modeller geliştirilmesine rağmen, ülkemizde henüz affetme ile ilgili yeterli sayıda araştırmaya rastlanmamaktadır.

Ülkemizde gerçekleştirilen çalışmalar genel olarak affetme kavramının farklı gruplar üzerindeki etkisi ile ilgili olmuştur. Örneğin; Taysi (2007: 152-153) çalışmasını evli kadınlar ve evli erkekler üzerinde gerçekleştirerek evlilik uyumlarının, nedensellik ve sorumluluk yüklemelerinin evlilikteki bağışlamayı ne düzeyde yordadığını incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, evli kadınlar, evli erkeklere göre eşin verdiği zararı daha fazla incitici bulurken, bağışlama, yükleme ve evlilik uyumu yönünden cinsiyetler arasında bir farklılık görülmemiştir. Çiftlerde bağışlama üzerinde, evlilik uyumunun ve yüklemelerin yordayıcı etkisi bulunmuştur. Evli kadınlar ve evli erkeklerde, bağışlama, nedensellik yüklemelerine göre sorumluluk yüklemeleri tarafından daha iyi yordanmıştır. Evli kadınlarda bağışlamayı en iyi yordayan sorumluluk yüklemeleridir. Evli erkeklerde ise bağışlamayı evlilik uyumu ve sorumluluk yüklemelerinin yordadığı görülmektedir. Bu bulgulara ek olarak, zararın şiddeti arttıkça bağışlamanın zorlaştığı bulunmuştur. Benzer biçimde, evli eşler üzerine çalışma yapan araştırmacılardan birisi

olan Alpay'ın (2009: 91-92) çalışmasında evli kadınların incinme düzeylerinin, evli erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. İlişki doyumu açısından evli erkeklerin evli kadınlara göre ilişkilerinden daha çok doyum aldığını ifade ettikleri ve evli kadınların empati düzeyinin evli erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Diğer değişkenlerde cinsiyet temelli anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Araştırmanın sonucunda, bağışlamanın en iyi yordayıcılarının; 2. tür kıskançlık tetikleyicilerinin, empatinin, incinme derecesi ve benlik saygısının olduğu görülmüştür. Bu değişkenler arasında sadece incinme algısı bağışlamayı olumlu olarak yordamaktadır. Diğer değişkenler evli bireylerde bağışlamayı anlamlı olarak yordamamaktadır. Yıldırım (2009: vi) ise, yakın ilişkilerde bireylerin bağlanma stilleri, sorumluluk yüklemeleri ve güdüsel bir sistem olarak ele alınan bağışlama arasındaki ilişkileri incelemiş ve bağlanma stilleri ile bağışlama arasındaki ilişkide sorumluluk yüklemelerinin aracı rolünü sınamıştır. Elde edilen sonuçlara göre, hem bağlanma stilleri hem de sorumluluk yüklemeleri bağışlama ve alt boyutları olan öç alma, kaçınma ve iyilikseverliğin yordayıcısıdır. Bağlanma stilleri ile bağışlama arasındaki ilişkiye sorumluluk yüklemeleri kısmen aracılık etmektedir. Güvenli bağlanan bireyler, güvenli olmayan bağlanma grubundakilere göre, partnerlerinin olumsuz davranışına yönelik daha az sorumluluk yüklemesi yapmakta ve bunun aracılığıyla daha fazla bağışlama göstermektedir. Sorumluluk yüklemelerinin kısmi aracılığıyla bağışlamayı yordayan diğer bağlanma stili kayıtsız bağlanmadır. Güvenli bağlanma stili ile karşılaştırıldığında, saplantılı bağlanma stilinin bağışlamayı yordamadığı görülmektedir. Diğer yandan, bağışlamanın alt boyutlarından sadece iyilikseverlik için yordayıcılığı anlamlı bulunmuştur.

Evlilik dışı ilişkinin aldatılan eş üstündeki travmatik etkilerini araştırmak ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) düzeyinin yordayıcılarını (baş etme stratejileri, kaynaklar ve affetme) belirlemek amacıyla Özgün (2010: vi-vii) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; affetme düzeyi açısından birinci evrede (etki) olan grup, en yüksek düzeyde TSSB gösterirken, üçüncü evrede (iyileşme) olan grup en düşük oranı sergilemiştir.

Yukarıdaki araştırmalardan farklı olarak affetme kavramını ülkemiz literatürüne daha rahat yerleştirebilmek adına Bugay ve Demir (2010: 1927) tarafından Thompson ve ark.

(2005) tarafından geliştirilen Heartland Affetme Ölçeği'nin Türkiye için çeviri ve uyarlaması yapılmıştır. Ayrıca, Bugay (2010: vi), Hall ve Fincham (2008) 'ın kendini affetme kuramsal modeline dayanarak bireyin kendini affetmesinde sosyo-bilişsel (kontrol odağı, ruminasyon ve başkalarının belirlenen mükemmeliyetçilik),duygusal (utanç ve suçluluk) ve davranışsal (telafi edici davranışlar) değişkenler arasındaki yapısal ilişki ve bu değişkenlerin kendini affetmedeki katkılarını incelemiştir. Araştırma sonuçları, özellikle ruminasyon, utanç, başkalarının belirlenen mükemmeliyetçilik ve telafi edici davranışların kendini affetmenin önemli yordayıcıları olduğunu göstermektedir. Bugay ve Demir (2011: 8) tarafından yapılan başka bir araştırmanın amacı ise, hataya ilişkin özelliklerinin başkalarını affetme ile ilişkisini anlamak ve hataya ilişkin özelliklerin başkalarını affetmeyi ne kadar yordadığını görmektir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu hata özelliklerinin affetmeyi çok etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca hataya ilişkin özelliklerin üniversite öğrencilerinin başkalarını affetme düzeyinin %10'unu açıkladığı bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinin affetme düzeylerini ilk sırada “hatadaki sorumluluk”, ikinci sırada “hatanın yol açtığı sonuçlar” ve son sırada ise “hatanın kimin tarafından yapıldığı” değişkenlerinin anlamlı olarak yordadığı görülmüştür.

Son iki yıla bakıldığında ise affetme ile ilgili deneysel ve uygulamalı çalışmalar göze çarpmaktadır. Örneğin; Çardak (2012: vii) tarafından yapılan araştırmanın amacı, araştırmacı tarafından hazırlanmış olan affedicilik eğilimini arttırmaya yönelik psiko-eğitim programının, üniversite öğrencilerinin belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, öfke kontrolü, sürekli kaygı üzerindeki etkisini incelemektir. Uygulanan deneysel işlemin sonunda deney ve kontrol grupları arasında ölçümler boyunca istatistiksel olarak deney grubu lehine bir gelişme gözlenmiştir. Bağımlı değişkenlerin ayrı ayrı incelenmesi sonucunda gruplar arasında sadece anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Sonuçlar affedicilik eğiliminin artmasının, belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, öfke kontrolü ve sürekli kaygı üzerindeki etkisi ile ilgili literatür göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır. Benzer biçimde, Bugay ve Demir'in (2012: 96) başka bir araştırmalarının amacı, üniversite öğrencilerinin kendilerini ve başkalarını affetmelerini geliştirmeye yönelik olarak oluşturulan grupla psikolojik danışma etkinliğini test etmektir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; deney ve kontrol grubunun kendini affetme son test sonuçları arasında anlamlı düzeyde bir fark

bulunmuştur. Ayrıca, bulgular Affetmeyi Geliştirme Programı'nın, öğrencilerin başkalarını ve genel affetmelerinin olumlu düzeyde arttırdığı yönündedir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, araştırma deseni, kullanılan ölçme araçları, işlem yolu ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler sunulmaktadır.

3.1 Evren

Bu araştırmanın evreni, 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Kadir Has Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi'nde farklı bölümlerde öğrenim görmekte olan hazırlık ve birinci sınıf öğrencilerini kapsamaktadır.

3.2 Örneklem

Araştırmanın örnekleme, evreni oluşturan öğrencilerden araştırmaya katılmaya gönüllü ve araştırma evresinde bir romantik ilişki içerisinde olan 273 kız, 171 erkek olmak üzere toplam 444 öğrencidir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 19.92 (S=.98)'dir.

Tablo 1. Örneklem Grubunun Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Dağılımı

		N	%
Üniversite	İstanbul Üniversitesi	146	32.9
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	111	25
	Kocaeli Üniversitesi	83	18.7
	Kültür Üniversitesi	52	11.7
	Kadir Has Üniversitesi	52	11.7

Tablo 2. Örneklem Grubunun Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Dağılımı

		N	%
Sosyo-Ekonomik Düzey	Alt	12	2.7
	Orta	371	83.6
	Üst	61	13.7

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu araştırma için gerekli veriler doğrudan doğruya örnekleme alınan öğrencilerin kendilerinden toplanmıştır. Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerde sorun çözme düzeylerini belirlemek için; "Ergenler için Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeği (ERİŞÇÖ)" kullanılmıştır. Yine üniversite öğrencilerinin affedici özelliklerini incelemek amacıyla da; "Heartland Affetme Ölçeği" kullanılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan bireylerle ilgili bazı bilgiler elde edebilmek amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

3.3.1 Ergenler için Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeği (ERİŞÇÖ)

Ergen romantik ilişkilerinde sorun çözme davranışlarını belirlemek amacıyla Kalkan (2008: 131-138) tarafından geliştirilen Ergenler için Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 38 maddeden oluşan beşli likert tipi ölçektir.

3.3.1.1 Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

ERİŞÇÖ'nün geçerliliğini sınamada yapı geçerliliği kullanılmıştır. Faktör analizinin ilk aşamasında Kaiser-Meyer Olkin değeri ve Barlett testi yapılmıştır. Buna göre Kaiser-Meyer Olkin değeri 0.84 ve Barlett testi sonucu (4846.90, $p < 0.000$) da anlamlı bulunmuştur. Ardından, ölçeğin faktör yapısını inceleyebilmek ve alt boyutlarını belirleyebilmek amacıyla varimax dik döndürme tekniği uygulanmıştır. Temel Bileşenler Analizi sonucuna göre, varyansın %37.93'ünü açıklayan, özdeğeri 1'in üzerinde olan üç faktör belirlenmiştir. Birinci faktör bu varyansın %26.19'unu açıklamakta olup 15 maddeden oluşmaktadır ve 'duygusal istismar' olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktör toplam varyansın %6.87'sini açıklayan 13 maddeden oluşmaktadır ve 'fiziksel istismar' olarak isimlendirilmiştir. Üçüncü faktör toplam varyansın %4.86'sını açıklayan 10 maddeden oluşmaktadır ve 'soruna yönelme' olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin tümü için hesaplanan Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.91 bulunmuştur. Envanterin alt ölçeklerine ilişkin Cronbach alfa katsayıları ise şu şekildedir: 'Duygusal istismar' alt ölçeği için $\alpha = 0.86$, 'fiziksel istismar' alt ölçeği için $\alpha = 0.80$, 'soruna yönelme' alt ölçeği için $\alpha = 0.76$ 'dır. Ölçeğin güvenilirliğinin saptanmasında kullanılan bir diğer yöntem yarıya bölme yöntemidir. Buna göre, iki yarım test arasındaki korelasyon katsayısı, diğer bir deyişle yarıya bölme güvenilirlik katsayısı $r = 0.85$ ($p < 0.01$) olarak bulunmuştur. İki yarım test arasındaki korelasyon katsayısı 'duygusal istismar' alt ölçeği için 0.83, 'fiziksel istismar' alt ölçeği için 0.74, 'soruna yönelme' alt ölçeği için 0.67'dir (Kalkan, 2008: 131-138).

3.3.2 Heartland Affetme Ölçeği

Thompson ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Bugay ve Demir (2010) tarafından yapılan ölçektir. 7'li likert tipi 18 maddelik bir ölçek olan affetme ölçeğinin kendini, başkalarını ve durumu affetme olmak üzere 3 alt boyutu bulunmaktadır.

3.3.2.1 Ölçeğin Türkçe'ye Uyarlanması, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin orijinali psikolojik danışma ve rehberlik alanında en az doktora derecesine sahip 5 uzman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu çeviriler bir araya getirilerek her madde için en uygun çeviri psikolojik danışma ve rehberlik alanında akademisyen olarak görev yapan 3 öğretim üyesi tarafından seçilmiştir. Seçilen maddelerin dil uygunluğu açısından değerlendirilmesi için 2 yabancı diller bölümü mezunundan görüş alınmış ve çevirinin son şekline ulaşılmıştır. Ölçek maddelerinin anlaşılabilirliğini ve açıklığını görmek amacı ile ölçek 20 öğrenciye uygulanmış ve geri bildirimlere göre gerekli değişiklikler yapılarak ölçeğin son haline ulaşılmıştır.

Ölçeğin Türkçe Formunun güvenirliliği için Cronbach alfa katsayısı hesaplanmış, yapı geçerliliği Doğrulayıcı Faktör Analizi ile sınanmıştır. Ölçeğin alt testleri için Cronbach Alfa Değerleri sırasıyla kendi affetme için .64; başkalarını affetme için .79 ve durumu affetme için .76 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam puanı için Cronbach Alfa Katsayısı .81 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca yapılan bir seri Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda ölçeğin 18 madde ve kendini affetme, başkalarını affetme ve durumu affetme olmak üzere üç faktörden oluşan formu için tanımlanan modelin, araştırma verisine GFI= .92, AGFI= .90, RMSEA= .06 yeterli düzeyde uyum sergilediği görülmüştür (Bugay ve Demir,2010: 1927-1931).

3.3.3 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacının hazırladığı bu formda katılımcılara yaş, cinsiyet, yaşadıkları romantik ilişkinin türü, yaşadıkları ilişkinin süresi, öğrenim gördükleri üniversite, sosyo ekonomik düzeyleri, ilişkileri boyunca ne kadar sıklıkla sorunlar yaşadıkları ve affedici özellikleri ile ilgili veri toplamak için bazı sorular sorulmuştur.

3.4 Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler SSPS 16.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programını kullanarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizinde, değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını saptamak amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı Analizi kullanılmıştır. Bağımsız iki gruba ait ölçümlerin ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla Bağımsız Örneklemler için t–testi kullanılmıştır. İki den fazla olan bağımsız gruplara ait ölçümlerin ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi Tekniği kullanılmıştır. Ortalamalar arası farkın anlamlı olduğu durumlarda bu anlamlılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptama amacıyla LSD Testi (Least Significant Difference) kullanılmıştır. Parametrik olmayan verilere sahip ikiden fazla olan gruplara ait ölçümlerin karşılaştırılmasında Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır. Bu tür gruplardaki ortalamalar arası farkın anlamlı olduğu durumlarda bu anlamlılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptama amacıyla da Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Denencelerin test edilmesinde gözlenen sayısal farkların anlamlı olup olmadığı 0.05’lik hata payı dikkate alınarak belirlenmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada incelenen değişkenlere yönelik olarak araştırmanın denencelerini test etmek amacı ile yapılan istatistiksel analizler sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1 Denence 1: *Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi ile kendini, başkasını ve durumu affetme arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

Bu denenceyi test edebilmek amacıyla, öğrencilerin Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği Alt Ölçeklerinden ve Heartland Affetme Ölçeği Alt Ölçeklerinden aldıkları puanlar üzerinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analiz tekniği uygulanmış ve sonuç Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Romantik İlişkilerde Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar ve Soruna Yönelme Becerisi ile Kendini, Başkasını ve Durumu Affetme Arasındaki İlişki

		Heartland Affetme Ölçeği	Kendini Affetme	Başkasını Affetme	Durumu Affetme
Duygusal İstismar	Pearson Correlation	.088	-.024	.140**	.087
	Sig.(2-tailed)	.064	.612	.003	.068
	N	444	444	444	444
Fiziksel İstismar	Pearson Correlation	-.023	-.054	.013	-.011
	Sig.(2-tailed)	.635	.256	.778	.817
	N	444	444	444	444
Soruna Yönelme	Pearson Correlation	.106*	.170**	-.040	.109*
	Sig.(2-tailed)	.026	.000	.404	.022
	N	444	444	444	444

*p<0.05 **p<0.01

Tablo 3'te yer alan istatistiksel verilere göre; fiziksel istismar ile affetme toplam puanları ve kendini, durumu ve başkasını affetme puanları arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Duygusal istismar ile başkasını affetme arasında ($p < .01$ düzeyinde) pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanırken; duygusal istismar ile kendini affetme, durumu affetme ve affetme toplam puanları arasında ilişki bulunamamıştır. Bu bulgulara göre duygusal istismar arttıkça başkasını affetme artmaktadır. Soruna yönelme ile affedicilik toplam puanları ve durumu affetme puanları arasında $p < .05$ düzeyinde anlamlı pozitif; yine soruna yönelme ile kendini affetme puanları arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı pozitif ilişki saptanmıştır. Soruna yönelme ile başkasını affetme puanları arasında ilişki bulunamamıştır. Bu bulgulara göre bireyin soruna yönelme düzeyi arttıkça kendini affetme ve durumu affetme düzeyi ile affediciliği de artmaktadır.

4.2 Denence 2: *Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.*

Araştırmanın bu denencesini test edebilmek için, cinsiyete göre Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği alt ölçeklerinden alınan puan ortalamalarına Bağımsız Örneklem için t-testi uygulanmış ve sonuç Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Cinsiyete göre Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği'nden Alınan Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar ve Soruna Yönelme Alt Ölçek Puanlarına ilişkin t-testi Analizi Sonuçları

Cinsiyeti	N	X	S	Sd	t	p
Duygusal İstismar Kız	273	28.17	8.51	442	.842	.400
Erkek	171	28.93	10.23			
Fiziksel İstismar Kız	273	18.38	6.08	442	1.71	.087
Erkek	171	19.57	8.60			
Soruna Yönelme Kız	273	42.19	7.52	442	3.31	.001
Erkek	171	39.59	8.88			

Üniversite öğrencilerinin Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği alt ölçeklerinden alınan puanlar değerlendirildiğinde, gerek duygusal istismar alt ölçek puan ortalamalarının (erkekler için $X= 28.93$; kızlar için $X= 28.17$); gerek fiziksel istismar alt ölçek puan ortalamalarının (erkekler için $X= 19.57$; kızlar için $X= 18.38$) birbirlerinden çok farklı olmadıkları ve bu ortalamalar arası küçük farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Ancak soruna yönelme alt ölçek puan ortalamalarına bakıldığında kız öğrencilerin puan ortalamalarının ($X= 42.19$) erkek öğrencilere ($X= 39.59$) göre daha yüksek olduğu ve bu ortalamalar arası farkın $p .01$ düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre kız öğrencilerin ilişki

sorunları konusunda soruna yöneldikleri; bir anlamda sorun çözme becerilerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu öne sürülebilir.

4.3 Denence 3: *Cinsiyete göre affedicilik alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık vardır.*

Araştırmanın bu denencesini test edebilmek amacıyla, cinsiyete göre Heartland Affetme Ölçeği Alt Ölçeklerinden toplanan verilere Bağımsız Örneklem için t-testi tekniği uygulanmış ve sonuç Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Cinsiyete göre Kendini Affetme, Başkasını Affetme ve Durumu Affetme Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlara ilişkin t-testi Analizi Sonuçları

Cinsiyeti	N	X	S	Sd	t	p
Kendini Affetme Kız	273	26.65	4.95	442	1.21	.224
Erkek	171	26.07	4.84			
Başkasını Affetme Kız	273	23.68	4.57	442	.393	.694
Erkek	171	23.50	4.38			
Durumu Affetme Kız	273	25.89	4.86	442	2.16	.031
Erkek	171	24.87	4.68			

Üniversite öğrencilerinin Heartland Affetme Ölçeği alt ölçeklerinden aldıkları puanlar değerlendirildiğinde, kendini affetme alt ölçek puan ortalamaları arasında kız öğrencilerin puan ortalamaları ($X= 26.65$) ile erkek öğrencilerin puan ortalamalarının ($X= 26.07$) yakın olduğu görülmektedir. Başkasını affetme alt ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında da kız öğrencilerin puan ortalamaları ($X= 23.68$) ile erkek öğrencilerin puan ortalamaları ($X= 23.50$) arasında fark neredeyse yoktur. Ancak

durumu affetme alt ölçek puan ortalamalarında kız öğrencilerin puan ortalamalarının ($X= 25.89$) erkek öğrencilerin puan ortalamalarından ($X= 24.87$) yüksek olduğu saptanmıştır. Uygulanan t-testi sonucunda ortalamalar arasında gözlenen bu farklılığın .05 düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuca göre, kız öğrencilerin durumu affetme düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu söylenebilir.

4.4 Denence 4: *Öğrenim görülen üniversite, romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisini etkilemektedir.*

Öğrenim görülen üniversiteye göre Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği Alt Ölçeklerinden Alınan puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo-6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar ve Soruna Yönelme Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlara Ait Betimsel İstatistikler

Değişken	Öğrenim Görülen Üniversite	N	X	S
Duygusal İstismar	İstanbul	146	27.58	8.94
	Ondokuz Mayıs	111	28.12	8.84
	Kocaeli	83	27.91	7.75
	Kültür	52	29.30	10.36
	Kadir Has	52	31.75	11.03
	Toplam	444	28.47	9.20
Fiziksel İstismar	İstanbul	146	18.16	5.93
	Ondokuz Mayıs	111	18.85	6.20
	Kocaeli	83	17.93	4.40
	Kültür	52	20.00	9.26
	Kadir Has	52	21.00	11.76
	Toplam	444	18.84	7.17
Soruna Yönelme	İstanbul	146	42.07	7.52
	Ondokuz Mayıs	111	41.71	7.65
	Kocaeli	83	41.89	6.85
	Kültür	52	39.09	10.49
	Kadir Has	52	38.59	9.54
	Toplam	444	41.19	8.16

Araştırmanın bu denencesini test edebilmek amacıyla öğrenim görülen üniversiteye göre Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Alt Ölçek puan ortalamaları arasındaki farka Bağımsız Örneklem Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmış olup sonuçlar Tablo-7’da verilmiştir.

Tablo 7. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Fiziksel İstismar, Duygusal İstismar ve Soruna Yönelme Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Sonuç
Duygusal İstismar	Gruplar Arası	749.635	4	187.409	2.234	.064	p> .05
	Grup İçi	36820.984	439	83.875			
	Toplam	37570.619	443				
Fiziksel İstismar	Gruplar Arası	446.517	4	111.629	2.191	.069	p> .05
	Grup İçi	22362.447	439	50.940			
	Toplam	22808.964	443				
Soruna Yönelme	Gruplar Arası	763.334	4	190.833	2.912	.021	p< .05
	Grup İçi	28774.009	439	65.544			
	Toplam	29537.342	443				

Tablo-7’de yer alan istatistiksel veriler, öğrenim görülen üniversiteye göre öğrencilerin duygusal istismar ve fiziksel istismar alt ölçeklerinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı; soruna yönelme alt ölçeği puanları arasındaki farklılığın $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacı ile İstanbul, Ondokuz Mayıs, Kocaeli, Kültür ve Kadir Has Üniversitelerinde okuyan öğrencilerin soruna yönelme alt ölçeği üzerinde LSD Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo-8’de verilmiştir.

Tablo-8. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Ergen Romantik İlişkilerinde Soruna Yönelme Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin LSD Testi Sonuçları

	Üniversiteler	Öğrenim Görülen Üniversite	p	Sonuç
Soruna Yönelme	İstanbul	Ondokuz Mayıs	.722	p> .05
		Kocaeli	.869	p> .05
		Kültür	.023	p< .05
		Kadir Has	.008	p< .01
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	İstanbul	.722	p> .05
		Kocaeli	.878	p> .05
		Kültür	.055	p> .05
		Kadir Has	.022	p< .05
	Kocaeli	İstanbul	.869	p> .05
		Ondokuz Mayıs	.878	p> .05
		Kültür	.052	p> .05
		Kadir Has	.022	p< .05
	Kültür	İstanbul	.023	p< .05
		Ondokuz Mayıs	.055	p> .05
		Kocaeli	.052	p> .05
		Kadir Has	.753	p> .05
	Kadir Has	İstanbul	.008	p< .01
		Ondokuz Mayıs	.022	p< .05

		Kocaeli	.022	p< .05
		Kültür	.753	p> .05

Tablo-8’de yer alan verilere göre; İstanbul Üniversitesi ile Kültür Üniversitesi (p< .05) ve Kadir Has Üniversitesi (p< .01) öğrencilerinin soruna yönelme becerileri arasında anlamlı bir fark saptanırken; İstanbul, Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin soruna yönelme becerileri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencileri ile İstanbul, Kocaeli ve Kültür Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme puanları arasında anlamlı bir fark yokken, yalnızca, Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencileri ile Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme becerileri arasında p< .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu anlaşılmıştır. Keza, Kocaeli Üniversitesi öğrencileri ile İstanbul, Ondokuz Mayıs ve Kültür Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme becerileri arasında anlamlı bir fark yokken, Kocaeli Üniversitesi öğrencileri ile Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme puanları arasındaki farkın p< .05 düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Kültür Üniversitesi öğrencileri ile Kadir Has Üniversitesi Öğrencilerinin soruna yönelme puanları arasında da anlamlı bir fark yoktur. Genel olarak bakıldığında, Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme becerilerinin İstanbul, Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinden daha düşük düzeyde olduğu ifade edilebilir.

4.5 Denence 5: *Öğrenim görülen üniversite, affediciliği etkilemektedir.*

Öğrenim görülen üniversiteye göre Heartland Affetme Ölçeğinden alınan toplam puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo-9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Heartland Affetme Ölçeği'nden Alınan Toplam Puanlara Ait Betimsel İstatistikler

Değişken	Öğrenim Görülen Üniversite	N	X	S
Heartland Affetme Ölçeği	İstanbul	146	75.06	9.83
	Ondokuz Mayıs	111	77.27	11.81
	Kocaeli	83	77.73	11.47
	Kültür	52	74.63	10.17
	Kadir Has	52	70.82	10.76
	Toplam	444	75.56	10.97

Araştırmanın bu denencesini test edebilmek amacıyla öğrenim görülen üniversiteye göre Heartland Affetme Ölçeği toplam puan ortalamalarına ilişkin yapılan Bağımsız Örneklem Tek Yönlü Varyans Analiz Tekniği uygulanmış olup sonuçlar Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Heartland Affetme Ölçeği'nden Alınan Toplam Puanlara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Sonuç
Heartland Affetme Ölçeği	Gruplar Arası	1962.967	4	490.742	4.193	.002	Anlamlı p< .01
	Grup İçi	51376.006	439	117.030			
	Toplam	53338.973	443				

Tablo-10'da yer alan Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçlarına göre öğrenim görülen üniversiteye göre öğrencilerin Heartland Affetme Ölçeği puanları arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacı ile İstanbul, Ondokuz Mayıs, Kocaeli, Kültür ve Kadir Has Üniversitelerinde okuyan öğrencilerin Heartland Affetme Ölçeği puanları üzerinde LSD Testi uygulanmış ve Tablo-11'de verilmiştir.

Tablo-11. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Heartland Affetme Ölçeği'nden Alınan Toplam Puanlara İlişkin LSD Testi Sonuçları

Üniversite	Öğrenim Görülen Üniversite	P	Sonuç
İstanbul	Ondokuz Mayıs	.485	p> .05
	Kocaeli	.376	p> .05
	Kültür	.999	p> .05
	Kadir Has	.111	p> .05
Ondokuz Mayıs	İstanbul	.485	p> .05
	Kocaeli	.998	p>.05
	Kültür	.596	p> .05
	Kadir Has	.004	p< .01
Kocaeli	İstanbul	.376	p> .05
	Ondokuz Mayıs	.998	p> .05
	Kültür	.485	p> .05
	Kadir Has	.003	p< .01
Kültür	İstanbul	.999	p> .05
	Ondokuz Mayıs	.596	p> .05
	Kocaeli	.485	p> .05
	Kadir Has	.378	p> .05
Kadir Has	İstanbul	.111	p> .05
	Ondokuz Mayıs	.004	p< .01
	Kocaeli	.003	p< .01
	Kültür	.378	p> .05

Tablo-11’de yer alan verilere göre; İstanbul Üniversitesi öğrencileri ile Ondokuz Mayıs, Kocaeli, Kültür ve Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin affetme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencileri ile İstanbul, Kocaeli ve Kültür Üniversitesi öğrencilerinin affetme puanları arasında anlamlı bir fark yokken, yalnızca Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencileri ile Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin affetme becerileri arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir fark olduğu anlaşılmıştır. Benzer şekilde Kocaeli Üniversitesi öğrencileri ile İstanbul, Ondokuz Mayıs ve Kültür Üniversitesi öğrencilerinin affetme becerileri arasında anlamlı bir fark yokken, Kocaeli Üniversitesi öğrencileri ile Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin affetme puanları arasındaki farkın $p < .01$ düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Kültür Üniversitesi öğrencileri ile Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin affetme puanları arasında da anlamlı bir fark yoktur. Genel olarak bakıldığında Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin affetme becerilerinin Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinden daha düşük düzeyde olduğu ifade edilebilir.

4.6 Denence 6: *Algılanan sosyo ekonomik düzey romantik ilişkilerde sorun çözme becerisini etkilemektedir.*

Araştırmanın bu denencesini test edebilmek amacıyla, gruplardaki katılımcı sayısının birbirinden farklı olması ve yapılan normal dağılım testinde normal dağılım ölçütünün karşılanmaması nedeniyle verilere Kruskal-Wallis H Testi Tekniği uygulanmış olup sonuçlar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlara Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Değişken	Grup	N	Sıralar Ortalaması	X ²	Sd	P	Sonuç
Duygusal İstismar	1.00	12	267.67	1.978	2	.372	Anlamsız p> .05
	2.00	371	219.57				
	3.00	61	231.42				
Fiziksel İstismar	1.00	12	296.17	5.361	2	.069	Anlamsız p> .05
	2.00	371	217.65				
	3.00	61	237.48				
Soruna Yönelme	1.00	12	124.00	7.314	2	.026	Anlamlı p< .05
	2.00	371	225.45				
	3.00	61	223.95				

Tablo-12’de verilen Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre; öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre duygusal istismar ve fiziksel istismar alt ölçeği puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Soruna yönelme alt ölçeği puanları arasındaki farkın $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacı ile öğrencilerin soruna yönelme alt ölçeği üzerinde Mann-Whitney U Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo-13’te verilmiştir.

Tablo 13. Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Soruna Yönelme Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişken	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p	Sonuç
Soruna Yönelme	1.00	12	107.12	1285.50	1207.500	.007	Anlamlı p< .01
	2.00	371	194.75	72250.50			
	1.00	12	23.38	280.50	202.500	.015	Anlamlı p< .05
	3.00	61	39.68	2420.50			
	2.00	371	216.70	80396.50	11240.500	.934	Anlamsız p> .05
3.00	61	215.27	13131.50				

Tablo-13'te yer alan verilere göre; kendilerini alt sosyo-ekonomik düzeyde algılayan öğrenciler ile orta sosyo-ekonomik düzeyde ($p < .01$) ve üst sosyo-ekonomik düzeyde ($p < .05$) algılayan öğrencilerin soruna yönelme becerileri arasında anlamlı bir fark saptanırken; kendilerini orta sosyo-ekonomik düzeyde algılayan öğrenciler ile üst-sosyo ekonomik düzeyde algılayan öğrencilerin soruna yönelme becerileri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Elde edilen bu sonuçlara göre; kendilerini alt sosyo-ekonomik düzeyde algılayan üniversite öğrencilerinin soruna yönelme becerilerinin orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde algılayan öğrencilerden daha düşük düzeyde olduğu ifade edilebilir.

4.7 Denence 7: Algılanan sosyo ekonomik düzey affediciliği etkilemektedir.

Araştırmanın yedinci denencesi de grupların normal dağılım göstermemesi nedeniyle Kruskal-Wallis H Testi Tekniği ile sınanmış, sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre, Heartland Affetme Ölçeğinden Alınan Toplam Puanlara Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Değişken	Grup	N	Sıralar Ortalaması	X ²	Sd	P	Sonuç
H.A.Ö.	1.00	12	232.62	2.459	2	.292	Anlamsız p> .05
	2.00	371	218.36				
	3.00	61	245.70				

Tablo-14'te verilen Kruskal-Wallis H Testi sonucuna göre; algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre, Heartland Affetme Ölçeği'nden alınan puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu sonuca göre, sosyo-ekonomik düzeyi birbirinden farklı olan öğrencilerin affedicilik açısından benzer özellikler taşıdığı söylenebilir.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmada test edilen denencelerden elde edilen sonuçlar denencelerin sırasına göre literatür desteğinde tartışılarak yorumlanmıştır.

1. Araştırmada kurulan “Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi ile kendini, başkasını ve durumu affetme arasında anlamlı bir ilişki vardır” şeklindeki denenceye ilişkin bulgular, fiziksel istismarla kendini, başkasını ve durumu affetme arasında; duygusal istismar ile kendini affetme, durumu affetme ve affetme toplam puanları arasında ve soruna yönelme ile başkasını affetme puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bulgular fiziksel istismar puanının düşük veya yüksek olması ile affetmenin ne alt ölçek puanları ne de genel affetme puanı arasında ilişki olmadığını da göstermiştir. Denence oluşturulurken beklentimiz, fiziksel istismar düzeyi yükseldikçe affetme davranışının düşeceği şeklindeydi. Bulgular beklentimizi karşılamamıştır. Literatürde fiziksel istismar ile affetme arasında ilişkiye dair bir çalışmaya rastlanmaması nedeniyle bu bulguyu ilgili literatüre dayanarak yorumlama olanağı yoktur.

Duygusal istismar ile başkasını affetme arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre duygusal istismar arttıkça başkasını affetme artmaktadır. Araştırma açısından ilginç olan bu bulguyu literatürde destekleyecek veya reddedecek bir bulguya rastlanmamıştır. Bu yüzden, dolaylı veriler aracılığı ile bulgu yorumlanmıştır. Romantik ilişkide bireylerin partnerlerini reddetme, aşağılama, küfretme, yalnız bırakma korkutma, yıldırma, tehdit etme, duygusal bakımdan ihtiyaçlarını karşılamama, önemsememe, küçük düşürme, alaylı konuşma, lakap takma, aşırı baskı ve otorite kurma gibi davranışları (Kalkan, 2008: 136) şeklinde tanımlanan duygusal istismarda tanımda da görüldüğü üzere bireyin partnerini kaybetme umutsuzluğu ile onun üzerinde hakimiyet kurmaya çalışması söz konusudur. Burada bireyin yaşadığı umutsuzluğun onu bu tür davranışlara ittiği ve aslında uygun olmayan sorun çözme yolunu kullandığı düşünülebilir. Duygusal istismar düzeyi yüksek olan birey gerek kendi içinde yaşadığı

suçluluk duygusunu bastırma, gerek umutsuzluk duygusundan kurtulma isteği ile başkasını affetme davranışı gösterme ihtimali taşıyabilecektir. Ricoeur'a (2007) göre affetme durumunda kişi hem kendi içindeki iyiyi ortaya çıkarır hem de karşısındakine ve aslında geleceğe dair umutlarını yitirmemiş olur (Akt.: Sayar, 2008: 62). Ricoeur'un (2007) görüşü de bu durumu destekler niteliktedir. Böylelikle duygusal istismar düzeyi yüksek olan bireylerin başkalarını affederek, hem kendilerine hem de başkalarına karşı yaşadıkları suçluluk gibi olumsuz duygulardan arınmak adına başkalarını affetmeye yöneldikleri düşünülebilir.

Araştırmanın ilk denencesine ilişkin diğer bulgulara bakıldığında, soruna yönelme ile affedicilik toplam puanları ve durumu affetme puanları arasında; yine soruna yönelme ile kendini affetme puanları arasında anlamlı pozitif ilişki saptanmıştır. Soruna yönelme ile başkasını affetme puanları arasında ilişki bulunamamıştır. Bu bulgulara göre bireyin soruna yönelme becerisi arttıkça kendini affetme ve durumu affetme düzeyi ile affediciliği de artmaktadır. Bu beklentilerimize uygun bir bulgudur. Literatür incelendiğinde, bu kavramların birlikte ele alındığı herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Soruna yönelme ile affetme toplam puanları ve kendini ve durumu affetme puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanırken; başkasını affetme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatürde sorun çözebilme yeteneğinin ve soruna yönelme becerisinin ruh sağlığı ile yakın ilişki içerisinde olduğunu iddia eden çok sayıda (Yıldız, 2003: 6; Eskin, Ertekin, Harlak ve Dereboy, 2008: 383; Nezu, 1985; akt.: Eskin, 2009: 87) çalışma vardır. Keza, olumlu benlik algısına sahip bireylerin sorun çözme konusunda daha işlevsel oldukları da yine araştırmacılar tarafından ortaya koyulmuştur (Özkök, 2005; Üçok ve ark., 2006; Favrod ve ark., 1999; akt.: Akpınar, 2008: 11). Maltby, Macaskill, ve Day (2001: 881) ise kendini affetmede yetersizlikle depresyon, kaygı ve nörotisizm arasında olumlu ilişkilerin bulunduğunu belirtmektedirler. Bu noktadan bakıldığında soruna yönelme ve affediciliğin ruh sağlığı üzerindeki etkileri benzer görünmektedir. Olumlu benlik algısı ve olumlu ruh algısı içerisinde olan bireyler, sorunlara daha geniş perspektiften bakabilmekte ve böylece soruna yönelmeleri de olumlu olmaktadır. Soruna yönelme tutumu olumlu olan birey ise hem kendi yaptığı hataları hem de görmüş olduğu hatalı durumları daha kolay bir biçimde affedebilecek ve bu durumu içinden çıkılmaz bir hal olarak görmeyerek bu döngüyü sürdürebilecektir.

Bu düşünceyi destekleyen bir görüş olarak da Worthington, O'Connor, Parrott (2005: 213) tarafından olumsuz kişilik özellikleri, affetmeyi olumsuz yönde etkilerken uzlaşmacı, empatik, derinlemesine inceleyebilen, dışadönüklük gibi olumlu kişilik özellikleri olan kişilerin affetmeye daha yatkın oldukları tespit edilmiştir. Hem sorunlarına olumlu yönelim gösteren bireylerin hem de affetme becerileri yüksek olan bireylerin derinlemesine inceleyen ve uzlaşmacı kişiler olması dolaylı biçimde de olsa bulguları destekler gözükmektedir. Ortaya çıkan bir diğer sonuca bakıldığında da soruna yönelme puanları düşük olan öğrencilerin de puanları yüksek olan öğrencilerin de başkalarını affetme düzeyleri açısından benzer tutumlara sahip olduğu düşünülebilir.

2. Araştırmada kurulan “Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir” şeklindeki denenceye dair bulgulara göre, öğrencilerin cinsiyetleri duygusal istismar ve fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir farka yol açmamıştır. Araştırmamızın ikinci denencesine ait bu sonuçla denencemiz kısmen reddedilmiştir. Denencemizi kısmen reddeden bu bulgulara Kalkan'ın (2010: 245) çalışmasında da rastlanmıştır; ilgili araştırmacının çalışmasında da duygusal istismar açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

İkinci denencenin bir diğer bulgusuna göre; öğrencilerin cinsiyetlerine göre soruna yönelme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu sonuca göre kız öğrencilerin soruna yönelme becerileri erkek öğrencilerden daha yüksek düzeydedir.

Literatür incelendiğinde bu araştırmanın sonuçlarını destekleyen bulgular görülmektedir. Örneğin; D'Estree & Babbitt, 1998; Keashly, 1994 (Akt.: Cenkseven ve Vural, 2006: 51) problem çözme becerileri açısından kız ve erkeklerin farklılaştıklarını göstermektedir. Bu araştırmalara göre, kızlar akranları ile yaşadıkları problemleri, ilişkilerini bozacak bir tehdit olarak algılamakta ve problemi çözme konusunda ısrarcı davranmaktadırlar; erkekler ise akranları ile yaşadıkları problemleri ilişkilerini zedeleyecek bir tehdit olarak algılamamakta ve problemi çözme konusunda geriye çekilmektedirler. Ferah (2000: 11) tarafından problem çözme beceri algısında kızlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuş; kız öğrencilerin problemlerinin çözümüne daha sistemli yaklaştıkları saptanmıştır. Ülger'in (2003: u) araştırmasında cinsiyet değişkenine göre problem çözme ölçeği toplam puanlarında kadınlar lehine anlamlı bir

farklılaşma tespit edilmiştir. Böylece birçok çalışmada, kadınların sorun çözme becerisinin erkeklerden daha iyi olduğu ortaya konulmuştur. Nitekim, Düzakın (2004: 85) ve Danışık'ın (2005: 68) çalışmalarında da, kız öğrencilerin problem çözme becerilerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Cenkseven ve Vural (2006: 51) yaptıkları araştırmada ergenlerin problem çözme becerilerinin kız ve erkek olmalarına göre farklılaştığı sonucuna ulaşmış; erkek ergenlerin kızlara göre problem çözme becerileri açısından kendilerini daha olumsuz algıladıkları görülmüştür. Rehber (2007: ii) tarafından kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre hem empatik eğilim düzeylerinin hem de problem çözme davranış düzeylerinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Gündoğdu (2010: 59) erkek öğrencilerin problem çözme konusunda kendilerini kız öğrencilere oranla daha yetersiz algıladıklarını saptamıştır. Kalkan (2010: 245) tarafından kızların soruna yönelme düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu saptanmıştır.

Literatür incelendiğinde bazı araştırma bulgularında, cinsiyete göre sorun çözme ile ilgili farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Akalın'ın (2009: 86) araştırmasında, okul yöneticisinin erkek ve kadın olması durumuna göre sorun çözme becerisi düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı; yine, Saygılı'nın (2000: 41) araştırmasında farklı cinsiyette olmanın problem çözme becerilerini etkilemediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bazı araştırmalar ise sorun çözme becerisinin erkekler lehine anlamlı olduğunu göstermiştir. Örneğin; Koray ve Azar (2008: 125) ve Korkut (2002: 179) erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre problem çözme becerileri açısından daha başarılı olduklarını bulmuşlardır. Ancak bu konudaki çalışmaların ekseriyeti kızların problem çözme becerilerinin daha iyi olduğu şeklindedir.

Ülkemizdeki kültürel değerler değişmeye başlamakla birlikte hala erkek çocuklarının kız çocuklarına göre ön planda tutulduğu bilinmektedir. Bu durum da kız çocuklarının daha fazla sorunla karşılaşmasına sebep olmaktadır. Kız çocuğu karşılaştığı sorunlarla tek başına baş etmeye çalışmaktadır ve bu nedenle kızların mücadele ruhlarının daha fazla gelişmiş olması beklenmektedir. Bu durum onların problemle yüz yüze kaldıklarında daha fazla veriyi işleme ve daha uygun çözümler bulmalarını güdüleyebilmektedir. Kızların problem çözerken soruna yönelme eğilimlerinin

erkeklerden daha yüksek olmasına ilişkin yukarıda sıralanan araştırma bulgularına bir destek de bizim çalışmamızdan gelmiştir.

3. Araştırmada kurulan “Cinsiyete göre affedicilik alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık vardır” şeklindeki denenceye ilişkin bulgulara bakıldığında, öğrencilerin cinsiyetlerine göre kendini ve başkasını affetme puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yani erkek ve kız öğrenciler bir hata durumunda kendilerini ve başkalarını affetme kararında benzer özellikler sergileyebilmektedirler. Üçüncü denencenin bir diğer bulgusuna göre öğrencilerin durumu affetme puanları arasında cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuca göre kız öğrencilerin durumu affetme düzeyleri erkek öğrencilerden daha yüksektir. Shackelford, Buss ve Bennett (2002: 299) tarafından yapılan çalışma da bu sonucu destekler niteliktedir. Shackelford, Buss ve Bennett (2002: 299) erkeklerin cinsel aldatılmayı kadınlara göre daha zor affettiklerini ve ilişkiyi bitirdiklerini bulmuşlardır.

Literatür incelendiğinde cinsiyete göre affetme ile ilgili farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar bulunmaktadır. Ancak, bu araştırmalarda kendini, başkasını ve durumu affetme alt boyutları ele alınmamış ve genel olarak affetme üzerinden gidilmiştir. Yine de bu bulgular da araştırmamızın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Toussaint ve Webb (2005: 673) araştırmalarında kadın ve erkeklerin affetme konusunda farklılık göstermedikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Bu sonuçtan farklı olarak; Worthington, Sandage ve Berry (2000: 241) araştırmalarında kadınların erkeklere göre daha fazla affettiği bulgusuna ulaşmıştır. Exline ve arkadaşları da (2004: 898) yaptıkları çalışmada kadınların erkeklerden daha affedici olduğunu ortaya koymuştur.

Gerek çocukluk yıllarına gerek yetişkinlik yıllarına bakıldığında kadınların daha kabullenici olması gerektiğine dair düşünce ve inançların devam ettiği bilinmektedir. Yaşamın ilk yıllarından itibaren erkeklerin daha çok kin ve intikam duymalarına yol açan savaş, dövüş gibi oyunlarla yetiştirildikleri ve en temel oyuncaklarının da silahlar oldukları görülmektedir. Kızlar ise daima bebekleri ile oynayan, erkeklere göre daha uyumlu olan ve belki de daha az sorun çıkardığı düşünülen çocuklar olmuşlardır. Yaşamın bu erken dönemlerinden itibaren kızlardan hep daha hassas, duygusal ve nazik olmaları, çok fazla itiraz etmemeleri -ödülleri ve olumlu pekiştiricilerin de desteği ile beklenmiştir. Bu türden toplumsal cinsiyete dayalı yetiştirmeler, kızların durumu

kabullenmelerine yol açmış olabilir ve bu süreç kızlarda kendilerine zarar veren durumları anlayışla karşılamalarına, yani affetmelerine kaynaklık etmiş olabilir.

4. Araştırmada kurulan “Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi öğrenim görülen üniversiteye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir” denencesine ait bulguya bakıldığında; öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversiteye göre duygusal istismar ve fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu da öğrencilerin okudukları üniversiteler farklı olsa da duygusal ve fiziksel istismara bakış açılarının benzer olduğunu düşündürmektedir.

Bu denence için elde edilen bir diğer bulguya göre, öğrencilerin soruna yönelme puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu sonuca göre, Kadir Has Üniversitesi Öğrencilerinin soruna yönelme becerileri İstanbul, Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin soruna yönelme becerilerinden anlamlı olarak daha düşük düzeydedir.

Literatür incelendiğinde birden çok üniversitede yapılmış ve öğrencilerin sorun çözme becerilerinin karşılaştırılmış olduğu herhangi bir araştırmaya ya da bununla ilgili bir literatür bilgisine ulaşılamamıştır. Bu araştırmada üç devlet üniversitesi iki de vakıf üniversitesi üzerinde inceleme yapılmıştır. Bulgulara bakıldığında özellikle İstanbul Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme düzeylerinin birbirlerine en yakın düzeyde ve yüksek puanlı olduğu tespit edilmiştir. Diğer iki vakıf üniversitesi olan Kültür Üniversitesi ve Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin ise puanlarının birbirine yakın olduğu, en düşük puanın ise Kadir Has Üniversitesi öğrencilerine ait olduğu görülmüştür. Bir sorunu çözebilme becerisinin o sorunla karşılaşmayla ilişkili olduğu düşünüldüğünde, devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin daha fazla soruna yönelmesi, devlet üniversitesinde okuyan öğrencilerin gerek okul ile ilgili gerek konaklama ile ilgili standartlarının vakıf üniversitelerinde okuyan öğrencilerin standartlarından daha zor olması ve böylelikle devlet üniversitesi öğrencilerinin daha fazla sorunla karşı karşıya kalmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Romantik ilişkilerde soruna yönelme, aslında başka alanlardaki sorun çözme becerilerinin bu ilişkilere olumlu biçimde transfer edilmesinden kaynaklanabilir. Bu bulgu, devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin özel üniversitelerde okuyan öğrencilere göre aslında bir romantik ilişkiye daha fazla

“bağımlı/mahkum” olmaları nedeniyle, kendileri için önemli olarak gördükleri bu ilişkiyi daha fazla sahiplenmeleri yüzünden ilişkiye daha özenli davranma eğilimlerine de bağlanabilir.

5. “Öğrenim görülen üniversiteye göre affedicilik anlamlı bir farklılık göstermektedir” biçiminde kurulan denenceye dair bulgularda; öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversiteye göre affedicilik puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin affediciliği Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin affediciliğinden anlamlı düzeyde daha düşüktür.

Sonuçlara bakıldığında affetme düzeyi en yüksek olan üniversite öğrencilerinin devlet üniversitelerinde okuyan öğrenciler olduğu görülmektedir. Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin affetme düzeyinin ise en düşük olduğu özellikle de Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinden anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Bir önceki denencede devlet üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin soruna yönelmeyi daha iyi başardıkları da göz önüne alındığında; belki de, sorun çözmeyi beceren katılımcıların aslında yaptıkları hataları telafi edebileceklerine ilişkin gizli bir zihinsel varsayım geliştirmiş olabilecekleri ve bu nedenle hatalarını affetme konusunda daha başarılı olabilecekleri de düşünülebilir. Literatüre bakıldığında bu sonucu karşılaştırabileceğimiz herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak burada affediciliğin felsefi kaynağına inmek gerekebilir. Affediciliğin temelini birçok dini inanç içinde yer aldığı bilinmektedir. Dini öğretilerin çoğunda da kadercilik ve itaat kavramları önemli yer teşkil etmektedir. Kadercilik, itaatkarlık gibi kavramlar ise sosyo-ekonomik düzeyi daha düşük olan kesimlerde ve özellikle de kırsal kesimde diğer yerlere göre daha çok sergilenen davranışlardır. Devlet üniversitesi öğrencilerinin vakıf üniversitesi öğrencilerine göre daha düşük sosyo-ekonomik koşullar altında yetiştiği düşünüldüğünde bu öğrencilerin olumsuz koşullara karşı daha fazla kaderci davrandığı ve kabullenmişlik hissi ile beraber daha kolay affedebilmiş olacakları düşünülebilir.

6. Araştırmada kurulan “Romantik ilişkilerde fiziksel istismar, duygusal istismar ve soruna yönelme becerisi algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık göstermektedir” şeklindeki denenceye ilişkin bulgu, öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre duygusal istismar, fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir

farklılık olmadığını ortaya koyarken; soruna yönelme puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bulgular gerek alt sosyo-ekonomik düzeyde, gerek orta veya üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alma ile ne fiziksel istismar puanlarının ne de duygusal istismar puanlarının arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir. Böylece denencemizin bu kısmı reddedilmiştir.

Soruna yönelme puanları arasındaki farklılık alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunmanın soruna yönelme biçimini etkilediğini göstermiştir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin soruna yönelme becerilerinin orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydekilere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde bu araştırmanın sonuçlarını destekleyen ve kısmen destekleyen bulgular gözlenmektedir. Çakıcı (2006: 92) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin sosyo-ekonomik açıdan daha iyi düzeyde olan ailelere göre problem çözme işlevlerinin daha sağlıklı olduğu ortaya çıkmıştır. Kasap (1997: 111) tarafından yapılan araştırmanın bulgularına göre; problem çözme başarısı, sosyo-ekonomik seviyeye göre farklılık göstermektedir. Üst sosyo-ekonomik düzey öğrencileri, bu konuda daha başarılıdır. Terzi (2000: II) tarafından yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara göre; üst sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algıları, alt ve orta sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algılarından; orta sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algıları alt sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algılarından yüksek bulunmuştur.

Burada verilen bulgulara göre değerlendirildiğinde; alt sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilerin sorunlarla karşılaştıklarındaki imkanlarının diğer sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerden daha düşük olabileceği düşünülebilir. Bu durum da onları sorunlar karşısında bir adım geride tutabilir. Birey bu durumda soruna olumlu yönelim gösterme fırsatını yakalayamayarak daha çok rastgele bir yol sergileyerek çözümlere ulaşmaya çalışabilecektir. Ayrıca alt sosyo ekonomik düzeyden gelen kişilerin yetişkin modelleri (ebeveynleri), bir sorunla karşılaştıklarında şiddet yanlısı çözümler üretmeye daha meyilli olduklarından, ilk çocukluk çağlarından itibaren bu modellerle büyüyen kişilerin soruna yönelmekten ziyade başka davranışlar geliştirme eğilimlerini güçlendirmiş olabilir.

7. “Algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre affedicilik anlamlı bir farklılık göstermektedir” biçiminde kurgulanan denenceye ait bulguya göre, öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre affedicilik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Literatür incelendiğinde sosyo-ekonomik düzey ve affedicilik ile ilgili bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Ancak; affetme, ahlaklı ya da erdemli olmanın bir göstergesi olarak kabul edilebilmektedir (Alpay, 2009: 5). Bu sebeple alt, orta ya da üst sosyo-ekonomik düzey içerisinde affetmeye karşı benzer tutumların var olduğu düşünülebilir. Yine affediciliğin bir kişilik özelliği olduğu, bireye iyi geldiği gibi özellikler de düşünüldüğünde bireylerin yaşamlarında affetme kavramına yönelik algılarında içinde buldukları sosyo-ekonomik düzeyin etkisinin bulunmaması söz konusu olabilir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuç

Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, inceleme konusu yapılan değişkenlere göre aşağıda sıralanan sonuçlar elde edilmiştir:

1. Öğrencilerin duygusal istismar puanları ile başkasını affetme puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Duygusal istismar ile kendini affetme, durumu affetme ve affetme toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Fiziksel istismar ile affetme toplam puanları ve kendini, durumu ve başkalarını affetme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Soruna yönelme ile affetme toplam puanları ve kendini ve durumu affetme puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanırken; başkasını affetme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
2. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre duygusal istismar ve fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Soruna yönelme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kız öğrencilerin soruna yönelme becerileri erkek öğrencilerden daha yüksek düzeydedir.
3. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre kendini ve başkasını affetme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Durumu affetme puanları arasında cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kız öğrencilerin durumu affetme düzeyleri erkek öğrencilerden daha yüksektir.
4. Öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversiteye göre duygusal istismar ve fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Öğrencilerin soruna yönelme puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Kadir Has Üniversitesi Öğrencilerinin soruna yönelme becerileri İstanbul, Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin soruna yönelme becerilerinden anlamlı olarak daha düşük düzeydedir.

5. Öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversiteye göre affedicilik puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin affediciliği Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin affediciliğinden anlamlı düzeyde daha düşüktür.

6. Öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre duygusal istismar, fiziksel istismar puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre öğrencilerin soruna yönelme puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Kendini alt sosyo-ekonomik düzeyde algılayan öğrencilerin diğer gruplara göre en düşük soruna yönelme becerisine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7. Öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre affedicilik puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

6.2 Öneriler

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin romantik ilişkide sorun çözme becerileri ile affedici özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bulgular ışığında şu öneriler getirilebilir:

1. Romantik ilişkilerde sorun çözme biçimi olarak istismara ilişkin puan ortalamaları hala yüksektir ve bu durum ergen romantik ilişkilerini sorunlu hale getirmektedir. Tüm beceriler gibi ergenlerin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerileri de geliştirilebilecek bir beceri olduğundan okullardaki rehberlik çalışmalarında ergen romantik ilişkilerinde sorun çözme becerisi kazandırmak ve ilişkide istismarı önlemek adına etkinlikler planlanabilir.

2. Affetmenin psikolojik sağlığa iyi geldiği, affetme ile soruna yönelme arasında anlamlı bir ilişkinin saptandığı göz önüne alındığında, ergenlerin affedici özelliklerini artırmaya yönelik programlar oluşturulabilir ve bu yine okul rehberlik birimlerinin üstlenebileceği bir hizmet olarak okul rehberlik programlarının kapsamına alınabilir.

3. Bu araştırmada, sosyo-ekonomik düzey düştükçe soruna yönelmenin azaldığı bulunmuş ve bu durum bu kişilerin yetişkin modellerinin sorunla karşılaştıkları durumlarda onların soruna yönelmemek yerine istismara başvurmuş olabileceklerine

bağlanmıştır. Ebeveynlerin sorun çözme biçimleriyle ergenlerin sorun çözme biçimlerini karşılaştıran araştırmalar aracılığı ile bu durum sınanabilir.

4. Farklı üniversitelerde okuma ile romantik ilişkilerde sorun çözme biçimleri arasında farklar oluşmuş; devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin soruna yönelmelerinin daha yüksek olduğu bulunmuş ve bu bulgu, devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin erken zamandan itibaren pek çok sorunla karşılaşmaları nedeniyle daha fazla sorun çözme becerisi geliştirmiş olabileceğine bağlanmıştır. Keza bu durum da yeni araştırmalarla sınanabilir.

5. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerde sorun çözme becerileri ve affedicilikleri sınırlı sayıda değişken ile incelenmiştir. Gelecekteki çalışmalarda, romantik ilişkilerde sorun çözme ve affedicilikleri farklı değişkenlerle (aşk biçimleri, ilişki doyumu, bağlanma, kıskançlık, yalnızlık, depresyon, benlik saygısı, empati) birlikte ele alınabilir.

6. Ergenlerin romantik ilişkisindeki sorun çözme ve affetme biçimleri ile yetişkinlerin romantik ilişkilerindeki sorun çözme ve affetme biçimlerinin karşılaştırılabileceği bir çalışma yapılabilir.

7. Araştırma flört eden ya da sözlü, nişanlı kişiler üzerinde yapılmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalar evli çiftler üzerinde ya da flört edenler ile evli olanlardan her iki çiftin de araştırmaya katılacağı bir örneklem üzerinde yapılabilir. Çünkü hem kendi içerisinde partnerler arasında hem de evli çiftler ile diğer çiftler arasında affetme ve sorun çözme ile ilgili özellikler farklılık gösterebilir. Bu tür bir araştırma ile de karşılaştırmalı bilgiler edinilir ve çiftler arasındaki benzerlik ve farklılıklara da kolaylıkla ulaşılabilir. Literatürde bu konu ile ilgili fazla araştırma olmaması bu konuyu önemli hale getirmektedir.

8. Üniversite PDR Merkezlerine sıkça başvurma nedenlerinden biri olan romantik ilişkide yaşanan güçlükler olduğu düşünülerek PDR Merkezleri tarafından öğrencilerin

Romantik İlişkilerinde Yaşadıkları Sorunlar ve Affetme Güçlükleri ile ilgili grup oturumları yapılabilir.

9. Evlilik öncesi dönemdeki çiftler için affetme becerisini geliştirmeye dönük programlar ile romantik ilişkide sorun çözme becerisini geliştirmeye dönük programlar hazırlanarak bu programlar çiftler için zorunlu hale getirilerek sağlıklı evlilik ilişkilerinin oluşturulmasında çiftlere yardımcı olunabilir.

10. Bu araştırma üniversitede öğrenim gören hazırlık ve 1.sınıf öğrencileri ile sınırlıdır. Gelecek araştırmacılar üniversite öğrencileri ile üniversiteye devam etmeyen gençler arasında farklılıklar olabileceği düşüncesinden yola çıkarak üniversiteye devam etmeyen gençler ile benzer araştırmalar yapabilirler.

KAYNAKÇA

ACKARD, Diann M., NEUMARK-SZTÄNER, Dianne, HANNAN, Peter. 2003. "Dating Violence Among a Nationally Representative Sample of Adolescent Girls and Boys: Associations With Behavioral and Mental Health", **J Gend Specif Med**, 6/3, ss. 39-48.

AKALIN, İsa, "Ortaöğretim Kurumları Yöneticilerinin İş Tatminleri ve Sorun Çözme Becerileri: İstanbul/ Eyüp İlçesi Örneği", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009)

AKHTAR, Salman. 2002. "Forgiveness: Origins, Dynamics, Psychopatology, and Technical Relevance". **Psychoanalytic Quarterly**, 71/2, ss. 175 – 212.

AKL, Marianne, MULLET, Etienne. 2010. "Forgivingness: Relationships With Conceptualizations of Divine Forgiveness and Childhood Memories". **The International Journal for the Psychology of Religion**, 20/3, ss.187–200.

AKPINAR, Şenay, "Şizofrenik Hastalara Uygulanan Sorun Çözme Becerilerini Geliştirme Programının Yaşam Kalitesi ve Sosyal İşlevsellik Düzeylerine Etkisi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2008)

ALPAY, Aslı, "Yakın İlişkilerde Bağışlama: Bağışlamanın; Bağlanma, Benlik Saygısı, Empati ve Kıskançlık Değişkenleri Yönünden İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009)

ATAK, Hasan, TAŞTAN, Nuray. 2012. "Romantik İlişkiler ve Aşk". **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 4/4, ss. 520-546.

AYDIN, Oktay, İŞMEN, Esra. 1996. “Duygusal İstismarın Liseli Ergenlerin Kendini Kabul Seviyelerine Etkisi”. **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 8, ss. 127-134.

AYDOĞDU, İbrahim, “*Romantik İlişkilerin Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2010)

AZİZOĞLU, Murat, “*Lise Ergenlerinde Duygusal İstismarın Başarıya Etkisi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009)

BAHADIR, Şengül, “*Romantik İlişkilerde Bağlanma Stilleri, Çatışma Çözme Stratejileri ve Olumsuz Duygudurumunu Düzenleme Arasındaki İlişki*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006)

BALLESTER, Sandrine, SASTRE, Muñoz M.T., MULLET, Etienne. 2009. “Forgiveness and Lay Conceptualizations of Forgiveness”. **Personality and Individual Differences**, 47/6, ss. 605–609.

BARBER, Louise, MALTBY, John, MACASKILL, Ann. 2005. “Angry Memories and Thoughts of Revenge: The Relationship Between Forgiveness and Anger Rumination”. **Personality and Individual Differences**, 39, ss. 253-262.

BARUTÇU, Funda, “*Romantik İlişkilerin Bitiminde Yaşanan Ayrılığa Uyum: Ayrılığa Karar Verme Durumu, Ayrılık Nedenlerinin Netliği, Şu Andaki İlişki Durumu, Algılanan Sosyal Destek*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009)

BASIM, Nejat H., ÇETİN, Fatih., MEYDAN, Cem Harun. 2009. “Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kontrol Odağının Rolü”. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21, ss. 57-69.

BASSETT, Rodney L., BASSETT, Kelly M., LLOYD, Matthew W., JOHNSON, Jason L. 2006. "Seeking Forgiveness: Considering The Role of Moral Emotions". **Journal of Psychology and Theology**, 34/2, ss. 111-124.

BERRY, Jack W. Et al. 2005. "Forgiveness, Vengeful Rumination, and Affective Traits". **Journal of Personality**, 73/1, ss. 183–226.

BERRY, Jack W. ve WORTHINGTON, Everett L. 2001. "Forgiveness, Relationship Quality, Stress While Imagining Relationship Events and Physical and Mental Health". **Journal of Counseling Psychology**, 48/4, ss. 447-455.

BERSCHEID, Ellen., PEPLAU, Letitia Anne, 1983. **Emotion. In Close Relationships**, New York: W. H. Freeman.

BEŞİKÇİ, Ezgi, "*Romantik İlişkiye Bağlanımı Yordayan Değişkenler: Algılanan Çocuk Yetiştirme Stilleri, Anababa Onayı ve Psikolojik Tepkisellik*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008)

BEŞTAV, Gülşah, "*Romantik İlişki Doyumu ile Cinsiyet, Bağlanma Stilleri, Rasyonel Olmayan İnançlar ve Aşka İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

BİLECEN, Nur, "*Yakın İlişkilerde Stres ve Stresle Başa Çıkma: Yatırım Modeline Göre Bir İnceleme*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

BİLGİN, Nuri, 1995, **Sosyal Psikolojiye Giriş**, İzmir: İzmir Kitaplığı Yayınları.

BLACK, Katherina A. 2000. "Gender Differences in Adolescents' Behaviour During Conflict Resolution Tasks with Best Friends", **Adolescence**, 35/139, ss. 499-512.

BOON, Susan D., SULSKY, Lorne M. 1997. "Attributions of Blame and Forgiveness in Romantic Relationships: A Policy-Capturing Study". **Journal of Social Behavior and Personality**, 12/1, ss. 19-44.

BOWLBY, John, AINSWORTH, Mary, 1992. "The Origins of Attachment Theory". **Developmental Psychology**, 28, ss. 759-775.

BOWLBY, John, 2013, **Bağlanma**. (çev.) SOYLU, Tuğrul Veli. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 480.

BRENDGEN, Mara, Et al. 2002. "Same Sex Peer Relations and Romantic Relationships During Early Adolescence: Interactive Links to Emotional Behavioral and Academic Adjustment". **Merrill-Palmer Quarterly**, 48/1, ss.77-103.

BROWN, Ryan P. ve PHILLIPS, April. 2005. "Letting Bygones Be Bygones: Further Evidence for the Validity of the Tendency to Forgive Scale". **Personality and Individual Differences**, 38, ss. 627-638.

BROWN, Ryan P., 2003, "Measuring Individual Differences in the Tendency to Forgive: Construct Validity and Links With Depression", **Personality and Social Psychology Bulletin**, 29 <http://psp.sagepub.com/content/29/6/759> (19.07.2013), ss. 759-771.

BROWN, Ryan P. 2004. "Vengeance is Mine: Narcissism, Vengeance and the Tendency to Forgive". **Journal of Research in Personality**, 38, ss. 576-584.

BUGAY, Aslı, DEMİR, Ayhan. 2011. "Hataya İlişkin Özelliklerin Başkalarını Affetmeyi Yordaması". **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 4/35, ss.8-17.

BUGAY, Aslı, DEMİR, Ayhan. 2010. "A Turkish Version of Heartland Forgiveness Scale". **Procedia Social and Behavioral Sciences**, 5, ss. 1927-1931.

BUGAY, Aslı, “*Kendini Affetmeyi Yordayan Sosyobilişsel, Duygusal ve Davranışsal Faktörlerin İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010)

BUGAY, Aslı, DEMİR, Ayhan. 2012. “Affetme Arttırılabilir mi?: Affetmeyi Geliştirme Grubu”. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 4/37, ss. 96-106.

BURNETTE, Jeni L., DAVIS ,Don , E., GREEN, Jeffrey D., WORTHINGTON Everett L., BRADFIELD, Erin. 2009. “Insecure Attachment and Depressive symptoms: The Mediating Role of Rumination, Empathy and Forgiveness”. **Personality and Individual Differences**, 46/3, ss.276–280.

BUSS, David M., 1992, “Manipulation in Close Relationships : Five Personality Factors in Interactional Context” , **Journal of Personality**, 60/2, ss. 477-499.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, 2011, **Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı**, 13. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

BÜYÜKPAPUŞCU, Hanife, “*Ergenlikte Romantik İlişkiler: İnternetin Rolü*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011)

BÜYÜKŞAHİN Ayda, “*Yakın İlişki Kuran ve Kuramayan Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Sosyal Psikolojik Etkenler Yönünden Karşılaştırılması*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001)

BÜYÜKŞAHİN, Ayda, “*Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006)

BÜYÜKŞAHİN ÇEVİK, Gülşen, “*Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

CACIOPPO, John, HAWKLEY, Louise, ERNST, John, BURLESON, Mary, BERNTSON, Gary, NOURIANI, Bitu, SPIEGEL, David. 2006. “Loneliness Within a Nomological Net: An Evolutionary Perspective”. **Journal of Research in Personality**, 40, ss. 1054-1085.

CARDI, Michelle, MILICH, Richard, HARRIS, Monica J., KEARNS, Evan. 2007. “Self-Esteem Moderates The Response to Forgiveness Instructions Among Women With a History of Victimization”. **Journal of Research in Personality**, 41, ss. 804–819.

CARLSON, Wendy, ROSE, Amanda J. 2007. “The Role of Reciprocity in Romantic Relationships in Middle Childhood and Early Adolescence”. **Merrill-Palmer Quarterly**, 53/2, ss. 262–290.

CENKSEVEN, Fulya, VURAL Ruken. 2006. “Ergenlerin Düşünme Gereksinimi ve Cinsiyetlerine Göre Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması”. **Eurasian Journal of Educational Research**, 25, ss.45-53.

CHAPPELL, Kelly D., DAVIS, Keith E. 1998. “Attachment, Partner Choice, and Perception of Romantic Partners: An Experimental Test of the Attachment-Security Hypothesis”. **Personal Relationships**, 5, ss. 327-342.

CHEN, Henian, Et al. 2006. “Predicting Conflict within Romantic Relationships During the Transition to Adulthood”. **Personal Relationships**, 13, ss. 411–427.

CLOSE, SM. 2005. “Dating violence prevention in middle school and high school youth”. **Journal Child Adolesc Psychiatr Nurs**, 18, ss. 2-9.

COLLINS, W.Andrew. 2003. "More Than Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence". **Journal of Research on Adolescent**, 13/1, ss. 1-24.

CONNOLLY, Jennifer, CRAIG, Wendy, GOLDBERG, Adele, PEPLER, Debra. 2004. "Mixed-Gender Groups, Dating and Romantic Relationships in Early Adolescence". **Journal of Research on Adolescence**, 14/2, 185-207.

CONNOLLY, Jennifer, KONARSKI, Roman. 1994. "Peer Self-Concept in Adolescence: Analysis of Factor Structure and of Associations With Peer Experience". **Journal of Research on Adolescence**, 4/3, ss. 385-403.

CONNOLLY, Jennifer, FURMAN, Wyndol, KONARSKI, Roman. 2000. "The Role of Peers in the Emergence of Heterosexual Romantic Relationships in Adolescence". **Child Development**, 71/5, ss. 1395–1408.

COYLE, Catherine T., ENRIGHT, Robert D. 1997. "Forgiveness Intervention With Postabortion Men". **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 65/6, ss. 1042-1046.

CRAMER, Duncan. 2000. "Relationship Satisfaction and Conflict Style in Romantic Relationships". **The Journal of Psychology**, 134/3, ss. 337-341.

CRAMER, Duncan. 2002. "Relationship Satisfaction and Conflict Over Minor and Major Issues in Romantic Relationships. **The Journal of Psychology**, 136/1, ss. 75-81.

CREASY, Gary. 2002. "Associations Between Working Models of Attachment and Conflict Management Behavior in Romantic Couples. **Journal of Counseling Psychology**, 49/3, ss. 365-375.

ÇAKICI, Serap, "Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006)

ÇANAKÇI, Melek, “*The Relationship Between Dating and Self-Esteem*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000)

ÇARDAK, Mehmet, “*Affedicilik Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Affetme Eğilimi, Belirsizliğe Tahammülsüzlük, Psikolojik İyi Oluş, Sürekli Kaygı ve Öfke Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2012)

ÇEÇEN, A.Rezan. 2007. “Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet ve Yaşam Doyum Düzeylerine Göre Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi”. **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 3/2, ss. 180-190.

ÇETİN, Fatih, “*Kişilerarası İlişkilerde Kendilik Algısı, Kontrol Odağı ve Kişilik Yapısının Çatışma Çözme Yaklaşımları Üzerine Etkileri: Uygulamalı Bir Araştırma*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2008)

ÇIRAKOĞLU, Okan Cem, “*Kontrol Odağının ve Eleştirel Düşünmenin Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerindeki Doyumsuzlukları Ele Alış Biçimleri Üzerindeki Rolü*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006)

ÇIRAKOĞLU, Okan Cem, TEZER, Esin. 2010. ”Kontrol Odağı ve Eleştirel Düşünmenin Üniversite Öğrencilerinin İlişki Doyumsuzluklarına Verdikleri Tepkiler Üzerindeki Yordayıcı Rolü”. **Türk Psikoloji Yazıları**, 13/26, ss. 29-41.

DADDIS, Christopher, RANDOLPH, Danielle. 2010. “Dating and Disclosure: Adolescent Management of Information Regarding Romantic Involvement”. **Journal of Adolescence**, 33/2, ss. 309-320.

DANIŞIK D., Nevim, “*Ergenlerin Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzları ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005)

DEBORD, Jeffrey, ROMANS, John S .C., KRIESHOK, Thomas. 1996. “Predicting Dyadic Adjustment From General and Relationship-Specific Beliefs”. **Journal of Psychology**, 130/3, ss. 263-280.

DEMİR, Ayhan, TEZER, Esin. 1995. “Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Depresyon ve Yalnızlık Düzeylerine Etkisi”. **3 P Dergisi**, 3/4, ss. 243-248.

DEMİR, Ö. Nilüfer, BARAN, G. Aylın, ULUSOY, Demet. 2005. “Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları İle İlişkileri Ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme”. **Bilig**, 32, ss. 82-108.

DEMİRTAŞ ÇELEN, Selda, “*Cinsiyet, İlişki Durumu, Romantik İlişki Doyumu ve Kariyer Seçimlerine Bağlılığın Son Sınıf Üniversite Öğrencilerinde Öznel İyi Oluşun Boyutları Üzerindeki Rolü*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010)

DIBLASIO, Frederick A. 2000. “Decision-Based Forgiveness Treatment in Cases of Marital Infidelity”. **Psychotherapy**, 37/2, ss. 149-158.

DURAN, Şenol, “*Evlilik Öncesi İlişki Geliştirme Programının Romantik İlişkiler Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri, Çatışma İletişim Tarzları ve İlişki İstikrarları Üzerine Etkisinin İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010)

DÜZAKIN, Sibel, “*Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2004)

D'ZURILLA, Thomas J., CHANG, Edward C., SANNA, Lawrence J. 2004. **Social Problem Solving**. American Publisher Assn.

ENRIGHT, Robert D., ve ark. 1992. "Forgiveness: A Developmental View". **Journal of Moral Education**, 21/2, ss. 99–114.

ENRIGHT, Robert D. 1996. "Counseling Within the Forgiveness Triad: On Forgiving, Receiving Forgiveness, and Self–Forgiveness". **Counseling and Values**, 40/2, ss. 107–127.

Enright, Robert D., GASSIN, Elizabeth, WU, Ching. 1992. "Forgiveness: A developmental view." **Journal of Moral Education**, 21, ss. 99-114.

ERDEN-İMAMOĞLU, Seval. 2009. **Kişilerarası İlişkiler**. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

ERIKSON, Erick H., 1968, **Identity : Youth and Crisis**. New York : Norton.

ERICKSON, Mary, GITTELMAN, Michael, DOWD, Denise. 2010. "Risk Factor for Dating Violence Among Adolescent Females Presenting to the Pediatric Emergency Department". **J Trauma**, 69/4, ss 227-232.

ERSANLI, Kurtman, KALKAN, Melek. 2008. **Evlilik İlişkilerini Geliştirme**. Ankara: Nobel Yayınevi.

ERYAVUZ, Ayşe, "Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Üzerindeki Etkileri", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006)

ERYILMAZ, Ali, ATAK, Hasan. 2009. "Ready or Not? Markers of Starting Romantic Intimacy at Emerging Adulthood: Turkish Experience". **World Academy of Science, Engineering and Technology**, 33, ss. 1090-1097

ESKİN, Mehmet, 2009, **Sorun Çözme Terapisi**. Ankara: HYB Basım Yayın.

ESKİN, Mehmet, ERTEKİN, Kamil, HARLAK, Hacer, DEREBOY, Çiğdem. 2008. "Lise Öğrencisi Ergenlerde Depresyonun Yaygınlığı ve İlişkili Olduğu Etmenler". **Türk Psikiyatri Dergisi**, 19/4, ss. 382-389.

EXLINE, Julie Juola, BAUMEISTER, Roy F., BUSHMAN, Brad J., CAMPBELL, W.Keith, & FINKEL, Eli J. 2004. "Too Proud to Let Go: Narsissistic Entitlement as a Barrier to Forgiveness". **Journal of Personality and Social Psychology**, 87/6, ss.894-912.

FAYYAZ, Fatemeh, BESHARAT, Mohammad Ali. 2011. "Comparison of Forgiveness in Clinical Depressed, Non-Clinical Depressed and Normal People". **Procedia Social and Behavioral Sciences**, 30, ss. 89-93.

FEHR, Ryan, GELFAND, Michele J. 2010. "When Apologies Work: How Matching Apology Components to Victims' Self-Construals Facilitates Forgiveness". **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 113/1, ss. 37-50.

FEIRING, Candice. 1996. "Concepts of Romance in 15-Year-Old Adolescents". **Journal of Research on Adolescence**, 6/2, ss. 181-200.

FELDMAN, Shirley S., GOWEN, L. Kris. 1998. "Conflict Negotiation Tactics in Romantic Relationships in High School Students". **Journal of Youth and Adolescence**, 27/6, ss. 691-717

FERAH, Defne, "*Kara Harp Okulu Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Algılamalarının ve Problem Çözme Yaklaşım Biçimlerinin Cinsiyet, Sınıf, Akademik Başarı ve Liderlik Yapma Açısından İncelenmesi*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000)

FINCHAM, Frank D., BEACH, Steven R. H. 2002. "Forgiveness in Marriage: Implications for Psychological Aggression and Constructive Communication". **Personal Relationships**, 9, ss. 239-251.

FINCHAM, Frank D., HALL, Julie H., BEACH, Steven R.H. 2006. "Forgiveness in Marriage: Current Status and Future Directions". **Family Relations**, 55/4, ss. 415-427.

FINCHAM, Frank D. 2000. "The Kiss of the Porcupines: From Attributing Responsibility to Forgiving". **Personal Relationships**, 7/1,ss. 1-23.

FINCHAM, Frank D., PALEARI Giorgia F., REGALIA, Camillo. 2002. "Forgiveness in Marriage: The Role of Relationship Quality, Attributions, and Empathy". **Personal Relationships**, 9/1, ss. 27-37.

FITZGIBBONS, Richard P. 1986. "The Cognitive and Emotive Uses of Forgiveness in the Treatment of Anger". **Psychotherapy**, 23/4, ss. 629-633.

FLANAGAN, Kelly S., HOEK V. Kristin K., RANTER, Jennifer M., REICH, Holly A. 2012. "The Potential of Forgiveness as a Response for Coping With Negative Peer Experiences". **Journal of Adolescence**, 35, ss. 1215–1223

FOSHEE, Vangie ve ark. 2007. "Typologies of Adolescent Dating Violence". **Journal of Interpersonal Violence**, 22/5, ss. 498-519.

FREEDMAN, Suzanne, KNUPP, Amy. 2003. " The Impact of Forgiveness on Adolescent Adjustment to Parental Divorce". **Journal of Divorce and Remarriage**, 39,1-2, ss. 135-165.

FURMAN, Wyndol, WEHNER, Elizabeth. 1997. "Adolescent Romantic Relationships: A Developmental Perspective". **New Directions For Child Development**, 78, ss. 21-36.

FURMAN, Wyndol. 2002. "The Emerging Field of Adolescent Romantic Relationship". **Current Directions in Psychological Science**, 11/5,ss. 177-180.

FURMAN, Wyndol, BROWN, Bradford B., FEIRING, Candice. 1999. **The Development of Romantic Relationships in Adolescence**. NY: Cambridge University Press.

FURMAN, Wyndol, SCHAFFER, Laura. 2003. The Role of Romantic Relationships in Adolescent Development. In FLORSHEIM, Paul. (Eds.). **Adolescent Romantic Relations and Sexual Behavior: Theory, Research, and Practical Implications**. Mahwah, NJ: Erlbaum.

FURMAN, Wyndol, SHOMAKER, Lauren, B. 2008. "Patterns of Interaction in Adolescent Romantic Relationships: Distinct Features and Links to Other Close Relationships". **Journal of Adolescence**, 31/6, ss. 771-788.

GABLE, Shelly L., HAIDT, Jonathan. 2005. "What (and why) is Positive Psychology?". **Review of General Psychology**, 9/2, ss. 103-110.

GAUCHE, Mélanie, MULLET, Etienne. 2005. "Do We Worgive Physical Aggression in the Same Way That We Forgive Psychological Aggression?". **Aggressive Behavior**, 31, ss. 559-570.

GIORDANO, Peggy C., LONGMORE, Monica A., MANNING, Wendy D. 2006. "Gender and the Meanings of the Adolescent Romantic Relationships: A Focus on Boys". **American Sociological Review**, 71, ss. 260-287.

GILANI, Nighat. 2001. "Conflict Management Styles of Adolescents in Mother-Daughter Relationship Belonging to Individualistic and Collectivistic Cultures". **Pakistan Journal of Psychological Research**, 16/1-2, ss. 1-18.

GOLDBERG, Elkhonon, 2001, **The Executive Brain: Frontal Lobes and The Civilized Mind**. New York: Oxford University Press.

GOLDFARB, Justin, "*The emergence, expression and integration of forgiveness: A psychodynamic exploration and case study*", (Unpublished doctoral dissertation, Alliant International University, San Diego, 2005)

GOLDSTEİN, Susan B. 1999. "Construction and Validation of a Conflict Communication Scale". **Journal of Applied Social Psychology**, 29/9, ss. 1803-1832.

GORDON, Kristina C., BAUCOM, Donald H. 2003. "Forgiveness and Marriage: Preliminary Support for a Measure Based on a Model of Recovery From a Marital Betrayal". **The American Journal of Family Therapy**, 31, ss. 179-199.

GOSWICK, Ruth Ann, JONES, Warren H. 1981. "Loneliness, Self Concept and Adjustment". **Journal of Psychology**, 107, ss. 237-240.

GRAY, John, 1992, **Men are from Mars and Women are from Venus: A practical guide for improving communication and getting what you want in your relationship**. New York: Harper Collins.

GROVER, L. Rachel, NANGLE, Douglas W. , SERWIK Agnieszka, ZEFF, Karen R. 2007. "Girl Friend, Boy Friend, Girl Friend, Boy Friend: Broadening Our Understanding of Heterosocial Competence". **Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology**, 36/4,ss. 491-502.

GÜÇLÜ, Nezahat. 2003. "Lise Müdürlerinin Problem Çözme Becerileri". **Milli Eğitim Dergisi**, 160, ss. 272-300.

GÜLDEN, Çiğdem, "*Ergenlerin Romantik İlişkilerini Başlatma, Sürdürme ve Bitirme Nedenlerinin İncelenmesi*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011)

GÜNDOĞDU, Zeynep, "*Bursa İl Merkezindeki Anadolu Liseleri, Kız Meslek Liseleri ve Genel Liselere Devam eden 9. ve 12. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Eğilimleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2010)

GÜNER, İlkay, “Çatışma Çözme Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Ve Problem Çözme Becerileri Üzerine Etkisi”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

HALL, Julie H., FINCHAM, Frank D. 2005. “Self-Forgiveness: The Stepchild of Forgiveness Research”. **Journal of Social and Clinical Psychology**, 24/5,ss.621-637.

HALL, Julie H., FINCHAM, Frank D. 2008. “The Temporal Course of Self-Forgiveness”. **Journal of Social and Clinical Psychology**, 27/2, 174-202.

HAMAMCI, Zeynep, DURAN, Şenol. 2010. “Evlilik Öncesi İlişki Geliştirme Programının Romantik İlişkiler Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri ve Çatışma İletişim Tarzları Üzerine Etkisinin İncelenmesi”. **Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi**, 8/4, ss. 87-99.

HARGRAVE, Terry D., SELLS, James N. 1997. “The Development of a Forgiveness Scale”. **Journal of Marital and Family Therapy**, 23/1, 41-62.

HAUGEN, Peter T., WELSH, Deborah P. ve MCNULTY, James K. 2008. “Empathic Accuracy and Adolescent Romantic Relationships”. **Journal of Adolescence**, 31/6, ss. 709-727.

HAZAN, Cindy, SHAVER, Phillip. 1990. “Love and work: an attachment-theoretical perspective”. **Journal of Personality and Social Psychology**, 59/2, ss. 270-280.

HAZAN, Cindy, SHAVER, Phillip. 1994. “Deeper Into Attachment Theory”. **Psychological Inquiry**, 5/1, ss. 68-79

HEATHER, A.Bouchev, FURMAN, Wyndol. 2001. Adolescent Romantic Experiences. In: ADAMS, R. Gerald, BERZONSKY, Michael (Editör). **The Blackwell Handbook of Adolescence**, Blackwell Publishers, Oxford.

HELVACI KÜÇÜK, Funda, “*Romantik İlişkilerde Sorun Çözme ve Sosyal İlginin Aşka İlişkin Tutumlarla İlişkisi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2012)

HEPPNER, P.Paul, KRAUSKOPF, Charles J. 1987. “An Information-Processing Approach to Personal Problem Solving”. **The Counseling Psychologist**, 15/3, ss. 371-447.

HİSLİ ŞAHİN, Nesrin, BASIM, H. Nejat, ÇETİN, Fatih. 2009. “Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kendilik Algısı ve Kontrol Odağı”. **Türk Psikiyatri Dergisi**, 20/2, ss. 153-163.

HODGSON, Lisa, K., WERTHEİM Eleanor, H. 2007. “Does Good Emotion Management Aid Forgiveness? Multiple Dimensions of Empathy, Emotion Management and Forgiveness Self and Others”. **Journal of Social and Personal Relationships**, 24/6, 931-949.

HOJAT, Mohammadreza. 1982. “Loneliness as a Function of Selected Personality”. **Journal of Clinical Psychology**, 38/1, ss. 137-141.

HOJJAT, Mahzad. 2000. “Sex Differences and Perceptions of Conflict in Romantic Relationships”. **Journal of Social and Personal Relationships**, 17/4-5, ss. 598-617.

HOPE, Donald. 1987. “The Healing Paradox of Forgiveness”. **Psychotherapy**, 24/2, ss. 240-244.

HORTAÇSU, Nuran, 1997, **İnsan İlişkileri**. Ankara: İmge Kitabevi.

HOVARDAOĞLU, Selim. 1996. “Sosyal Mübadele: Evlilikle İlgili Değerlendirmelere Etkisi”. **Türk Psikoloji Dergisi**, 11, ss. 12-24.

HORWITZ, Leonard. 2003. "The Capacity to Forgive: Intrapsychic and Developmental Perspectives". **Journal of the American Psychoanalytic Associations**, 53/2, ss. 486-511.

HOWARD, Donna E, BECK Kenneth, KERR Melissa H., SHATTUCK, Teresa.2005. "Psychosocial Correlates of Dating Violence Victimization Among Latino Youth". **Adolescence**, 40/158, ss. 319-331.

HOWARD, Donna E, WANG, Min Qi, YAN, Fang. 2007. "Psychosocial Factors Associated With Reports of Physical Dating Violence Among U.S. Adolescent Females". **Adolescence**, 42/166, ss. 311-324.

HOWARD, Donna E, WANG, Min Qi. 2003. "Risk Profiles of Adolescent Girls Who Were Victims of Dating Violence". **Adolescence**, 38/149, ss. 1-14.

HOWARD, Donna E, WANG, Min Qi. 2005. "Psychosocial Correlates of U.S. Adolescents Who Report a History of Forced Sexual Intercourse". **Journal of Adolescent Health**, 36/5, ss. 372-379.

Human Development Study Group. 1991. "Five Points on the Construct of Forgiveness Within Psychotherapy". **Psychotherapy**, 28/3,ss. 493-496.

JACINTO, George A. 2007. "Caregivers Negotiating Self Forgiveness After the Death of Care-Recipients Diagnosed With Alzheimer's Disease". **Dissertation Abstracts International**, 68/5, ss. 1-14.

KACHADOURIAN, Lorig K., FINCHAM, Frank, DAVILA, Joanne. 2005. "Attitudinal Ambivalence, Rumination and Forgiveness of Partner Transgressions in Marriage". **Personality and Social Psychology Bulletin**, 31/3, ss. 334-342.

KACHADOURIAN, Lorig K., FINCHAM, Frank, DAVILA, Joanne. 2004. "The Tendency to Forgive in Dating and Married Couples: The Role of Attachment and Relationship Satisfaction". **Personal Relationships**, 11, ss.373-393.

KALKAN, Melek. 2008. "Do Psychological Birth Order Positions Predict Future Time Orientation in Romantic relationships?". **Interpersona: An International Journal on Personal Relationships**, 2/1, ss. 89-101.

KALKAN, Melek. 2008 "Ergenler İçin Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeğinin Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirliği". **Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi**,15/3, ss. 131-138.

KALKAN, Melek. 2010. "Ergen romantik ilişkilerinde duygusal istismar, fiziksel istismar ve soruna yönelmeye Adlerian bir bakış: Sosyal ilgi". **Anatolian Journal of Psychiatry**,11, ss. 242-247.

KARREMANS, Johan C., ve ark. 2003. "When Forgiving Enhances Psychological Well-Being: The Role of Interpersonal Commitment". **Journal of Personality and Social Psychology**, 84/5, ss. 1011-1026.

KARREMANS, Johan C., VAN LANGE, Paul A.M. 2004. "Back to Caring After Being Hurt: The Role of Forgiveness". **European Journal of Social psychology**, 34, ss. 207-227.

KARS, Özcan, 1996, **Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları**. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

KASAP, Zehra, "İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Problem Çözme Başarısı ile Problem Çözme Tutumu Arasındaki İlişki", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 1997)

KASATURA, İlkay, 1998, **Kişilik ve Özgüven**. İstanbul: Evrim Yayınevi.

KAYGUSUZ, Canani. 2013. "Irrational Beliefs and Abuse in University Students' Romantic Relations". **Eurasian Journal of Educational Research**,51, ss. 141-156.

KEARNS, Jill N., FINCHAM, Frank D. 2005. "Victims and Perpetrator Accounts of Interpersonal Transgressions: Self-Serving or Relationship-Serving Biases?". **Personality and Social Psychology**, 31/3, ss. 321-333.

KELLEY, Harold H., et al, "The Emerging Science Of Relationships" , **Close Relationships**, BERSCHEID, Ellen ve PEPLAU, Letitia Anne. (Eds.), New York: W. H. Freeman and Company, 1983, ss. 1-19.

KILINÇER, Ahmet Selçuk, "*Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerinde Algıladıkları İstismar*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012)

KIRBY, Jennifer, BAUCOM, Donald, PETERMAN Michael. 2005. " An Investigation of Unmet Intimacy Needs In Marital Relationships". **Journal Marital Family Therapy**, 31/4, ss. 313-325.

KORAY, Özlem, AZAR, Ali. 2008. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Problem Çözme ve Mantıksal Düşünme Becerilerinin Cinsiyet ve Seçilen Alan Açısından İncelenmesi". **Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, 16/1, ss. 125-136.

KORKUT, Fidan. 2002. "Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri". **Hacettepe Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, 22, ss. 177-184.

KÖSTERELİOĞLU A., Meltem, "*Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

KÜÇÜK, Leyla, “*Diyaliz Hastalarına Uygulanan Sorun Çözme Eğitiminin Anksiyete Depresyon ve Başetme Biçimlerine Etkisi*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2006)

KÜÇÜKARSLAN, Müzeyyen, ”*Mersin Üniversitesi Öğrencilerinin Romantik İlişkilere Yönelik İnançlarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Romantik İlişki Yaşama Durumu Değişkenlerine Göre İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011)

LAWLER, Kathleen A., ve ark. 2005. “The Unique Effects of Forgiveness on Health: An Exploration of Pathways”. **Journal of Behavioral Medicine**, 28/2, ss. 157-167.

LE, Benjamin, AGNEW, Christopher R. 2003. “Commitment and Its Theorized Determinants: A Meta- Analysis of the Investment Model”. **Personal Relationships**, 10, ss. 37-57.

LERNER, Harriet G., 1994, **Dans Eden Benlikler**. (Çev.) PINAR, Süheyla. Ankara: İmge Yayınevi.

LEUNISSEN,Joost M., CREMER, David D., REINDERS FOLMER ,Christopher P.2012. “An Instrumental Perspective on Apologizing in Bargaining: The Importance of Forgiveness to Apologize”. **Journal of Economic Psychology**, 33, ss. 215–222.

LICHTER, Erika L., MCCLOSKEY, Laura A. 2004. “The Effects of Childhood Exposure to Marital Violence on Adolescent Gender-Role Beliefs and Dating Violence”. **Psychol of Women Quarterly**, 28, ss. 344-357.

MALIK, Shaista, SORENSON, Susan, ANESHENSEL, Carol. 1997. “ Community and Dating Violence Among Adolescents: Perpetration and Victimization”. **Journal of Adolescent Health**, 21/5, ss. 291-302.

MALTBY, John, MACASKILL, Ann, DAY, Liza. 2001. "Failure to Forgive Self and Others: A Replication Between Forgiveness, Personality, Social Desirability and General Health". **Personality and Individual Differences**, 30, ss. 881-885.

MALTBY, John, DAY, Liza, BARBER, Louise. 2005. "Forgiveness and Happiness. The Differing Context of Forgiveness Using The Distinction Between Hedonic and Eudodinic Happiness". **Journal of Happiness Studies**, 6, ss.1-13.

MALTBY, John, DAY, Liza, BARBER, Louise. 2004. "Forgiveness and Mental Health Variables: Interpreting the Relationship Using an Adaptational-Continuum Model of Personality and Coping". **Personality and Individual Differences**, 37, ss. 1629-1641.

MAUGER, Paul A., ve ark. 1992. "The Measurement of Forgiveness: Preliminary Research". **Journal of Psychology and Christianity**, 11/2, ss. 170-180.

MCCULLOUGH, Michael E., FINCHAM, Frank D. ve TSANG, Jo Ann. 2003. "Forgiveness, Forbearance, and Time: The Temporal Unfolding of Transgression-Related Interpersonal Motivations". **Journal of Personality and Social Psychology**, 84/3, ss. 540-557.

MCCULLOUGH, Michael E., WITVLIET, Charlotte V.. 2002. The Psychology of Forgiveness. In SNYDER, Charles R., LOPEZ, Shane J.(Eds.), **Handbook of positive psychology** (pp.446-458). New York: Oxford University Press.

MCCULLOUGH, Michael E., PARGAMENT, Kenneth I., THORESEN, Carl E.. 2000. **Forgiveness: Theory, Research, and Practice**. New York: Guilford.

MCCULLOUGH, Michael E., WORTHINGTON, Everett L., RACHAL, Kenneth C. 1997. "Interpersonal Forgiving in Close Relationships". **Journal of Personality and Social Psychology**, 73/2, 321-336.

MCCULLOUGH, Michael E. 2000. "Forgiveness as Human Strength: Theory, Measurement, and Links to Well-Being". **Journal of Social and Clinical Psychology**, 19/1, ss. 43-55.

MCCULLOUGH, Michael E., ve ark. 1998. "Interpersonal Forgiving in Close Relationships: II. Theoretical Elaboration and Measurement". **Journal of Personality and Social Psychology**, 75/6, ss. 1586-1603.

MCKAY, Kevin M., HILL, Melanie S., FREEDMAN, Suzanne R. ENRIGHT, Robert D. 2007. "Towards a Feminist Empowerment Model OF Forgiveness Psychotherapy". **Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training**, 44/1, ss. 14-29.

NETO, Felix, MULLET, Etienne. 2004. "Personality, Self-esteem, and Self-construal Correlates of Forgiveness". **European Journal of Personality**, 18, ss. 15-30.

NORTH, Joanna. 1987. "Wrongdoing and Forgiveness". **Philosophy**, 62/242, ss. 499-508.

ODACI, Hatice, "*Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yalnızlık, Benlik Saygısı ve Yakın İlişkiler Kurabilme Düzeylerinin ve Bu Düzeyler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994)

OHBUCHI, Ken-ichi, KAMEDA, Masuyo, AGARIE, Nariyuki. 1989. "Apology as Aggression Control: Its Role in Mediating Appraisal of and Response to Harm". **Journal of Personality and Social Psychology**, 56/2, ss.219-227.

O'KEEFFE, Nona K., BROCKOPP, Karen, CHEW, Esther .1986. "Teen Dating Violence". **Social Work**, 31/6, ss. 465-468.

O'KEEFFE, Maura. 1997. "Predictors of Dating Violence Among High School Students". **Journal of Interpersonal Violence**, 12/4, ss 546-568.

O'KEEFFE, Maura, TREISTER, Laura. 1998. "Victims of Dating Violence Among High School Students". **Violence Against Women**, 4/2, ss. 195-223.

ORATHINKAL, Jose, VANSTEENWEGEN, Alfons, BURGGRAEVE, Roger. 2008. "Are Demographics Important For Forgiveness?". **The Family Journal: Counselling and Therapy for Couples and Families**, 16/1, ss. 20-27.

OVERBEEK, Geertjan, HA, Thao, SCHOLTE, Ron, KEMP, Raymond, ENGELS, Rutger. 2007. "Brief Report: Intimacy, Passion and Commitment in Romantic Relationships. Validation of a "Triangular Love Scale" for Adolescents". **Journal of Adolescence**, 30/3, ss. 523-528.

ÖĞÜLMÜŞ, Selahaddin, 2001, **Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi**. Ankara: NobelYayın Dağıtım.

ÖNER, Bengi. 2000. "Relationship Satisfaction and Dating Experience: Factors Affecting Future Time Orientation in Relationships With the Opposite Sex". **The Journal of Psychology**, 134/5, ss. 527-536.

ÖZABACI, Nilüfer, 2004, Evlilik Öncesi İlişkiler, **Evlilik Okulu**, YAVUZER, Haluk (Ed.),İstanbul: Remzi Yayınevi, ss.39-53.

ÖZCAN, Celale T., "*Kişilerarası Sorun Çözme Eğitiminin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklardaki Karşı Gelme Belirtileri Üzerine Etkileri*", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Askeri Tıp Fakültesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2007)

ÖZEN, Yener, GÜLAÇTI, Fikret. 2010 "Duyuşsal Alan Öğrenilerinden Sevgi ve Sevgi Kuramları (Sevgiye Dair Söylenceler)". **ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 1/2, ss.135-149.

ÖZGÜN, Serkan, “*The Predictors of the Trumatic Effect of Extramarital Infidelity on Married Women: Coping Strategies, Resources and Forgiveness*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010)

ÖZTEP, Cemre, “*Duygusal İstismar Algılayan ve Algılamayan Ergenlerin Kaygı Düzeyleri ve Denetim Odaklarının Karşılaştırılması*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010)

PALEARİ, F.Giorgia, REGALIA, Camillo, FİNCHAM, Frank D. 2005. “Marital Quality, Forgiveness, Empathy and Rumination: A Longitudinal Analysis”. **Personality and Social Psychology**, 31/3, ss. 368-378.

PELUCCHI,Sara, PALEARİ,Giorgia F., REGALİA,Camillo, FİNCHAM, Frank. 2013. “Self-Forgiveness in Romantic Relationships: It Matters to Both of Us”. **Journal of Family Psychology**, ss. 1-9 doi: 10.1037/a0032897

PETTİJOHN II, Terry F., NAPLES, Ginny M., MCDERMOTT, Lauren A. 2010. “Gender, College Year and Romantic Relationship Status Differences in Embarrassment and Self Attitudes of College Students”. **Individual Differences Research**, 8/3, ss. 164-170.

PİAGET, Jean, 1932, **The moral judgment of the child**. London: The Free Pres.

PORTER, Judy, WILLİAMS, Laverne McQuiller. 2011. “Intimate Violence Among Underrepresented Groups on a College Campus”. **Journal of Interpersonal Violence**, 26, ss. 3210-3224.

RAIFORD, Jerris L., WINGOOD, Gina, DICLEMENTE, Ralph. 2007. “Prevalence, Incidence, and Predictors of Dating Violence: A Longitudinal Study of African American Female Adolescents.” **Journal of Women’s Health**, 16/6, ss. 822-832.

REED, Gayle L., ENRIGHT, Robert D. 2006. "The Effects of Forgiveness Therapy on Depression, Anxiety, and Posttraumatic Stress for Women After Spousal Emotional Abuse". **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 74/5, ss. 920-929.

REGAN, Pamela C., JOSHI, Anupama. 2003. "Ideal Partner Preferences Among Adolescents". **Social Behaviour and Personality**, 31/1, ss. 13-20.

REHBER, Elife, "*İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

RİPLEY, Jennifer S., WORTHINGTON, Everett L. 2002. "Hope-Focused and Forgiveness-Based Group Interventions to Promote Marital Enrichment". **Journal of Counseling and Development**, 80 /4, ss. 452-463.

RİZZO, Christie J., DALEY, Shannon E., GUNDERSON, Brent H. 2006. "Interpersonal Sensitivity, Romantic Stress, and the Prediction of Depression: A Study of Inner-City, Minority Adolescent Girls". **Journal of Youth Adolescence**, 35/3, ss. 469-478.

ROOK, Karen. 1984. "Promoting Social Bonding: Strategies for Helping the Lonely and Socially Isolated". **American Psychologist**, 39/12, ss. 1389-1407.

ROTTER, Joseph C. 2001. "Letting Go: Forgiveness in Counseling". **The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families**, 9/2, ss. 174-177.

RUSBULT, Caryl, XIMENA Arriaga, 1997, **Interdependence Theory**. (Ed.), DUCK, Steve, England: John Wiley & Sons Ltd.

RUSBULT, Caryl. 1980. "Commitment and Satisfaction in Romantic Associations: a Test of the Investment Model". **Journal of Experimental Social Psychology**, 16, ss. 172-186.

RYE, Mark S., ve ark. 2005. "Can Group Interventions Facilitate Forgiveness of an Ex-spouse? A Randomized Clinical Trial". **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 73/5, ss. 880-892.

SAKARYA, Sevda, "Alkolik Babaların Yetişkin Çocukları: Psikolojik Sağlıkları, Kendi ve Annelerinin Stresle Başa Çıkma ve Yakın İlişki Kurma Tarzları", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008)

SARI, Tuğba, "Üniversite Öğrencilerinde Romantik İlişkilerle İlgili Akılcı Olmayan İnançlar, Bağlanma Boyutları ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkiler", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008)

SASTRE, Maria Teresa M., ve ark. 2005. "Forgivingness and the Paranoid Personality Style". **Personality and Individual Differences**, 38, ss. 765-772.

SAYAR, Kemal, 2008, **Merhamet: Kalbe Dönüş İçin Son Çağrı**. 2.Baskı. İstanbul: Timaş Yayınevi.

SAYGILI, Halis, "Problem Çözme Becerisi İle Sosyal ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000)

SAYIL, Melike, UÇANOK, Zehra, GÜRE, Ayşen. 2002. "Erken Ergenlik Döneminde Duygusal Gereksinimler, Aile ile Çatışma Alanları ve Benlik Kavramı: Betimsel Bir İnceleme". **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, 9/3, ss.155-166.

SCHARF, Miri, MAYSELESS, Ofra. 2008. "Late Adolescent Girls' Relationships With Parents and Romantic Partner: The Distinct Role of Mothers and Fathers". **Journal of Adolescence**, 31, ss. 837-855.

SCHILL, Thomas, TOVES, Carmen, RAMANAIAH, Nerella. 1981. "UCLA Loneliness Scale and Effects of Stress". **Psychological Reports**, 49, ss. 257-258.

SCOBIE, E.D., SCOBIE, G.E.W. 1998. "Damaging events: The Perceived Need for Forgiveness". **Journal of the Theory of Social Behaviour**, 28/4, ss. 373-401.

SEATON,Cherrise L., BEAUMONT,Sherry L. 2013. "Exploring the Links Between Identity Styles and Forgiveness in University Students". **Canadian Journal of Behavioural Science / Revue canadienne des sciences du comportement**, No Pagination Specified. doi:10.1037/a0032009.

SHACKELFORD, Todd K., BUSS, David M., BENNETT, Kevin. 2002. "Forgiveness or Breakup: Sex Differences in Responses to a Partner's Infidelity". **Cognition and Emotion**, 16/2, ss. 299-307.

SHULMAN, Shmuel, SCHARF, Miri. 2000. " Adolescent Romantic Behaviors and Perceptions: Age and Gender-Related Differences, and Links With Family and Peer Relationships". **Journal of Research On Adolescence**,10/1, ss. 99-118.

SHULMAN, Shmuel, KNAFO, Danielle. 1997. "Balancing Closeness and Individuality in Adolescent Close Relationships". **International Journal of Behavioral Development**, 21/4, ss. 687-702.

SILVERMAN Jay G. ve ark. 2001. "Dating Violence Against Adolescent Girls and Associated Substance Use, Unhealthy Weight Control, Sexual Risk Behavior, Pregnancy, and Suicidality". **The Journal of the American Medical Association**, 286/5 ss. 372- 379.

SIPPOLA, Lorrie K., BUCHANAN, Carie M., KEHOE, Sabrina. 2007. "Correlates of False Self in Adolescent Romantic Relationships". **Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology**, 36/4, ss. 515-521.

SMITH, Hall, WHITE Jacquelyn, HOLLAND Lindsay. 2003. “A longitudinal perspective on dating violence among adolescent and college-age women”. **Am J Pub Health**, 93/7, ss. 1104-1109.

SORENSEN, Sarah, 2007, **Adolescent Romantic Relationships**, New York: ACT for Youth Center of Excellence Research Facts and Findings.

SPRECHER, Susan, TORO-MORN, Maura. 2002. “A Study of Men and Women From Different Sides of Earth to Determine if Men are From Mars and Women are From Venus in Their Beliefs About Love and Romantic Relationships”. **Sex Roles**, 46,5/6, ss. 131-147.

STACKERT, Richelle A. ve BURSİK, Krisanne. 2003. “Why I Unsatisfied? Adult Attachment Style, Gendered Irrational Relationship Beliefs, and Young Adult Romantic Relationship Satisfaction”. **Personality and Individual Differences**, 34/8, ss. 1419-1429.

STERNBERG, Robert J. 1986. “A Triangular Theory of Love”. **Psychological Review**, 93/2, ss. 119–135.

SULLIVAN, Harry, Stack, 1953, **The Interpersonal Theory of Psychiatry**. New York: Norton.

ŞİMŞEK, Sinem, “*Ergenlerde Davranış Problemlerinin Anne-Babadan ve Öğretmenlerden Algılanan Duygusal İstismar Açısından İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010)

TAYLAN, Sabahat, “*Heppner’in Problem Çözme Envanterinin Uyarılma, Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990)

TAYSİ, Ebru, “*İkili İlişkilerde Bağışlama: İlişki Kalitesi ve Yüklemelerin Rolü*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

TEMPLE, Jeff, FREEMAN, Daniel. 2011. “Dating Violence and Substance Use Among Ethnically Diverse Adolescents”. **Journal of Interpersonal Violence**, 26/4, ss. 701-718.

TERZİ, Şerife, “*İlköğretim Okulu Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Kişilerarası Problem Çözme Becerileri Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2000)

THİBAUT, John W., KELLEY, Harold H., 1959, **Social Psychology of Groups**. New York: Wiley.

THOMPSON, Laura Yamhure, ve ark. 2005. “Dispositional Forgiveness of Self, Others, and Situations”. **Journal of Personality**, 73/2, ss. 313-359.

TOSUNTAŞ-KARAKUŞ, Fatma, “*Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar ile Sosyal Beceri Arasındaki İlişki*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006)

TOUSSAINT, Loren L., Et al. 2001. “Forgiveness and Health: Age Differences in a U.S. Probability Sample”. **Journal of Adult Development**, 8/4, ss. 249-257.

TOUSSAINT, Loren, WEBB, Jon R. 2005. “Gender Differences in the Relationship Between Empathy and Forgiveness”. **Journal of Social Psychology**, 145/6, ss. 673-685.

TRACY, Jessica L., SHAVER, Phillip R., ALBINO, Austin W., COOPER, M.Lynne. 2003. Attachment Styles and Adolescent Sexuality. FLORSHEIM, Paul (Eds.), **Adolescent Romance and Sexual Behavior: Theory, Research, and Practical Implications** (137-159). Mahway, NJ: Lawrence Erlbaum.

TSANG,Jo-Ann, MCCULLOUGH, Michael E., FINCHAM, Frank D. 2006. “The Longitudinal Association Between Forgiveness and Relationship Closeness and Commitment”. **Journal of Social and Clinical Psychology**, 25/4, ss. 448-472.

TSE, Wai S., YIP, T.H.J. 2008. “Relationship Among Dispositional Forgiveness of Others, Interpersonal Adjustment and Psychological Well-Being: Implication for Interpersonal Theory of Depression”. **Personality and Individual Differences**, 46, ss.365-368.

TURAN, Ahmet Fırat, “*Üniversite Öğrencilerinin İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalarını Yordamada Yalnızlık, Benlik Saygısı, Yaş, Cinsiyet ve Romantik İlişki Yaşama Durumunun Rolü*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2010)

TUTAREL-KIŞLAK, Şennur, ÇAVUŞOĞLU, Şeyma. 2006. “Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimleri, Yüklemeler ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler”. **Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi**, 8/3, ss. 61-69.

ÜLGER, Özlem Evren, “*Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerilerinin Liderlik Davranışlarıyla İlişkisi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003)

ÜNLÜ, Sezen, 2004, **Sosyal Psikoloji**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi web-ofset.

VARAN, Azmi. 2004. “Ebeveyn ve Eş Kabul-Reddi Arasındaki İlişki: Tarih Tekerrür mü Ediyor?”, <http://www.azmivaran.com/arastirma/ekar-kurami-arastirmalari/ebeveyn-ve-es-kabul-reddi-arasindaki-iliski> (21.09.2013), ss.414-426.

VEZINA, Depline-Collin, HEBERT, Martine, MONSEAU, Helene, BLAIS, Martin, FERNET, Mylene. 2006. “Self Concept and Dating Violence in 220 Adolescent Girls in the Child Protective System”. **Child and Youth Care Forum**, 35/4, ss. 319-326.

WALKER, Donald F., GORSUCH, Richard L. 2002. "Forgiveness Within the Big Five Personality Model". **Personality and Individual Differences**, 32, ss. 1127-1137.

WEBB, Jon R., DULA, Chris S., BREWER, Ken. 2012. "Forgiveness and Aggression Among College Students". **Journal of Spirituality in Mental Health**, 14, ss. 38–58.

WILLIAMS, David. 1988. "Gender Marriage and Psychological Well-Being", **Journal of Family**, 9/4, ss. 452-468.

WITVLIET, Charlotte vanOyen, ve ark. 2001. "Granting Forgiveness or Harboring Grudges: Implications for Emotion, Physiology, and Health". **Psychological Science**, 12/2, ss. 117-123.

WITVLIET, Charlotte vanOyen., LUDWIG, Thomas E., BAUER, David. 2002. "Please Forgive Me: Transgressors' Emotions and Physiology During Imagery of Seeking Forgiveness and Victim Responses". **Journal of Psychology and Christianity**, 21/3, ss. 219-233.

WOODYATT, Lydia, WENZEL, Michael. 2013. "Self-Forgiveness and Restoration of An Offender Following An Interpersonal Transgression". **Journal of Social and Clinical Psychology**, 32/ 2, ss. 225-259.

WORTHINGTON, Everett. L. Jr., 1998, **Dimensions of forgiveness: Psychological Research and Theological Perspectives**, Philadelphia: Templeton Foundation Press.

WORTHINGTON, Everett L. 1998. "An Empathy-Humility-Commitment Model of Forgiveness Applied Within Family Dyads". **Journal of Family Therapy**, 20/1, ss. 59-76.

WORTHINGTON, Everett L., WADE, Nathaniel G. 1999. "The Psychology of Unforgiveness and Forgiveness and Implications for Clinical Practice". **Journal of Social and Clinical Psychology**, 18/4, ss.385-418.

WORTHINGTON, Everett L., & DIBLASIO, Frederick A. 1990. "Promoting Mutual Forgiveness Within the Fractured Relationship". **Psychotherapy**, 27/2, ss. 219-223.

WORTHINGTON, Everett L., Lin, Yin, Ho, Man Yee. 2012. "Adapting An Evidence-Based Intervention to REACH Forgiveness for Different Religions and Spiritualities". **Asian Journal of Psychiatry**, 5, ss.183–185

WORTHINGTON, Everett L., DAVIS, Don, HOOK, Joshua, HILL, Peter. 2013. "Research on Religion/Spirituality and Forgiveness: A Meta-Analytic Review". **Psychology of Religion and Spirituality**, 10, ss. 1-9.

WORTHINGTON, Everett L., SANDAGE, Steven J., BERRY, Jack W., 2000, Group interventions to promote forgiveness: What researchers and clinicians ought to know. In Michael E. MCCULLOUGH, Kenneth I. PARGAMENT, Carl E. THORESEN (Eds.), **Forgiveness: Theory, research, and practice** (pp. 228-254). New York: Guilford.

YALÇIN, Sevgi, "*Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar ile Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

YILDIRIM, Asiye, "*Bağlanma Stilleri ile Bağışlama Arasındaki İlişkide Sorumluluk Yüklemelerinin Aracı Rolü*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009)

YILDIZ, Armağan, "*Ebeveynin Problem Çözme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Deneysel Bir Çalışma*", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003)

YILMAZ, Aysun, "*Romantik İlişkilerde Rakibin Değerlendirilmesinin Hata Yönetimi ve Sosyal Karşılaştırma Kuramları Açısından İncelenmesi*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011)

YOUNGER, Jarred W., PIFERI, Rachel L., JOBE, Rebecca L., LAWLER, Kathleen A. 2004. "Dimensions of Forgiveness: The Views of Laypersons". **Journal of Social and Personal Relationships**, 21/6, ss. 837-855.

YSSELDYK, Renate, MATHESON, Kimberly, ANISMAN, Hymie. 2007. "Rumination: Bridging A Gap Between Forgivingness, Vengefulness, and Psychological Health". **Personality and Individual Differences**, 42, ss. 1573-1584.

YÜCALAN, Özgül Bike, "Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerinin Bazı Değişkenler ve Baskın Ben Durumları (TA) Açısından İncelenmesi", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007)

ZECHMEISTER, Jeanne S., ROMERO, Catherine. 2002. "Victim and Offender Accounts of Interpersonal Conflict: Autobiographical Narratives of Forgiveness and Unforgiveness". **Journal of Personality and Social Psychology**, 82/4, ss. 675-686.

EKLER

EK-1

KİŞİSEL BİLGİLER FORMU

1.Cinsiyetiniz :

a)Kız b)Erkek

2. Öğrenim gördüğünüz üniversite

3.Öğrenim gördüğünüz bölüm.....

4.Yaşınız

5.Eğer bir romantik ilişkiniz varsa romantik ilişki türünüz hangisidir?

a)Flört/Sevgili b)Söz-Nişan

6.Romantik ilişki içerisinde olduğunuz kişi ile ne kadar süredir birliktesiniz?

a)Bir yıldan az b)1 -3 yıl c) 4 ve üstü

7. Yaşamınız boyunca size şiddet uygulandı mı?

a)Hayır b) Bazen c) Sıklıkla

8. Ailenizde şiddete tanık oldunuz mu?

a)Hayır b) Bazen c) Sıklıkla

9.Sizin ve çevrenizdeki diğer kişilerin ailelerinin içinde buldukları ekonomik-kültürel durumlarını ve sosyal statülerini göz önüne aldığınızda kendinizi hangi sosyo-ekonomik düzeyde algılıyorsunuz?

a)Alt b) Orta c) Üst

10. Anne ve babanızı düşündüğünüzde onların size karşı tutumunu, (akranlarınızın ailelerini de düşünerek) genel olarak nasıl algılıyorsunuz?

a) Demokratik b) Otoriter c) İlgisiz

11. Kardeşlerinizin romantik ilişkileri var mı?

a) Var b) Bilmiyorum c) Yok

12. Erkek ya da kız olmanız romantik ilişkinizi gizli ya da açık yaşamanızda bir etken midir?

a) Evet b) Hayır c) Bilmiyorum

13. Romantik ilişkinizden aileniz haberdar olursa bu ilişkinizi nasıl etkiler.

a) İlişkim daha iyiye gider b) Bir şey fark etmez c) İlişkim kötüye gider d) İlişkim biter

EK-2

HEARTLAND AFFETME ÖLÇEĞİ

Hayatımız boyunca, kendi davranışlarımız, başkalarının davranışları veya kontrolümüz dışındaki durumlar nedeniyle olumsuz olaylar yaşayabiliriz. Bu olumsuz yaşantıların ardından belli bir zaman geçtikten sonra, kendimiz, diğer insanlar veya yaşanan durumlar hakkında olumsuz duygu veya düşüncelerimiz olabilir. Bu tür olumsuz olaylara genel olarak nasıl tepki verdiğinizi düşününüz ve aşağıda verilen her ifadenin yanına, tarif edilen olumsuz duruma genellikle nasıl tepki verdiğinizi ifade eden sayıyı (aşağıdaki 7'li değerlendirme ölçeğine göre) yazınız. Vereceğiniz yanıtlarda doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen yanıtlarınızda olabildiğince dürüst ve samimi olunuz. Yardımlarınız için çok teşekkür ederim. -Zeynep TÜRKÖĞLU-

1	2	3	4	5	6	7
Beni hiç		Beni pek		Beni biraz		Beni tamamen
yansıtıyor		yansıtıyor		yansıtıyor		yansıtıyor

___ İşleri berbat ettiğimde önce kötü hissetmeme rağmen zamanla kendimi rahatlatabilirim.

___ Yaptığım olumsuz şeyler için kendime kin tutarım.

___ Yaptığım kötü şeylerden öğrendiklerim onlarla baş etmemde bana yardımcı olur.

___ İşleri berbat ettiğimde, kendimi kabul etmek benim için gerçekten çok zordur.

___ Yaptığım hatalara, zamanla daha anlayışlı olurum.

___ Hissettiğim, düşündüğüm, söylediğim ya da yaptığım olumsuz şeyler için kendimi eleştirmeyi durduramam.

___ Yaptığının yanlış olduğunu düşündüğüm kişiyi cezalandırmayı sürdürürüm.

___ Beni incitenlere karşı zamanla daha anlayışlı olurum.

___ Beni incitenlere karşı katı olmaya devam ederim.

___ Başkaları bana geçmişte zarar vermiş de olsa, eninde sonunda onları iyi insanlar olarak görebilirim.

___ Başkaları bana kötü davranırsa, onların hakkında kötü düşünmeye devam ederim.

___ Biri beni hayal kırıklığına uğrattığında, bu olayı eninde sonunda geçmişte bırakabilirim.

___ Kontrol edilemeyen nedenlerden dolayı işler ters gittiğinde, onlar hakkında olumsuz düşüncelere takılıp kalırım.

___ Hayatımdaki kötü durumlara zamanla daha anlayışlı olabilirim.

___ Hayatımdaki kontrol edilemeyen durumlar yüzünden hayal kırıklığına uğrarsam, onlar hakkında olumsuz düşünmeyi sürdürürüm.

___ Hayatımdaki kötü durumlarla eninde sonunda barışıırım.

___ Kimsenin hatası olmayan olumsuz durumları kabullenmek benim için gerçekten çok zordur.

___ Kimsenin kontrolünde olmayan kötü durumlarla ilgili olumsuz düşüncelerimden, eninde sonunda kurtulurum.

EK-3

ERGENLER İÇİN ROMANTİK İLİŞKİLERDE SORUN ÇÖZME ÖLÇEĞİ

AÇIKLAMA: Aşağıda insanların romantik ilişkilerinde kız arkadaşı veya erkek arkadaşıyla bir sorun yaşadığında başvurabileceği çözüm yollarına yer verilmiştir. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyup, **kız arkadaşınız veya erkek arkadaşınızla sorun yaşadığınızda, bu sorunu çözmeye çalışırken her bir ifadede belirtilen başa çıkma yolunu ne sıklıkla kullandığınızı** belirtiniz. İlginize ve yardımlarınıza teşekkür ederim.

Zeynep TÜRKOĞLU

①Hiçbir zaman

②Nadiren

③Bazen

④Sıklıkla

⑤Her zaman

1. Uyuşturucu madde veya alkol kullanmaya zorlarım.	①②③④⑤
2. İnatlaşır ve pişman olmasını beklerim.	①②③④⑤
3. İstemese de onu öper veya sarılırım.	①②③④⑤
4. Alaycı ve iğneleyici olurum.	①②③④⑤
5. Başkalarının önünde alay ederim.	①②③④⑤
6. İttirir veya sıkıştırırım.	①②③④⑤
7. Ona zarar vermekle tehdit ederim.	①②③④⑤
8. İlişkiyi bitirmekle tehdit ederim.	①②③④⑤
9. Sorunun nedenini bulmaya çalışırım.	①②③④⑤
10. Tekmeler veya yumruklarım.	①②③④⑤
11. Kulağımı çekerim.	①②③④⑤

12. Korkutmak amacıyla başkasına dövdürürüm.	① ② ③ ④ ⑤
13. Ona vurur veya döverim.	① ② ③ ④ ⑤
14. Partnerimin benden beklentilerini öğrenirim.	① ② ③ ④ ⑤
15. Çeşitli söz veya davranışlarımla, onu korkutmayı denerim.	① ② ③ ④ ⑤
16. Saçını çekerim.	① ② ③ ④ ⑤
17. Kesici maddelerle yaralarım.	① ② ③ ④ ⑤
18. Küfürlü sözler söylerim.	① ② ③ ④ ⑤
19. Vücudunda çürükler veya morluklar oluştururum.	① ② ③ ④ ⑤
20. Tokat atarım.	① ② ③ ④ ⑤
21. Değer verdiği şeylere zarar vermekle tehdit ederim.	① ② ③ ④ ⑤
22. Vurmak için elimi kaldırısam da vazgeçerim.	① ② ③ ④ ⑤
23. Onu öfkeliendirecek sözler söylerim.	① ② ③ ④ ⑤
24. Ona zaman ayırmam.	① ② ③ ④ ⑤
25. Olaya ilişkin duygularımı onunla paylaşıyorum.	① ② ③ ④ ⑤
26. Başkalarıyla görüşmesine izin vermem.	① ② ③ ④ ⑤
27. Olayla ilgili duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışırım.	① ② ③ ④ ⑤
28. İkimizi de mutlu edecek çözümler öneririm.	① ② ③ ④ ⑤
29. Sorunu açıkça konuşup paylaşmaya çalışırım.	① ② ③ ④ ⑤
30. Anlaşılmayan ya da yanlış anlaşılan durumlar varsa, bunları açıklayıp düzeltmeye çalışırım.	① ② ③ ④ ⑤
31. Yanlış anlaşılmaya neden olan durumlar varsa, bunları açıklayıp düzeltmeye çalışırım.	① ② ③ ④ ⑤

32. Onu kıskandıracak davranışlarda bulunurum.	① ② ③ ④ ⑤
33. Söz veya davranışlarımla onu önemsemediğimi gösteririm.	① ② ③ ④ ⑤
34. Onu aşağılayacak sözler söylerim.	① ② ③ ④ ⑤
35. Onun gereksinimlerini anlamaya çalışırım.	① ② ③ ④ ⑤
36. Bir şeyleri ona fırlatıp atarım.	① ② ③ ④ ⑤
37. Onu sevmediğimi söylerim.	① ② ③ ④ ⑤
38. Partnerimden beklediklerimi ona anlatırım.	① ② ③ ④ ⑤

EK-4**ÖZGEÇMİŞ**

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı :	Zeynep TÜRKOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi:	Kırıkkale / 26.10.1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi:	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Yüksek Lisans Öğrenimi:	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Yabancı Dili:	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar:	-Güngören Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu İstanbul (Ocak 2010-Haziran 2010) -Gaziosmanpaşa Rehberlik ve Araştırma Merkezi İstanbul (Haziran 2010-Halen)
İletişim	
E-Posta Adresi:	turkoglu.pdr@gmail.com
Tarih:	.../.../2014